

Тема:

21 лютого 2025 року
відбулося
засідання РАУ

с. 3

Огляд ключових
рішень РАУ
за листопад –
грудень 2024 року

с. 8

Дайджест
діяльності
комітетів та секцій
НААУ за грудень
2024 року –
лютий 2025 року

с. 15

Історія
адвокатури:
Адвокат Володимир
Ільницький
(1887 – 1942)
у суспільних
і культурних
процесах
Дрогобиччини

с. 78

ЗМІСТ

Новини та події

Чергове засідання РАУ відбулося 21 лютого 2025 року	3
Розпочато запуск платформи з підтримки ментального здоров'я для адвокатів під час війни	5
Адвокати та судові експерти об'єднують зусилля: обговорено плани співпраці	7
У ТЦК і за їх межами Конституція однакова, — секретар РАУ про правила для адвокатів	7

Рішення органів адвокатського самоврядування

Огляд ключових рішень РАУ 15, 22 листопада, 13 — 14 грудня 2024 року	8
--	---

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за грудень 2024 року — лютий 2025 року	15
---	----

Адвокатська діяльність

<i>О. Каденко, О. Дем'янова</i> Пріоритетність еволюційного шляху розвитку адвокатури України у сучасних реаліях державотворення	47
---	----

Майстер-клас

<i>М. Мельничук</i> Стрес-менеджмент та стресостійкість особистості в діяльності адвокатів	52
---	----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвозд'їй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Місяць А. П.

в. о. Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Ковтун М. С.

Шеф-редактор офіційного бюлетня «Вісник НААУ»

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво серія КВ № 20370-10170 Р від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3, поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Цікава тема

Д. Лещенко

Статус державних та комунальних установ після скасування Господарського кодексу України: що далі?..... 54

Кримінальні справи

О. Несінов

Тактика захисту шляхом доведення невідповідності призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого..... 56

Військові справи

І. Ковальчук, М. Ковальчук

Загинув або помер — у чому різниця? Або про потребу доопрацювання окремих положень статті 23 закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»..... 62

Цивільні справи

О. Розгон

Висновок органу опіки та піклування як доказ при оспорюванні позбавлення батьківських прав 65

Практика ЄСПЛ

В. Ковтун, М. Ковтун

Право людини на власність: практичний підхід до статті 1 Протоколу № 1 до ЄКПЛ (частина 1) 72

Історія адвокатури

В. Ільницький

Адвокат Володимир Ільницький (1887 — 1942) у суспільних і культурних процесах Дрогобиччини... 78

Г. Кордіяка

Адвокатура та юридичні установи Дрогобиччини в документах Державного архіву Львівської області... 85

Н. Мисак

Українські судді, адвокати та нотаріуси Дрогобича в системі Галицького судочинства кінця ХІХ — початку ХХ століття..... 87

Головний редактор
Ізвітова Л. П.

Шеф-редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія КВ № 20370-10170Р

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
28.02.2025 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2025.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені «Вісник Національної асоціації адвокатів України», допускається лише за дозволом Національної асоціації адвокатів України. При відтворенні матеріалів, що містяться у бюлетені «Вісник Національної асоціації адвокатів України», посилення на видання і вказівка імені (псевдоніма) автора твору обов'язкові.

ЧЕРГОВЕ ЗАСІДАННЯ РАУ ВІДБУЛОСЯ 21 ЛЮТОГО 2025 РОКУ

Засідання Ради адвокатів України відбулося у м. Ужгороді 21 лютого.

Так, зокрема, **РАУ стала на захист 36 адвокатів, яких ТЦК звинуватив у зриві мобілізації.**

Дії адвокатів, викладені у зверненні Бучанського районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки як протиправні правопорушення, насправді є реалізацією законних повноважень, пов'язаних із наданням професійної правничої допомоги клієнтам — громадянам України, які є військовозобов'язаними, — таку заяву зробила РАУ під час засідання на поширене в Інтернеті звернення ТЦК від 18.02.2025 № 8/953 до Служби безпеки України, Генерального прокурора України, Державного бюро розслідувань про «неприпустиму антидержавну активізацію в середовищі адвокатів, спрямовану на зрив мобілізації», яке отримала і НААУ.

Звернення містить інформацію про 36 адвокатів, яких територіальні центри комплектування (ТЦК) звинувачують у вчиненні низки правопорушень, посиляючись на їхнє використання положень статті 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (щодо професійних обов'язків адвокатів).

На думку представників ТЦК, адвокати нібито незаконно проникають на режимну територію ТЦК, застосовуючи силу та погрози до військовослужбовців, вимагають надання документів, подають скарги на протиправні дії посадових осіб ТЦК, оскаржують рішення військово-лікарських комісій та ставлять під сумнів законність рішень і дій представників ТЦК.

Хоча Звернення не містить жодних доказів чи підтверджених документів, ТЦК вбачає в діях адвокатів ознаки злочинів щодо зриву мобілізаційного процесу та створення умов для ухиляння військовозобов'язаних від призову.

Водночас такі дії адвокатів є частиною їхньої законної професійної діяльності, спрямованої на забезпечення прав та законних інтересів військовозобов'язаних осіб відповідно до чинного законодавства України.

У РАУ нагадали, що згідно зі ст. 59 Конституції кожен має право на професійну правничу допомогу, і це право в умовах дії воєнного стану не було обмеже-

не, тож має забезпечуватися адвокатами в повному обсязі.

Держава, зокрема територіальні центри комплектування, зобов'язані забезпечити належні умови для здійснення адвокатської діяльності. Це включає надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, а також правовий супровід військовозобов'язаних. Водночас ТЦК має обов'язок — гарантоване неухильне дотримання правових гарантій адвокатської діяльності, закріплених у законодавстві України.

З урахуванням наведених законодавчих положень, РАУ дійшла висновку, що дії адвокатів, які ТЦК кваліфікує як правопорушення, насправді є реалізацією їхніх законних повноважень. Вони здійснюються в межах надання професійної правничої допомоги клієнтам — громадянам України, які є військовозобов'язаними, та відповідають гарантіям адвокатської діяльності, закріплені у законодавстві.

У свою чергу, зміст Звернення Бучанського районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки є свідченням грубого порушення конституційних прав громадян та містить ознаки незаконного втручання в діяльність адвокатів.

Будь-яке створення перешкод у здійсненні правомірної адвокатської діяльності, порушення встановлених законом гарантій адвокатської діяльності або розголошення професійної таємниці є кримінально караним діянням. Відповідальність за такі

правопорушення передбачена статтею 397 Кримінального кодексу України.

Заява РАУ буде скерована Командувачу Сухопутних військ ЗСУ, Голові Верховної Ради та очільникам профільних парламентських комітетів, Голові Служби безпеки України, головам апеляційних судів та Уповноваженому ВР з прав людини.

ЩОРІЧНІ ВНЕСКИ АДВОКАТІВ: ЛІДЕРИ, АУТСАЙДЕРИ ТА НАСЛІДКИ НЕСПЛАТИ

У січні завершилася кампанія зі сплати внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування за 2025 рік. У середньому по Україні свій фінансовий обов'язок виконали 64,5 % діючих адвокатів.

Статистичні дані з Єдиного реєстру адвокатів України озвучив під час засідання РАУ заступник НААУ, РАУ Валентин Гвоздій.

В Україні сьогодні налічується 47,3 тис. адвокатів, діяльність яких не була зупинена чи припинена. З них 30,5 тис. сплатили внески.

Найбільш дисциплінованими регіонами виявилися Сумська, Волинська, Закарпатська, Кіровоградська та Хмельницька області, де виконали професійний обов'язок більше 95 % колег.

Цікаво, що внески сплатили навіть чотири адвокати з окупованої Автономної Республіки Крим. Найменшу сумлінність проявили в Луганській області (сплатили внески лише 260 з 689 адвокатів), Херсонській області (212 з 553) та Києві (2767 з 5502).

Нагадаємо, відповідно до ч. 7 ст. 54 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» з'їзд адвокатів України може прийняти рішення про сплату щорічних внесків, визначити напрями їх використання та відповідальність за несплату.

На підставі цієї норми 17 грудня 2012 року Установчий з'їзд адвокатів України встановив обов'язок адвокатів сплачувати щорічні внески. Також З'їзд рекомендував РАУ розробити та затвердити положення про обов'язкові щорічні внески.

Також вищий орган адвокатського самоврядування рішенням III З'їзду адвокатів України від 20.11.2014 визначив відповідальність за несплату внесків.

Обов'язок адвоката щодо виконання рішень органів адвокатського самоврядування прямо передбачений частиною першою статті 57 Закону та статтею 65 Правил адвокатської етики. Адвокат зобов'язаний виконувати рішення органів адвокатського самовря-

дування, прийняті в межах їх компетенції в спосіб, передбачений Законом.

Отже, несплата адвокатом щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування або порушення строків сплати є порушенням Правил адвокатської етики в частині невиконання рішення органу адвокатського самоврядування. І таке порушення кваліфікується за частиною 1 статті 57 Закону та частиною 1 статті 65 ПАЕ, та відповідно до пункту 3 частини 2 статті 34 Закону є дисциплінарним проступком. Те, що несплата щорічного внеску тягне за собою дисциплінарну відповідальність адвоката, у 2020 році підтвердив Верховний Суд.

Відповідно до Положення у випадку порушення адвокатом порядку сплати щорічних внесків, а також/чи прострочення встановлених цим Положенням строків їх сплати понад три місяці, до нього за поданням РАУ або ради адвокатів регіону може застосовуватися дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року. При цьому притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності не звільняє його від сплати такого внеску.

СТАТТІ, ФОТО ТА ДОКУМЕНТИ ПРО СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ ЗІБРАЛИ В ОДНІЙ КНИЗІ

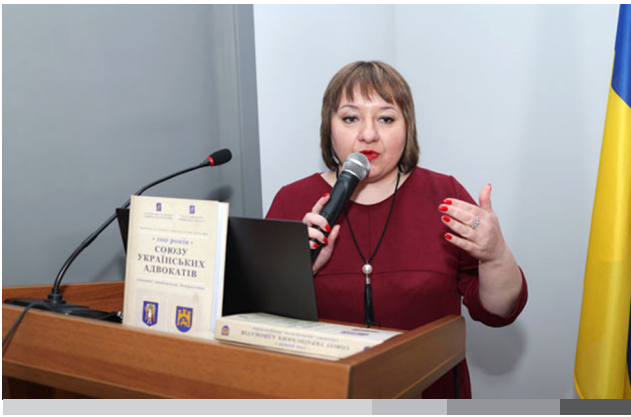
Центр досліджень адвокатури і права НААУ під час засідання РАУ презентував **науково-документальне видання «100 років Союзу Українських Адвокатів: статті, матеріали, документи»**. Книга містить доповіді учасників круглого столу «Союз Українських Адвокатів на службі справедливості та Україні», а також матеріали відкритих лекцій Урочистої Академії, присвяченої ювілею. Також публікуються вибрані статті з часопису СУА «Життя і Право» та фотографії.

Редактором видання виступила керівник Центру **Ірина Василик**. Вона нагадала, що СУА, столітній ювілей якого відзначався відносно нещодавно, був найбільшим українським професійним адвокатським співтовариством у міжвоєнний період минулого століття. Його діяльність відбувалася у складних суспільно-політичних обставинах власної бездержавності та необхідності інкорпорації у правове поле Польської держави. Однак українська адвокатура Галичини зуміла об'єднатися і протягом 16 років вести організоване

професійне життя, підпорядковане принципам права та моралі, патріотизму та справедливості.

«Для Центру важливим є дослідження історії створення і функціонування адвокатських та юридичних товариств і організацій, особливо Союзу Українських Адвокатів як першого органу адвокатського самоврядування. Це цікаво як з точки зору функціоналу, структури, діяльності, так і з метою вивчення досвіду щодо реформування інституту адвокатури в цілому, вдосконалення законодавства, правил адвокатської етики», — зауважила Ірина Василик.

Про багату історію адвокатури Львівщини розповіла голова Ради адвокатів цього регіону Уляна Ковна. «У кожному галицькому місті адвокати склали високоосвічений і пасіонарний прошарок суспільства, який завжди був на вістрі політичних подій, прогресу та мо-

дернізації. Адвокати керували громадським й економічним життям, підтримували освіту та науку. Були серед членів Союзу Українських Адвокатів дуже успішні діячі, які ставали меценатами і філантропами. Адвокати-фінансисти засновували банки та каси ощадності, адвокати-письменники поруч з адвокатською справою, підносили українське слово, розвивали українську літературу, — зазначила вона. — Це все наше коріння, яке дає нам сили, показує взірці і тримає нас на нашій землі. Тому ми повинні цей наш історичний спадок досліджувати, вивчати, популяризувати».

На важливість досліджень звернув увагу заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій**. «При НААУ вже дванадцять років працює Центр досліджень адвокатури і права. Його мета — дослідження історії адвокатури та популяризації знань, збереження історичної пам'яті, — відзначив він. — І першочерговим завданням стала реалізація проєкту «Історія адвокатури України», який сприяє популяризації й утвердженню поваги до професії адвоката, а також спонукає до досліджень і вивчення спадщини попередників молоді покоління адвокатської корпорації».

Валентин Гвоздій також звернув увагу, що українські адвокати, як і сто років тому, — це патріоти, які захищають свій народ зі зброєю в руках, підтримують фронт, волонтерять, здійснюють гуманітарні місії. А НААУ, як і колись СУА, створила Благодійний фонд для допомоги адвокатам і їх сім'ям, які постраждали під час війни.

РОЗПОЧАТО ЗАПУСК ПЛАТФОРМИ З ПІДТРИМКИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ДЛЯ АДВОКАТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Національна асоціація адвокатів України здійснила запуск платформи «Підтримка ментального здоров'я українських адвокатів під час війни». Платформа була розроблена в рамках проєкту «Підтримка ментального здоров'я українських адвокатів під час війни», який ініціювала Національна асоціація адвокатів України за підтримки Міжнародної асоціації юристів (International Bar Association, IBA).

В умовах постійного стресу, викликаного військовими діями та високими професійними навантаженнями, збереження психологічної рівноваги є вкрай

важливим для представників адвокатської спільноти. Адвокати щодня працюють із складними справами та високим рівнем відповідальності, що часто призводить до емоційного виснаження. Навчання навичкам формування та захисту психологічних кордонів допоможе зберегти внутрішню стійкість, підвищити ефективність роботи та запобігти професійному вигоранню.

Користуватися платформою можуть всі адвокати, відомості про яких внесені до Єдиного реєстру адвокатів України.

На цій платформі користувачі можуть:

1) подавати заяви на отримання промокодів на індивідуальну терапевтичну сесію з психотерапевтом, зареєструвавшись на платформі Rozmova на сайті за посиланням;

2) реєструватися для участі в безкоштовних психоосвітніх заходах (онлайн-вебінарах) та переглядати минулі / майбутні заходи у зручному календарі;

3) безкоштовно користуватися онлайн-бібліотекою з матеріалами на тему психології.

Адвокати, які бажають розпочати роботу з психотерапевтом чи психологом, можуть за допомогою платформи надіслати заяву на отримання промокоду на індивідуальну терапевтичну сесію. Промокод надає знижку 1000 грн на будь-яку індивідуальну терапевтичну сесію зі спеціалістом платформи Rozmova.

Для надсилання заяви адвокат повинен заповнити спеціальну форму на платформі, в якій потрібно зазначити своє прізвище, ім'я, по батькові; електронну адресу, яка зазначена в ЄРАУ; Раду адвокатів, в якій обліковується адвокат; номер свідоцтва, дату його видачі та орган, який видав свідоцтво. Додатково адвокату необхідно відмітити в спеціальному полі форми, під яку категорію він потрапляє (жінка-адвокат; молодий адвокат (до 35 років); адвокат, який проживає в зоні бойових дій; адвокат-військовослужбовець; інше), та коротко описати особисту ситуацію загальними рисами (без деталей), для вирішення якої потрібно скористатися промокодом. Звісно, у рамках проєкту НААУ має на меті допомогти всім адвокатам, які цього потребують, але у зв'язку з обмеженими фінансовими ресурсами було виокремлено кілька ключових вразливих груп адвокатів, які потребують термінової підтримки і яким промокоди надаватимуться в першу чергу:

— *жінки-адвокати*: багато жінок-адвокатів взяли на себе додаткові обов'язки по догляду за своїми дітьми, продовжуючи при цьому займатися адвокатською практикою, оскільки їхні партнери служать в армії;

— *молоді адвокати*: молоді фахівці не впевнені у своєму майбутньому в юриспруденції, не знають, як побудувати кар'єру в нинішніх умовах;

— *адвокати в зонах активних бойових дій*: зіткнувшись з прямими наслідками війни, намагаючись від-

стоювати правосуддя, багато хто намагається знайти баланс між безпекою та професійними обов'язками;

— *адвокати-військовослужбовці*: багато адвокатів стали на захист Батьківщини, постійно перебувають у стресових умовах, переживаючи складні емоції.

Після надсилання заяви адвокату потрібно буде очікувати листа на пошту з інструкцією та промокодом (у випадку погодження звернення) або листа про перебування в списку очікування (якщо буде виявлено, що адвокат не належить до жодної з категорій). Після отримання промокоду адвокату потрібно буде перейти на сайт за посиланням: [URL: rozmova.me/therapists/personal](https://rozmova.me/therapists/personal) та обрати собі спеціаліста. Із детальною інструкцією про реєстрацію на платформі Rozmova та бронювання індивідуальної терапевтичної сесії з психотерапевтом платформи Rozmova можна ознайомитися за посиланням: [URL: www.rozmova.me/company-benefit](https://www.rozmova.me/company-benefit). Якщо вартість сесії зі спеціалістом, якого обере адвокат, перевищуватиме 1000 грн, користувач повинен буде покрити таку різницю у вартості самостійно.

Також у рамках проєкту кожні два тижні планується проведення психоосвітніх заходів (онлайн-вебінарів). Участь у всіх заходах є безкоштовною. У спеціальному розділі платформи «Календар заходів» адвокати можуть переглянути записи минулих заходів в архіві заходів, а також переглянути календар запланованих заходів і зареєструватися для участі в них. Записи психоосвітніх заходів (онлайн-вебінарів) також можна буде переглянути на офіційному каналі Національної асоціації адвокатів України на платформі YouTube за посиланням.

За результатами кожного заходу спеціаліст, який проводив психоедукаційний вебінар, готуватиме статтю за тематикою заходу. Зі статтями користувачі платформи матимуть змогу ознайомитися в розділах «Календар заходів» (при наведенні курсора на захід у календарі, який вже відбувся) або «Онлайн-бібліотека».

У розділі «Онлайн-бібліотека» адвокати зможуть читати різноманітні матеріали на тему психології, у тому числі статті за результатами проведених заходів.

З усіма пропозиціями та зауваженнями до роботи платформи адвокати можуть звертатися за адресою info@unba.org.ua.

АДВОКАТИ ТА СУДОВІ ЕКСПЕРТИ ОБ'ЄДНУЮТЬ ЗУСИЛЛЯ: ОБГОВОРЕНО ПЛАНИ СПІВПРАЦІ

У Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції відбулася робоча зустріч керівництва цієї експертної установи з головою НААУ, РАУ **Лідією Ізовітовою**.

Разом із директором Інституту **Сергієм Тюленевим**, заступницею директора з наукової роботи **Еллою Сімаковою-Єфремян** та заступником директора з експертної роботи **Володимиром Міненком** очільниця НААУ обговорила актуальні питання наукової та експертної роботи. Зокрема, планується підготовка та підписання меморандуму про співпрацю та взаємодію. У рамках цього меморандуму НААУ та ННЦ реалізовуватимуть спільні проєкти, проводитимуть заходи (семінари, симпозіуми, конференції тощо). Також у межах повноважень надаватиметься науково-методична, консультативна та практична допомога, зокрема, з питань наукової діяльності.

«Налагодження співпраці інституту адвокатури та судових експертів безумовно стане кроком до під-

вищення якості правосуддя. Обмін досвідом, науково-методична підтримка та спільні ініціативи... Це сприятиме як удосконаленню експертної діяльності, так і допоможе адвокатам ефективніше захищати права громадян, — відзначила Л. Ізовітова. — Сьогодні ми закладаємо основу для подальшої взаємодії та розвитку юридичної науки в інтересах правничої спільноти та суспільства».

У ТЦК І ЗА ЇХ МЕЖАМИ КОНСТИТУЦІЯ ОДНАКОВА, — СЕКРЕТАР РАУ ПРО ПРАВИЛА ДЛЯ АДВОКАТІВ

У Сухопутних військах ЗСУ працюють над усуненням недоліків у роботі територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки. Зокрема, там хочуть створити правила для адвокатів, які захищають військовозобов'язаних. Такими планами в інтерв'ю «Громадському» та на «Радіо Свобода» поділився речник командування Сухопутних військ ЗСУ **Віталій Саранцев**.

Але в НААУ, яка за законом представляє адвокатуру України у відносинах з органами державної влади, про таку ініціативу не чули. Також не проводилося жодних зустрічей з цього питання.

*«Відповідно до Конституції кожен має право на професійну правничу допомогу. І для її надання діє адвокатура. Це конституційне право людини не було обмежене і діє в повній мірі навіть під час воєнного стану, — звернув увагу секретар Ради адвокатів України **Ігор Колесников**. — І, наскільки мені відомо, у приміщенні будь-якого ТЦК і за його межами Конституція України, як і права, гарантовані нею, однакові».*

Представник НААУ не вбачає необхідності в розробленні будь-яких додаткових правил поведінки для адвокатів. Адже все достатньою мірою врегульовано нормами законодавства, які необхідно просто виконувати.

ОГЛЯД КЛЮЧОВИХ РІШЕНЬ РАУ

15, 22 ЛИСТОПАДА, 13 – 14 ГРУДНЯ 2024 РОКУ

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
<p>Рішення № 70 від 15 листопада 2024 року «Про внесення змін до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, Регламенту Ради адвокатів України, Регламенту ради адвокатів регіону, Положення про ревізійну комісію адвокатів регіону»</p>	<p>2. Внести зміни до Регламенту ВКДКА, затвердженого рішенням РАУ № 78 від 4 — 5 липня 2014 року зі змінами, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none">— пункт 2.4 розділу II Регламенту ВКДКА викласти в такій редакції: «2.4. У разі відсутності Голови ВКДКА його повноваження виконує один із двох заступників Голови ВКДКА. Голова ВКДКА, заступник Голови ВКДКА, члени ВКДКА можуть скласти свої повноваження за власним бажанням, подавши таку заяву до РАУ. На підставі такої заяви повноваження Голови ВКДКА, заступника Голови ВКДКА, члена ВКДКА припиняються з дня прийняття рішення РАУ про припинення їх повноважень. РАУ, за умови прийняття рішення про припинення повноважень Голови ВКДКА, приймає рішення про тимчасове покладення обов'язків Голови ВКДКА на одного із заступників Голови ВКДКА.» <p>3. Внести зміни до Регламенту КДКА регіону, затвердженого рішенням РАУ № 268 від 17 грудня 2013 року зі змінами, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none">— підпункт «г» пункту 5.2 розділу 5 Регламенту КДКА викласти в такій редакції: «г. подання ним заяви до ради адвокатів регіону про припинення повноважень за власним бажанням (повноваження припиняються із дня прийняття рішення радою адвокатів регіону про припинення повноважень Голови КДКА). КДКА, за умови прийняття рішення РАУ про припинення повноважень Голови КДКА, приймає рішення про тимчасове покладення обов'язків Голови КДКА на одного із заступників Голови КДКА;»;— в абзаці другому пункту 5.2 розділу 5 Регламенту КДКА виключити посилання на підпункт «г»;— підпункт «г» пункту 5.6 розділу 5 Регламенту КДКА викласти в такій редакції: «г. подання ним заяви до ради адвокатів регіону про припинення повноважень за власним бажанням (повноваження припиняються із дня прийняття рішення радою адвокатів регіону про припинення повноважень члена КДКА);». <p>4. Внести зміни до Регламенту РАУ, затвердженого рішенням РАУ № 115 від 30 серпня 2014 року зі змінами, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none">— розділ 2 Регламенту РАУ доповнити пунктом 2.2. такого змісту: «2.2. Голова РАУ, заступник голови РАУ та члени РАУ можуть скласти свої повноваження за власним бажанням, подавши таку заяву до РАУ. На підставі такої заяви повноваження голови РАУ, заступника голови РАУ, члена РАУ припиняються з дня прийняття рішення РАУ про припинення їх повноважень. РАУ, за умови прийняття рішення про припинення повноважень голови РАУ, приймає рішення про тимчасове покладення обов'язків голови Ради адвокатів України на одного із заступників Голови РАУ;»;— пункт 4.2 розділу 4 Регламенту РАУ викласти в новій редакції: «4.2. Заступники голови РАУ можуть достроково скласти свої повноваження, які припиняються з дня прийняття рішення РАУ про припинення повноважень на підставі такої заяви.»;— пункт 6.2 розділу 6 Регламенту РАУ викласти в новій редакції: «6.2. Повноваження членів РАУ, які достроково склали свої повноваження,

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	<p>припиняються з дня прийняття рішення РАУ про припинення повноважень на підставі такої заяви.»;</p> <p>— розділ 19 Регламенту РАУ доповнити пунктом 19.4 такого змісту: «19.4. Голова та члени ВРКА можуть скласти свої повноваження за власним бажанням, подавши таку заяву до РАУ. На підставі такої заяви повноваження Голови та члена ВРКА припиняються з дня прийняття рішення РАУ про припинення їх повноважень. РАУ, за умови прийняття рішення про припинення повноважень голови ВРКА, приймає рішення про тимчасове покладення обов'язків голови ВРКА на одного із членів ВРКА.».</p> <p>5. Внести зміни до Регламенту ради адвокатів регіону, затвердженого рішенням РАУ № 178 від 25 жовтня 2014 року зі змінами (далі — Регламент РАР), а саме: — підпункт 3.1.2 розділу 3 Регламенту РАР доповнити абзацами такого змісту: «Голова РАР, заступник Голови РАР та члени РАР можуть скласти свої повноваження за власним бажанням, подавши таку заяву до ради адвокатів регіону. На підставі такої заяви повноваження Голови РАР, заступника Голови РАР, члена РАР припиняються з дня прийняття рішення радою адвокатів регіону про припинення їх повноважень. Рада адвокатів регіону, за умови прийняття рішення про припинення повноважень Голови РАР, приймає рішення про тимчасове покладення обов'язків Голови ради адвокатів регіону на заступника Голови РАР.».</p> <p>6. Внести зміни до Положення про ревізійну комісію адвокатів регіону, затвердженого рішенням РАУ № 266 від 17 грудня 2013 року зі змінами (далі — Положення РКАР), доповнивши пункт 3.4 статті 3 Положення РКАР новим абзацом: «Голова та члени РКАР можуть скласти свої повноваження за власним бажанням, подавши таку заяву до ради адвокатів регіону. На підставі такої заяви повноваження Голови РКАР, члена РКАР припиняються з дня прийняття рішення радою адвокатів регіону про припинення їх повноважень. Рада адвокатів регіону, за умови прийняття рішення про припинення повноважень Голови РКАР, приймає рішення про тимчасове покладення обов'язків Голови РКАР на одного із членів РКАР.»</p>
Рішення № 79 від 15 листопада 2024 року «Про внесення змін до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури»	Внести зміни до Регламенту ВКДКА, затвердженого рішенням РАУ № 78 від 4 — 5 липня 2014 року зі змінами, виключивши друге речення в абзаці 1 пункту 3.32 розділу III цього Регламенту
Рішення № 83 від 22 листопада 2024 року «Про зарахування до загального строку дисциплінарного стягнення відбутої адвокатом частини дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю»	<p>1. Роз'яснити, що:</p> <p>— КДКА, у випадку скасування ВКДКА рішення КДКА та направлення справи на новий розгляд до відповідної КДКА, під час прийняття рішення та призначення дисциплінарного стягнення, що відбувається на новому розгляді дисциплінарної справи, повинна врахувати відбуту адвокатом частину дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю;</p> <p>— ВКДКА, у випадку зміни або скасування рішення КДКА та ухвалення нового рішення, повинна враховувати у своєму рішенні відбуту адвокатом частину дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю;</p> <p>— у таких рішеннях ВКДКА/КДКА має бути зазначено, що в загальний строк дисциплінарного стягнення зараховується фактична відбута адвокатом частину дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю»</p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	<p>діяльністю, з конкретним зазначенням його в місяцях та/або днях; — у разі помилки ВКДКА/КДКА щодо неврахування в прийнятому рішенні фактично відбутої частини зупинення права на заняття адвокатської діяльності адвокатом, ВКДКА/КДКА може з власної ініціативи або за заявою адвоката здійснити виправлення такої помилки.</p> <p>2. З метою дотримання вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо права особи на розгляд її справи протягом розумного строку та з огляду на приписи статті 70 Правил адвокатської етики, у разі скасування ВКДКА рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, рекомендувати ВКДКА ухвалювати нове рішення (з урахуванням наявних матеріалів справи, у тому числі доказів, поданих до ВКДКА), а не направляти справу для нового розгляду до відповідної КДКА та зобов'язувати КДКА вчинити певні дії</p>
Рішення № 84 від 22 листопада 2024 року «Про внесення змін до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури»	<p>1. Внести зміни та доповнення до Регламенту ВКДКА, затвердженого рішенням РАУ № 78 від 4 — 5 липня 2014 року зі змінами, а саме:</p> <p>— пункт 3.33 розділу III Регламенту ВКДКА викласти в такій редакції: «3.33. Фіксування ходу засідання ВКДКА здійснюється шляхом ведення протоколу секретарем засідання, який обирається відкритим голосуванням більшістю голосів членів Комісії на кожному засіданні, та відповідального працівника Секретаріату ВКДКА, який призначається на кожне засідання для його технічного забезпечення наказом голови ВКДКА.»;</p> <p>— абзац перший пункту 3.34 розділу III Регламенту ВКДКА викласти в такій редакції: «3.34. Протокол засідання має містити: — дату та місце проведення засідання; — час початку і закінчення засідання; — прізвище та ініціали головуючого у засіданні; — прізвища та ініціали всіх присутніх у засіданні членів ВКДКА; — прізвище та ініціали відповідального працівника Секретаріату ВКДКА, який здійснює технічне забезпечення засідання; — питання, включені до порядку денного засідання ВКДКА; — відомості про учасників засідання; — відомості про роз'яснення учасникам засідання їх прав та обов'язків; — короткий зміст клопотань учасників засідання та результати їх вирішення ВКДКА; — короткий зміст пояснень учасників засідання; — послідовність дій ВКДКА; — істотні моменти розгляду кожного питання в тій послідовності, в якій вони ставилися у засіданні; — запитання до учасників засідань та відповідей на них; — відомості про оголошення ухваленого ВКДКА рішення за результатами голосування окремо з кожного питання із зазначенням кількості голосів, поданих «ЗА» та «ПРОТИ»; — зміст резолютивної частини ухваленого рішення; — інформацію про наявність окремої думки члена ВКДКА.»;</p> <p>— абзац 3 пункту 3.35 розділу III Регламенту ВКДКА після слів «Головою ВКДКА» доповнити словами такого змісту: «або заступником Голови ВКДКА, або Головою Секретаріату ВКДКА.»</p>
Рішення № 85 від 22 листопада 2024 року «Про внесення змін до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону»	<p>1. Внести зміни та доповнення до Регламенту ВКДКА, затвердженого рішенням РАУ № 78 від 4 — 5 липня 2014 року зі змінами (далі — Регламент ВКДКА), а саме:</p> <p>— абзац четвертий пункту 3.2 розділу III Регламенту ВКДКА викласти в такій редакції: «Секретаріат ВКДКА зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня після надходження скарги на рішення КДКА надавати учасникам засідання дистанційний доступ до скарги через хмарне сховище та всіх інших документів, що додаються до хмарного сховища по мірі їх надходження та мають відношення до справи.»;</p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	<p>— пункт 3.37 розділу III Регламенту ВКДКА після слів «та у триденний строк» доповнити словами такого змісту «, після надходження матеріалів справи»;</p> <p>— в абзацах першому та другому пункту 3.39 розділу III Регламенту ВКДКА слова «ВКДКА протягом трьох днів» за текстом замінити на слова «ВКДКА протягом десяти днів»;</p> <p>— абзац перший пункту 3.39 розділу III Регламенту ВКДКА доповнити реченнями такого змісту: «У разі ненадходження до ВКДКА вказаних матеріалів до моменту формування проекту порядку денного засідання ВКДКА, Секретаріат складає акт про ненадходження матеріалів до ВКДКА, який оголошується та обговорюється на засіданні Комісії»;</p> <p>— абзац другий пункту 3.39 розділу III Регламенту ВКДКА доповнити реченнями такого змісту: «У разі ненадходження до ВКДКА вказаних матеріалів до моменту формування проекту порядку денного засідання ВКДКА, Секретаріат складає акт про ненадходження матеріалів до ВКДКА, який оголошується та обговорюється на засіданні Комісії. За результатом обговорення ВКДКА приймає протокольне рішення про повідомлення Ради адвокатів України та Ради адвокатів регіону щодо зазначених обставин, про що повідомляє останніх інформаційним листом.»;</p> <p>— пункт 3.43 розділу III Регламенту ВКДКА доповнити новим абзацом такого змісту: «У разі скасування рішення КДКА та ухвалення ВКДКА нового рішення або про зміну рішення КДКА із застосуванням до адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю, враховується відбутий строк дисциплінарного стягнення, з конкретним зазначенням його в місяцях та/або днях.»;</p> <p>— абзац третій пункту 3.46 розділу III Регламенту ВКДКА після слова «описки» доповнити словами «або помилки.»;</p> <p>— пункт 3.46 розділу III Регламенту ВКДКА доповнити четвертим абзацом такого змісту: «У разі помилки ВКДКА щодо не врахування в прийнятому рішенні фактично відбутої частини зупинення права на заняття адвокатської діяльності адвокатом, ВКДКА може з власної ініціативи або за заявою адвоката здійснити виправлення такої помилки.». Відповідно наступний абзац вважати абзацом п'ятим пункту 3.46 розділу III Регламенту ВКДКА.</p> <p>2. Внести зміни та доповнення до Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 268 від 17 грудня 2013 року зі змінами (далі — Регламент КДКА), а саме:</p> <p>— у першому реченні пункту 8.9 розділу 8 Регламенту КДКА слово «чи арифметичні помилки» замінити словами «чи помилки»;</p> <p>— пункт 8.9 розділу 8 Регламенту КДКА доповнити реченням такого змісту: «У разі помилки КДКА щодо не врахування в прийнятому рішенні фактично відбутої частини зупинення права на заняття адвокатської діяльності адвокатом (після повернення матеріалів дисциплінарної справи на новий розгляд), КДКА може з власної ініціативи або за заявою адвоката здійснити виправлення такої помилки.»;</p> <p>— пункт 8.10 розділу 8 Регламенту КДКА доповнити новим абзацом такого змісту: «У разі, якщо матеріали дисциплінарної справи повертаються на новий розгляд після скасування ВКДКА рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності у вигляді зупинення чи позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю — при прийнятті КДКА рішення також необхідно враховувати відбутий строк дисциплінарного стягнення, з конкретним зазначенням його в місяцях та/або днях.»</p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 87 від 13 грудня 2024 року «Про затвердження Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури»	<ol style="list-style-type: none">1. Затвердити Регламент Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури в новій редакції (додається), який набирає чинності з 1 січня 2025 року.2. Визнати таким, що втратив чинність з 1 січня 2025 року, Регламент Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, затверджений рішенням РАУ № 78 від 04 — 05.07.2014 зі змінами
Рішення № 90 від 13 грудня 2024 року «Про затвердження Порядку підвищення професійного рівня адвокатів України в новій редакції»	<ol style="list-style-type: none">1. Затвердити Порядок підвищення професійного рівня адвокатів України як нову редакцію Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України, що вступає в дію з 1 січня 2025 року та є невід'ємним додатком до цього рішення.2. Внести зміни до Положення про помічника адвоката, затвердженого рішенням РАУ № 113 від 25 вересня 2015 року зі змінами, виклавши підпункт 8.3.8 пункту 8.3 статті 3 Положення в такій редакції: — «8.3.8. підвищувати свій професійний рівень на рівні 10 залікових (академічних) годин на кожен звітний рік відповідно до вимог щодо підвищення професійного рівня адвокатів. Звітний рік (звітний період) щодо вимоги про підвищення професійного рівня для помічника адвоката починається з дати отримання ним статусу помічника адвоката (дата видачі посвідчення помічника адвоката) та закінчується через рік. Помічнику адвоката, який виконав вимоги щодо підвищення професійного рівня, ВША НААУ видається сертифікат про підвищення професійного рівня помічника адвоката. У разі невиконання вимог щодо підвищення професійного рівня помічником адвоката за попередній період, він може пройти спеціальне тестування за кожен рік невиконання, розроблене ВША НААУ. Електронний сертифікат про підвищення професійного рівня помічника адвоката вноситься ВША НААУ до особистого електронного кабінету з професійного рівня на платформі Центру акредитації та сертифікації ВША НААУ cpd.hsa.org.ua. Помічник адвоката, який набув статусу помічника адвоката після 01 січня 2025 року, зобов'язаний в термін один місяць зареєструвати особистий електронний кабінет з професійного рівня на платформі Центру акредитації та сертифікації ВША НААУ cpd.hsa.org.ua.».3. КДКА та/або ВКДКА здійснюють розгляд скарг (заяв), які містять відомості про наявність у діях адвоката ознак дисциплінарного проступку за непідвищення свого професійного рівня за відповідний рік / роки, згідно з положеннями Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України / Порядку підвищення професійного рівня адвокатів України та рішень РАУ, які були чинними на момент порушення професійного обов'язку адвокатом.4. Притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за непідвищення професійного рівня не звільняє його від обов'язку виконати цей обов'язок за той рік або роки, за які було накладено дисциплінарне стягнення
Рішення № 88 від 13 грудня 2024 року «Про способи доведення актів індивідуальної дії органів адвокатського самоврядування до відома осіб»	<ol style="list-style-type: none">1. Внести зміни до Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затвердженого рішенням РАУ від 30 серпня 2014 року № 120 із змінами: — статтю 34 викласти в такій редакції: «Рішення про порушення дисциплінарної справи або про відмову в порушенні дисциплінарної справи може бути оскаржено до ВКДКА або до суду протягом тридцяти днів з дня його доведення до особи (у відповідності із Законом України «Про адміністративну процедуру» та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Строк

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	<p>на оскарження до ВКДКА може бути поновлено за рішенням цієї Комісії згідно із заявою скаржника про поважність причин його пропуску.»;</p> <p>— статтю 60 викласти в такій редакції: «Винесене дисциплінарною палатою КДКА рішення (про закриття дисциплінарної справи, попередження, зупинення чи позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю) у дисциплінарній справі за результатами розгляду заяви (скарги) може бути оскаржене до ВКДКА або до суду протягом тридцяти днів з дня його прийняття (з урахуванням ст. 31, 32, 42 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») лише адвокатом, стосовно якого порушено дисциплінарну справу, або особою, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, чи їхніми представниками, з дотриманням вимог, визначених пунктами 36.1 — 36.8 цього Положення.</p> <p>Вказаний строк на оскарження рішення до ВКДКА може бути поновлено за рішенням цієї Комісії згідно із заявою скаржника про поважність причин його пропуску. Порушення (пропущення/пропуск) строку на оскарження рішення дисциплінарної палати КДКА без поважних причин є підставою для залишення скарги без задоволення, а рішення без змін.»</p>
<p>Рішення № 89 від 13 грудня 2024 року «Про внесення змін до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю»</p>	<p>1. Пункт 11.11 розділу 11 «Оцінювання результатів стажування» Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затвердженого рішенням РАУ № 80 від 1 червня 2018 року із змінами та доповненнями, викласти в такій редакції:</p> <p>«11.11. Рішення ради адвокатів регіону про продовження стажування може бути оскаржене стажистом або керівником стажування протягом тридцяти днів з дня його отримання до РАУ або до суду. У випадку оскарження стажист має право зупинити стажування на підставі п. 8.1 цього Положення.»</p>
<p>Рішення № 92 від 14 грудня 2024 року «Про сплату щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування на 2025 та 2026 роки»</p>	<p>1. Встановити, що щорічний внесок на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування сплачується адвокатом у розмірі прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого станом на 1 січня 2025 року, у визначений Положенням про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування строк, тобто до 31 січня 2025 року та відповідно до 31 січня 2026 року, шляхом його перерахування двома платежами на банківські рахунки органів адвокатського самоврядування відповідно до наступного розподілу:</p> <p>Адвокати, адреса основного робочого місця яких знаходиться в радах адвокатів регіонів, у яких кількість адвокатів, що здійснюють адвокатську діяльність (право на заняття адвокатською діяльністю яких не зупинено та не припинено), до 1 000 осіб: — 67, 5 % від встановленого розміру щорічного внеску на поточний рахунок відповідної ради адвокатів регіону; — 32, 5 % від встановленого розміру щорічного внеску на поточний рахунок НААУ.</p> <p>Адвокати, адреса основного робочого місця яких знаходиться в радах адвокатів регіонів, у яких кількість адвокатів, що здійснюють адвокатську діяльність (право на заняття адвокатською діяльністю яких не зупинено та не припинено), від 1 001 до 3 000 осіб: — 65 % від встановленого розміру щорічного внеску на поточний рахунок відповідної ради адвокатів регіону; — 35 % від встановленого розміру щорічного внеску на поточний рахунок НААУ.</p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	<p>Адвокати, адреса основного робочого місця яких знаходиться в радах адвокатів регіонів, у яких кількість адвокатів, що здійснюють адвокатську діяльність (право на заняття адвокатською діяльністю яких не зупинено та не припинено), від 3 001 до 5 000 осіб: — 60 % від установленого розміру щорічного внеску на поточний рахунок відповідної ради адвокатів регіону; — 40 % від установленого розміру щорічного внеску на поточний рахунок НААУ.</p> <p>Адвокати, адреса основного робочого місця яких знаходиться в радах адвокатів регіонів, у яких кількість адвокатів, що здійснюють адвокатську діяльність (право на заняття адвокатською діяльністю яких не зупинено та не припинено), більше 5 000 осіб: — 50 % від установленого розміру щорічного внеску на поточний рахунок відповідної ради адвокатів регіону; — 50 % від установленого розміру щорічного внеску на поточний рахунок НААУ.</p> <p>2. Розподіл щорічних внесків адвокатів із метою дофінансування органів адвокатського самоврядування, що опинились у складному фінансовому становищі, здійснюється протягом року Радою адвокатів України на підставі відповідного звернення органу адвокатського самоврядування та висновку Вищої ревізійної комісії адвокатури.</p> <p>3. Доручити Секретаріату НААУ (Секретаріату РАУ) адаптувати квитанції про сплату щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування відповідно до цього розподілу.</p> <p>4. Із метою уникнення ризику конфліктів інтересів та забезпечення безперервної діяльності вищих органів адвокатського самоврядування НААУ фінансує відповідно витрати членам РАУ на відрядження, пов'язані з їх участю в засіданнях РАУ, а також витрати членам ВКДКА на відрядження, пов'язані з їх участю в засіданнях ВКДКА.</p> <p>5. Внести зміни до Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, затвердженого рішенням РАУ № 4 від 03.02.2017 зі змінами (далі — Положення):</p> <ul style="list-style-type: none">— викласти пункт 2.2 Положення в такій редакції: «2.2. Адвокати України сплачують встановлений розмір щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в національній валюті України на банківські рахунки органів адвокатського самоврядування двома платежами, оприлюдненими відповідно до п. 2.13 цього Положення, згідно з розподілом, встановленим рішенням РАУ»;— абзац четвертий підпункту 2.10.4 пункту 2.10 Положення викласти в новій редакції: « — радою адвокатів регіону щодо встановленої рішенням РАУ частини щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування;— РАУ/НААУ щодо встановленої рішенням РАУ частини щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування відповідно.»

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА ГРУДЕНЬ 2024 РОКУ – ЛЮТИЙ 2025 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У період з **20 грудня** по **20 лютого** представники Комітету забезпечили участь у 23 слідчих (розшукових) діях, обшуках.

Схоже, у Верховній Раді є розуміння необхідності бронювання адвокатів, які є складовою системи правосуддя. Але як прописати механізм, якими мають бути критерії? Відповіді на ці запитання дехто з депутатів уже має і реалізував у вигляді законопроекту.

17 грудня НААУ за ініціативою Комітету організувала і провела **Всеукраїнську нараду щодо вдосконалення механізмів професійних прав та гарантій адвокатської діяльності**. Одним із нагальних питань, за словами голови Комітету НААУ **Євгенія Солodka**, залишається проблема бронювання адвокатів. Її обговоренню учасники заходу приділили особливу увагу. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/xmjdye.*

Мобілізація адвокатів має руйнівні наслідки для системи професійної правничої допомоги, адже відбувається порушення законних прав та інтересів сотень тисяч громадян та юридичних осіб, яким адвокати-чоловіки надають професійну правничу допомогу.

На це звернули увагу народні депутати, які підготували та внесли до Верховної Ради проект Закону № 12348 від 19.12.2024 «Про внесення змін до стат-

ті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації адвокатам».

Документом пропонується внести адвокатів до переліку осіб, які мають право на отримання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації.

Після обговорення з адвокатською спільнотою автори ініціативи дійшли висновку, що для більш точного визначення осіб, які мають право на відстрочку від мобілізації, слід керуватися певними критеріями, а саме:

- 1) безперервний стаж здійснення адвокатської діяльності 10 і більше років;
- 2) відсутність заборгованості зі сплати внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування;
- 3) відсутність відомостей про притягнення до дисциплінарної відповідальності за вчинення ними дисциплінарних проступків;
- 4) право на заняття адвокатською діяльністю не припинено та не зупинено відповідно до відомостей в Єдиному реєстрі адвокатів України (має бути документально підтверджено довідкою Ради адвокатів, в якій обліковується адвокат).

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/tqevkh.

Коли адвокатка почала фіксувати порушення прав її клієнта у приміщенні військово-лікарської комісії, захисницю випхали з приміщення, застосувавши фізичну силу, а також викинули речі. Інцидентом зацікавилися у Верховній Раді, а Омбудсман узяв кейс під особистий контроль.

Юлія Палагіна, яка надавала професійну правничу допомогу військовозобов'язаному, 9 січня приїхала до приміщення ВЛК. Напередодні її клієнта утримували в Шевченківському районному територіальному центрі комплектування та соціальної підтримки м. Харкова та примушували пройти медичний огляд. Тож адвокатка шукала доказів проведення огляду. Первинно їй

повідомили, що особа вже пройшла ВЛК, була визнана придатною до військової служби та відправлена назад до ТЦК для наступної мобілізації. Утім, документального підтвердження цьому надано не було.

Оскільки місцезнаходження людини було невідомо, для фіксації фактів порушення процедури адвоката телефоном викликала поліцію. Але одразу після цього чоловік у військовій формі, який раніше перевіряв документи і повноваження Ю. Палагіної, наказав їй прибиратися з приміщення.

«Я відмовилася, пояснивши, що перебуваю на території цивільної лікарні в очікуванні поліції. У відповідь цей чоловік сказав (дослівно): «Или выйди по-хорошему, или будет по-плохому». Я запиталася, як мені це розуміти, на що він мене схопив та почав силоміць «викидати» з приміщення. Зрозуміло, що я захищалася. І чим активніше я захищалася, тим агресивніше він ставав та наносив сильніші удари <...>. Випхавши мене з приміщення, вони лишили у себе мої речі та документи, що містять адвокатську таємницю <...>. Лише через певний час один з них відкрив двері та кинув мої речі на підлогу, — розповіла про інцидент адвоката. — Все це відбувалося на очах у медичного персоналу та відвідувачів лікарні, які намагалися призивати кривдника до здорового глузду».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/omqibf.

Правоохоронці провели обшук у квартирі адвоката, який надавав професійну правничу допомогу та здійснював захист підозрюваних у посяганні на територіальну цілісність і недоторканність України. Самого адвоката затримали.

Участь в обшуку відповідно до Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» взяла представниця Комітету НААУ **Анна Литвин**.

Під час обшуку, який тривав 4,5 години, правоохоронцями було оглянуто ноутбуки та флеш-накопичувачі, вилучено мобільні телефони, а також, попри відсутність на це дозволу суду, адвокатське дос'є.

Представниця НААУ подала зауваження до протоколу обшуку у зв'язку з вилученням адвокатського дос'є та мобільних телефонів, у яких, зі слів адвоката, також містилася адвокатська таємниця. «Це фундаментальна основа нашої діяльності, і закон прямо забороняє вимагати від адвоката надавати відомості, що є адвокатською таємницею. Також забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності», — пояснила ситуацію вона.

Відповідно до Правил адвокатської етики адвокат має створити належні умови зберігання документів та інформації, переданих йому клієнтом, адвокатських дос'є та інших матеріалів, що перебувають у його розпорядженні і містять адвокатську таємницю.

Детальніше за посиланням: URL: surl.cc/myicco.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

До Дня адвокатури, який відзначається щороку 19 грудня, в будинку Ради адвокатів Запорізької області було відкрито Музей адвокатури Запорізької області.

Про це повідомила керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ **Ірина Василик**.

У відкритті музею взяли участь в. о. голови Ради адвокатів регіону **Максим Семенов**, голова КДКА **Вадим Кравцов**, а також адвокати Запорізької області.

Музей охоплює період історії запорізької адвокатури, починаючи з кінця XIX століття. Матеріали охоплюють інформацію про перших присяжних повірених

регіону, про правників, які працювали в 1930-х, про репресованих адвокатів, тих колег, хто брали участь у Другій світовій війні, а також про адвокатів, які сьогодні віддали життя, захищаючи Україну. Відображена і волонтерська діяльність Ради адвокатів.

Над збором інформації понад шість місяців працювала робоча група при Раді адвокатів області, збираючи інформацію для музею. Групу очолював адвокат та історик за першою освітою **Дмитро Майстро**. Разом із ним працювали **М. Семенов**, **В. Кравцов**, представник НААУ в Республіці Чехії **Вадим Лаврівський**, декан юридичного факультету Національного університету «Запорізька Політехніка» **Юрій Філей**, викладачі та студенти цього університету, історик **Валерій Стойчев**, адвокати. Вивчалися архіви Запорізької області, архіви Колегії адвокатів, особисті справи адвокатів, які стояли біля витоків фаху.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/xnmweg.

Чим довше триває війна в Україні, тим більше питань юридичного характеру виникає у тих наших громадян, що виїхали за кордон і влаштували там своє життя. Однією з найважливіших подій у житті кожної людини є батьківство. Як цей факт установлюється у Бельгії, спробував пояснити представник НААУ в Королівстві Бельгія (м. Шарлеруа) **Зухейр Абдельтіф** у публікації «**Визнання батьківства у Бельгії: підстави, процедури та особливості для українців**».

«Процедура визнання батьківства дитини в Бельгії досить проста, але вимагає уважності до деталей, особливо для іноземців», — відзначає автор.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/godsxq.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, СКОЄНИМ СТОСОВНО АДВОКАТІВ

Законодавець дав адвокатам ефективний інструмент у роботі — адвокатський запит, а також установив штрафи за порушення цієї гарантії. Утім, на практиці механізми притягнення посадових осіб до відповідальності працюють не завжди ефективно.

Чому так — обговорювали під час наради в НААУ. У заході, який проводив голова Комітету **Сергій Осика**, взяли участь представники рад адвокатів регіонів.

Нагадаємо, неправомірною відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності,

у відповідь на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є адміністративним правопорушенням, відповідальність за яке (штраф від 20 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) передбачена ч. 5 ст. 212-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/zbtumi.

Київський апеляційний суд визнав заступника директора — розпорядника Фонду гарантування вкладів фізичних осіб винним у неправомірній відмові в наданні інформації за запитом адвоката. Чинив спробував «відплатити» через КДКА, але марно.

Постанова у справі про адміністративне правопорушення № 761/28460/24 оприлюднена в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Адвокат **Максим Бахарев**, який представляв інтереси потерпілого у кримінальному провадженні, звернувся до ФГВФО з адвокатським запитом про витребування інформації та документів, необхідних для надання правничої допомоги клієнту. Але у відповідь отримав відмову за підписом заступника керівника державної установи, який стверджував, що запитувана інформація є інформацією з обмеженим доступом.

Адвокат звернувся до Ради адвокатів Донецької області. Уповноважений член ради склав протокол про адмінправопорушення стосовно заступника директора — розпорядника Фонду та направив його до Шевченківського районного суду м. Києва.

Суд першої інстанції закрити провадження, посилаючись на відсутність складу адміністративного правопорушення. Таке рішення було обґрунтоване тим, що відмова не могла вважатися неправомірною. Але

Київський апеляційний суд, куди разом з адвокатом зі скаргою звернувся голова Комітету, **Сергій Осика**, з такими висновками не погодився. Там зауважили, що належність запитуваних відомостей до інформації з обмеженим доступом (про що йшлося в листі-відповіді) не підтверджувалася доказами. Тож апеляція скасувала постанову суду першої інстанції, визнавши представника ФГВФО винним у вчиненні порушення. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/bjrabq.*

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

23 грудня «Які закони вступають в силу 1 січня (податки, мита)». Варто почати з того, що 28 листопада 2024 року все ж був підписаний закон про «історичне» збільшення податків (Закон № 4015-IX). Зазначеним нормативно-правовим актом, зокрема, передбачено суттєве збільшення військового збору з 1,5 до 5 % для всіх категорій платників податків. Винятком є військовослужбовці, для яких ставка військового збору залишиться на рівні 1,5 %. Незважаючи на те, що Закон № 4015-IX набрав чинності з 01.12.2024, окремі положення цього Закону набрали чинності з 1 січня 2025 року. Так, у 2025 році діють нові правила подання звітності з податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Тому, починаючи з січня 2025 року податковий розрахунок, тобто зарплатна звітність з ЄСВ та ПДФО, має подаватися не наприкінці відповідного кварталу, а щомісяця. При цьому місячний звіт згідно з п. 51.1 та абз. 1 п.п. «б» п. 176.2 Податкового кодексу України має подаватися до 20-го числа звітного місяця.

Детальніше за посиланням: URL: surl.gd/edtuер.

6 січня на сайті «Суспільні новини» вийшла стаття «Національний кешбек»: скільки грошей українці накопичили за грудень 2024 року».

Частина українських аналітичних центрів, серед яких, зокрема, Інститут соціально-економічної трансформації, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, CASE Україна, зробили експертну оцінку «Національного кешбеку». Її висновки — програма «фінансово обтяжлива» для бюджету, а сам механізм кешбеку — «несправедливий», бо він, імовірно, буде діяти переважно через великі торговельні мережі, що «завдасть шкоди дрібним вироб-

никам та реалізаторам». Також ідеться про порушення приватності. Щоб взяти участь у програмі, треба буде надавати повний доступ до даних по транзакціях з картки, а отже, податкова буде бачити не тільки операції в рамках «Національного кешбеку», а й всі інші, які проходять по ній, каже адвокат **Андрій Шабельников**.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ingbiu.

6 січня

ФОП — платники єдиного податку можуть вже з 1 січня 2025 року подавати річну декларацію за 2024 рік. Форма цієї декларації доступна в електронному кабінеті на офіційному вебпорталі Державної податкової служби в рубриці «Бланки звітності». Про це Інформатору розповів адвокат, голова Комітету **Андрій Шабельников**. За словами адвоката, податкову декларацію ФОП — платники єдиного податку подають за формою, затвердженою наказом № 578 «Про затвердження форм податкових декларацій платника єдиного податку».

- ФОП груп 1 та 2 — до 3 березня 2025 року;
- ФОП групи 3 — до 10 лютого 2025 року.

Які дані необхідно подати:

- групи 1 та 2 — декларуємо дохід, отриманий протягом звітного періоду, та відображаємо сплачені протягом року авансові платежі з єдиного податку;
- група 3 — декларуємо дохід, отриманий протягом звітного періоду, та розраховуємо податкові зобов'язання.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/wpmgqt.

6 січня

З 1 грудня 2024 року військовий збір на зарплати збільшився з 1,5 до 5 %. «Варто зазначити, що ставка військового збору в 5 % запроваджена лише на період дії воєнного стану в країні», — наголошує голова Комітету **Андрій Шабельников**.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/strwjд.

7 січня

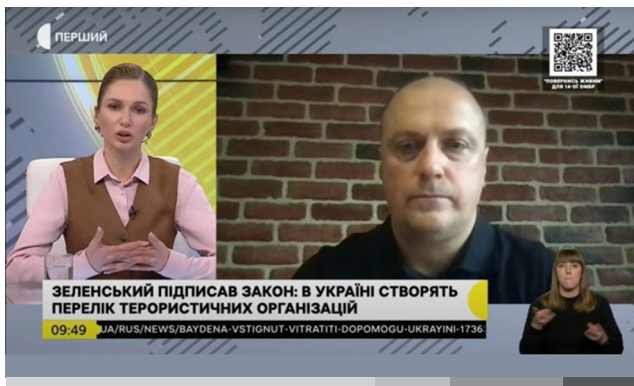
В Україні ухвалено меморандум, згідно з яким обмежено карткові перекази та будуть перевірки ФОП. Для ФОП I групи, які зареєстровані менш ніж пів року, банки запровадять посилений фінансовий моніторинг. До ФОП II та III груп кожен банк застосуватиме власний ризикоорієнтований підхід. Про

це Інформатору розповів адвокат, голова Комітету **Андрій Шабельніков**.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/noldrz.

10 січня на сайті НААУ опубліковано новину про виступ **Андрія Шабельнікова** на «Суспільному», де обговорили забезпечення національної безпеки та попередження, виявлення і припинення терористичної діяльності в Україні, сформують та вестимуть перелік терористичних організацій (груп).

Включення терористичної організації (групи) до Переліку здійснюватиметься на підставі відомостей, сформованих міжнародними організаціями, або виявлення факту існування таких організацій та груп чи зв'язку з ними. Факти встановлюватимуться: рішеннями компетентних органів іноземних держав, рішеннями іноземних судів, які визнаються Україною відповідно до міжнародних договорів України; вироками судів про застосування до юридичної особи, зареєстрованої в установленому порядку на території України, заходів кримінально-правового характеру за вчинення уповноваженою особою від її імені кримінального правопорушення, передбаченого статтями 258 — 258-6 Кримінального кодексу; вироками

судів про визнання особи винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого цими ж статтями, за умови встановлення причетності такої особи до терористичної організації (групи).

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/fwnmmn.

20 січня на сайті «Юридична практика» було опубліковано статтю **Андрія Шабельнікова**. Результати діяльності АРМА з володіння, користування та розпорядження активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, неповною мірою відповідають очікуванням, які передбачали запровадження прозорих і ефективних механізмів формування та реалізації державної політики у сфері управління такими активами. Такий нещодавній висновок Рахункової палати за результатами проведеного аудиту навряд може здивувати професійну спільноту — перелік справ, у яких суперечливі дії АРМА не відповідають інтересам держави, регулярно поповнюється. Відзначимо, що в час війни сумнівну першість утримують кейси, пов'язані з реалізацією санкційної політики — стягненням у дохід держави активів, що належать фізичній або юридичній особі, а також активів, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними: у більшості випадків підсанкційні активи передаються в управління саме АРМА до ухвалення відповідного рішення ВАКС.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/htwuzr.

22 січня

Як приватизувати об'єкти державної та комунальної власності фізичній особі, пояснив **адвокат Андрій Шабельніков**. В Україні більшість населення розуміють суть приватизаційних процесів. Навіть мають реальний шанс взяти участь у них. Незважаючи на те, що публічні приватизаційні процедури прописані досить детально і нібито зрозуміло, коли йтиметься про конкретні об'єкти, які фізична особа підбирає для купівлі чи оренди, все ж таки варто проконсультуватися з юристом. Про це Інформатору розповідав адвокат, голова Комітету **Андрій Шабельніков**. Адвокат радить моніторити аукціони на Prozorro. Продажі й мати під рукою кошти для гарантійного та реєстраційного внесків. Важливо, що покупцями об'єктів приватизації

(вони ж — інвестори) можуть бути фізичні та юридичні особи незалежно від статусу резидента. Головна заборона на участь поширюється на осіб, пов'язаних з державою-агресоркою, а також підсанкційних осіб. Отже, дещо пасивний спосіб участі у приватизації — очікування відповідних лотів на сайті Prozorro. Продажі та участь в аукціонах щодо них. Там можуть пропонуватися об'єкти як для оренди, так і для купівлі.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/zkymbz.

23 січня

Скасування Господарського кодексу України стало однією з ключових реформ у сфері бізнесу. Проте така різка зміна правового регулювання у сфері господарських відносин викликала значні дискусії серед бізнес-спільноти та експертів щодо питання практичної реалізації цієї реформи. Так, постало питання існування надалі приватних підприємств як організаційно-правової форми. Про це Інформатору розповів адвокат, **голова Комітету Андрій Шабельніков**.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ooackl.

29 січня на сайті НААУ опубліковано статтю Андрія Шабельнікова на тему «Інвестиційний клімат в Україні: виклики та перспективи 2025 року».

Пандемія на COVID-19 та повномасштабне вторгнення суттєво знизили активність іноземних інвесторів в Україні. Утім, хоча у 2022 році оцінки інвестклімату очікувано погіршилися, у 2023-му кількість CEO, які вважали вигідними інвестиції в Україну, зросла майже вдвічі. Згідно з результатами дослідження «Індекс інвестиційної привабливості України», проведеного Європейською Бізнес Асоціацією серед 80 директорів найбільших міжнародних та українських компаній, інтегральний показник Індексу у 2024 році зріс — до 2,49 бала з 5 можливих (2,44 бала у 2023 році). Навіть попри війну оцінки останніх років є кращими, ніж, наприклад, у 2013 році.

Звісно, іноземні компанії обачно підходять до інвестицій. Для більшості з них інвестувати в період війни є неможливим. Однак є інвестори, що готові прийняти навіть високі поточні ризики. Попри багаторічні проблеми та високі безпекові ризики, Україні є що запропонувати західним інвесторам. Наразі найбільше в Україну інвестують вітчизняні компанії та іноземні фірми, які працюють на вітчизняному ринку. Апетит до таких вкладень зростає. Так, понад третина компаній — членів

Європейської Бізнес Асоціації мали чи мають інвестиційні проєкти в Україні у 2022 — 2024 роках. Середня сума інвестицій — 3 — 8 млн доларів. Попри війну в Україну не припинили вкладати кошти й зовнішні інвестори. За даними НБУ, за січень — вересень 2024 року чистий приплив прямих іноземних інвестицій в Україну досяг 2,96 млрд доларів. Для порівняння, за аналогічний період 2023 року приплив інвестицій був дещо меншим і становив 2,1 млрд доларів.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rcxjwb.

29 січня голова Комітету проаналізував Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.

Ця подія стала результатом боротьби нашої держави за право самостійного розвитку в напрямі правової європейської держави. Серед ключових нововведень, передбачених Законом № 3926, варто виокремити впровадження інституту митного представництва. Так, митний представник (митний брокер) — особа, яка уповноважена іншою особою на виконання необхідних дій і митних формальностей, визначених законодавством України з питань митної справи, у рамках взаємовідносин такої іншої особи з митними органами. Відповідно до Закону № 3926 за аналогією з нормами ЄС митне представництво запроваджується у двох формах: пряме та непряме. У першому випадку представник діє в інтересах і від імені особи, яку він представляє, а в іншому — в інтересах особи, яку він представляє, але вже від власного імені. Концепція митного брокерства дозволить значно полегшити процедуру проходження митного контролю для представників бізнесу. Відтепер митний представник зможе самостійно вчинити всі необхідні дії для митного оформлення товарів чи вантажів.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/glxabr.

31 січня «Моїй Київщині» голова Комітету розповів «Як відбувалася приватизація на Київщині 2024 року».

Днями Фонд державного майна повідомив, що надійшли 1,89 млрд грн від приватизації націоналізованого ТОВ «АЕРОК» із виробничими потужностями в Київській та Львівській областях. Це був об'єкт великої приватизації, у процесі торгів щодо якого вартість ТОВ зросла майже у 2 рази. Загалом, за словами Івanni Смачило, в. о. Голови Фонду держмайна України, результати приватизації 2024 року приблизно в 3,14 рази вищі, ніж результат 2023 року. Посадовиця

визначає причину цього не тільки у старті великої приватизації, а й через збільшення надходжень від малої приватизації: у 2024 році 3,5 млрд грн без урахування санкційних об'єктів, що становлять 136,05 млн гривень. Якщо зосередитися на даних Prozorro. Продажі. Приватизація, то за минулий рік саме на Київщині провели 70 аукціонів щодо 43 об'єктів 16 організаціями, у яких було 89 учасників. Зростання вартості зафіксували у 88,85 %, проте частка успішних аукціонів — 52,38 %. Дохід становив 2,05 млрд грн (згадуємо вищезазначений «АЕРОК», без нього йтиметься про приблизно 160 млн гривень).

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/nqfbvy.

4 лютого відбулося засідання Комітету. За словами **голови Комітету Андрія Шабельнікова**, ми зараз є фактично свідками перезапуску роботи Комітету. За останній рік як керівництву, так і рядовим членам вдалося суттєво збільшити присутність у медіа, публікуючи статті на профільну тематику. Тому завданням на 2025 рік буде максимальне залучення членів Комітету до висвітлення своєї роботи, а найближчі 2 місяці будуть підготовчими в рамках реалізації круглих столів та інших публічних заходів. Збільшення комунікації з Фондом державного майна та суддями, публічні обговорення податкової сфери та тендерів, АРМА — все це було темою предметного обговорення учасниками заходу. Було прийнято рішення надалі розвивати практику організації публічних заходів із залученням профільних експертів, опираючись на успішні минулорічні кейси Комітету. У межах обговорення головою Комітету Андрієм Шабельніковим було запропоновано брати активну участь у законодавчій діяльності.

11 лютого на сайті «Суспільне Київ» вийшла стаття «**Національний кешбек**»: скільки виробників на Київщині приєдналися до програми», де Андрій Шабельніков надав коментар. Ідеться про порушення приватності. Щоб взяти участь у програмі, треба буде надавати повний доступ до даних за транзакціями з картки, а отже, податкова буде бачити не тільки операції в рамках «Національного кешбеку», а й всі інші, які проходять по ній, каже адвокат Андрій Шабельніков. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/veaehn.*

17 лютого на сайті НААУ вийшла новина «**Тенденції приватизації у 2025 році**». «Тенденцією приватизації у 2025 році може бути підготовка добросовісних (і не дуже) орендарів до скасування схеми обходу приватизаційного аукціону через здійснення орендарем невід'ємних поліпшень майна у розмірі не менш як 25 % від ринкової вартості майна», — адвокат **Андрій Шабельніков**.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uhwlar.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КОМПЛАЄНСУ

У січні — лютому Комітет здійснив правовий аналіз 5 законопроектів, серед яких:

— *проект Закону № 12374-1 від 08.01.2025 «Про внесення змін до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» щодо гарантій незалежності та посилення інституційної спроможності»*. Комітет звернув увагу, що в законопроекті відсутні чіткі критерії, за якими можна об'єктивно визначити добросовісність, наявність ділових та моральних якостей кандидата на посаду голови агентства. І хоча в ч. 6 ст. 6 намагаються окреслити критерії добросовісності, останні все одно залишаються не виправдано оціночними та суб'єктивними, надають можливість для прийняття непрозорого, недобросовісного рішення на користь конкретного кандидата. Також невідомо, як впливає на прийняття рішення про вибір кандидата його відмова від проходження поліграфа. Чи є це безумовною підставою для підсумкової оцінки «непроходження кандидатом конкурсу»? У зв'язку з цим адвокати нагадали про принцип презумпції невинуватості. Якщо особа не притягнута до кримінальної чи адміністративної відповідальності, то наявність чиєїсь думки про

недобросовісність, викладеної, наприклад, у засобах масової інформації, не може однозначно свідчити про непорядність людини;

— *проект Закону № 12389 «Про внесення змін до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» стосовно визначення особливості речового (майнового) титулу Національного агентства щодо арештованих активів».* Комітет відзначив, що пропонуване законопроектом зміщення тягаря з фактичного управителя на власника активів є неспівмірним обтяженням. Якщо до управителя переходить право управління активами (законопроект, зокрема, передбачено, що в разі здійснення управління активами у вигляді частки в статутному (складеному) капіталі чи акцій, паїв управитель набуває повноваження власника таких активів у вищих органах управління відповідної юридичної особи), то з моменту передачі такого управління до управителя має переходити обов'язок виконання зобов'язань, пов'язаних зі здійсненням ним права власності. Управитель, який отримує майно для управління, має забезпечувати не тільки отримання прибутків від такого управління, а й нести витрати за зобов'язаннями, які утворюються внаслідок використання таких активів, — переконані адвокати. Відтак, на думку НААУ, законопроект № 12389 підлягає глибинному переробленню;

— *проект Закону № 12387 від 08.01.2025 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо посилення судового контролю за управлінням арештованими активами».* Комітет вважає, що оскільки питання передачі активів в управління АРМА суттєво впливає на права та інтереси власника майна, то розгляд такого клопотання має в будь-якому разі здійснюватися за участі підозрюваного, обвинуваченого, власника активів, захисника, законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Адже критерій «необхідності збереження економічної вартості таких активів» ніде не прописаний. Та він, радше за все, наявний у будь-якій ситуації. А ціль запобігання ризикам зменшення вартості може бути досягнута за рахунок інших механізмів;

— *проект Закону № 12445 від 27.01.2025 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно удосконалення діяльності Національно-*

го агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів щодо управління активами». Комітет звернув увагу, що основні зміни спрямовані на унеможливлення ситуації блокування виконання Національним агентством судових ухвал про передачу йому в управління активів у кримінальному провадженні через застосування власниками таких активів або пов'язаними з ними третіми особами інструментів забезпечення позову в цивільному, господарському чи адміністративному процесі. Вбачається, що автори законопроекту передбачають пріоритетність кримінального арешту над стягненням активів у дохід держави, передбаченим Законом України «Про санкції». Водночас запропоновані зміни можуть ускладнити правозастосування, оскільки в частині 1 статті 5-1 Закону України «Про санкції» передбачений інший пріоритет, згідно з яким накладення на активи арешту, встановлення щодо них мораторію чи будь-яких інших обтяжень (заборони розпоряджатися або користуватися ними), а також перебування таких активів у заставі не перешкоджає стягненню цих активів у дохід держави як санкції, передбаченої пунктом 1-1 частини першої статті 4 цього Закону, а також здійсненню реєстраційних дій, передбачених статтею 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань». При цьому зазначене застереження не скасовується та не змінюється запропонованим законопроектом. Таким чином, законодавець уже визначив пріоритетність норм Закону України «Про санкції» над іншими обмеженнями та обтяженнями. Водночас автори законопроекту в пояснювальній записці не наводять обґрунтування доцільності встановлення пріоритету кримінального арешту над санкційними заходами, зважаючи на те, що обидва механізми застосовуються на користь держави;

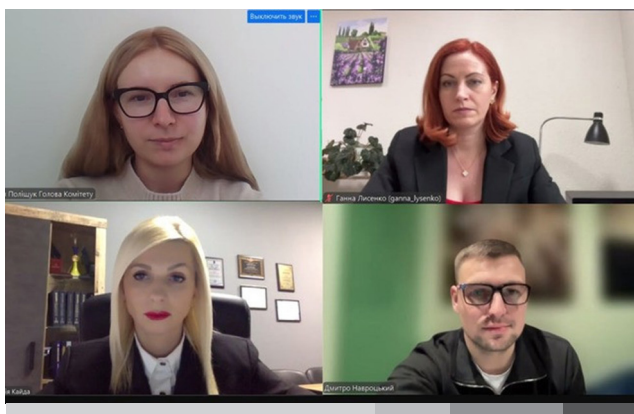
— *проект Закону № 12446 від 27.01.2025 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо міжнародного співробітництва у сфері виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».* Законопроект пропонується вдосконалення правових процедур взаємодії між компетентними органами України та іноземних держав, зокрема покращення координації та виконання запитів з урахуванням

законодавства відповідних країн. Комітет позитивно оцінив пропонувані зміни, за винятком запропонованих змін до змісту частини 2 статті 5-1 Закону України «Про санкції», та вважає, що відповідні зміни, дійсно, сприятимуть прискоренню процесу обміну інформацією та покращенню взаємодії правоохоронних органів у сфері виконання запитів про міжнародну правову допомогу.

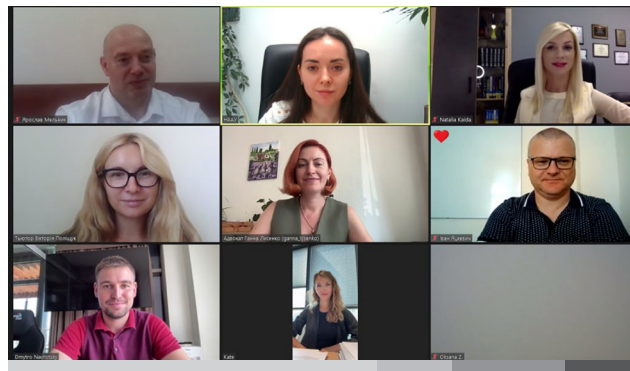
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

23 січня у НААУ за ініціативи Комітету відбулася фахова дискусія на тему «**Трудові спори воєнного часу: судова практика та практичні рекомендації**». Під час заходу представники Комітету обговорили особливості переведення та зміни істотних умов праці, звільнення працівників та директора, а також проведення перевірок у період дії воєнного стану.

*«Дискусія продемонструвала, що воєнний стан суттєво трансформував підходи до регулювання трудових відносин, — прокоментувала підсумки заходу **В. Поліщук**. — Проте практика їх застосування нерідко викликає правові колізії. І судові рішення відіграють ключову роль у визначенні чітких меж прав і обов'язків як працівників, так і роботодавців. Особливої уваги заслуговують відносини, пов'язані з переведенням працівників, зміною істотних умов праці, звільненням та проведенням перевірок. По-перше, вони суттєво впливають на права та законні інтереси, а по-друге, залишаються складними для правозастосування. Як засвідчили обговорені кейси, важливе значення має не лише знання законодавчих норм, а й розуміння тенденцій судової практики, що формує підходи до вирішення трудових спорів у цей непростий період».*

10 лютого відбулося засідання Комітету, під час якого обговорили плани діяльності Комітету на 2025 рік. Зокрема, членами Ради Комітету заплановано моніторинг змін до законодавства у сфері трудового права, проведення вебінарів у США, проведення круглих столів та фахових дискусій, проведення традиційних тижнів трудового права у НААУ та дня трудового права

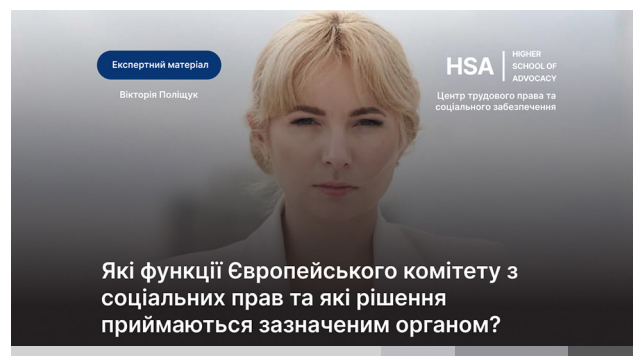

у США, публікації статей, дайджестів судової практики та написання методичного матеріалу на тему «Докази та доказування у трудових спорах».

Публікації та вебіари, проведені членами Ради Комітету за січень — лютий:

Вікторія Поліщук:

- вебінар на тему «Все про військовий облік і військову службу жінок»;
- «Вплив рішення USAID щодо призупинення фінансування усіх проєктів на питання трудового законодавства України»;
- «Встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»;
- «Які функції Європейського комітету з соціальних прав та які рішення приймаються зазначеним органом?»;

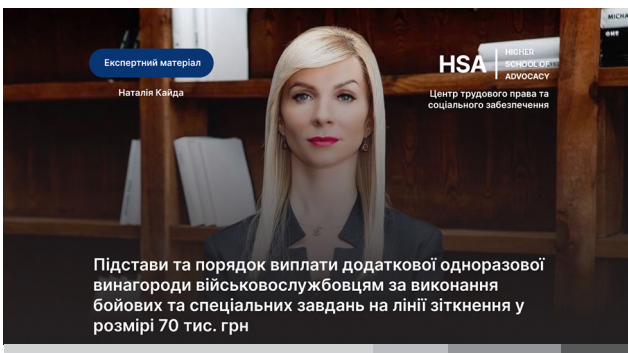

- «Судова практика з питань військового обліку та бронювання працівників за січень 2025 року»;
- «Практика Верховного Суду з трудових спорів за січень 2025 року»;
- «Резидент Дія.City: вимоги, особливості статусу та бронювання працівників»;
- «Щодо підтвердження стажу роботи на підприємстві, розташованому на тимчасово окупованій території України»;
- «Права та свободи військовослужбовців: підсумки 2024 року».

Наталія Кайда:

- «Підстави та порядок виплати додаткової одноразової винагороди військовослужбовцям»;
- «Грошове забезпечення військовослужбовців підлягає індексації».

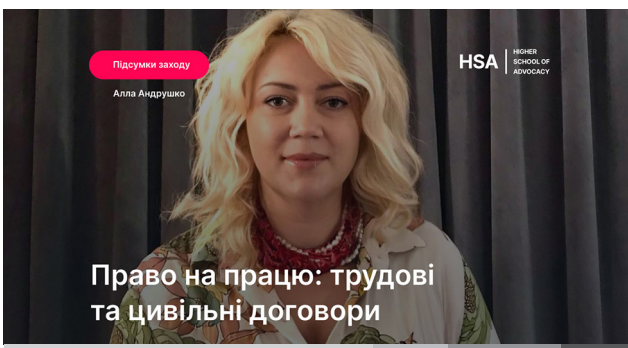

Катерина Цветкова та Дмитро Навроцький:

- вебінар на тему «Трудові права адвокатів».

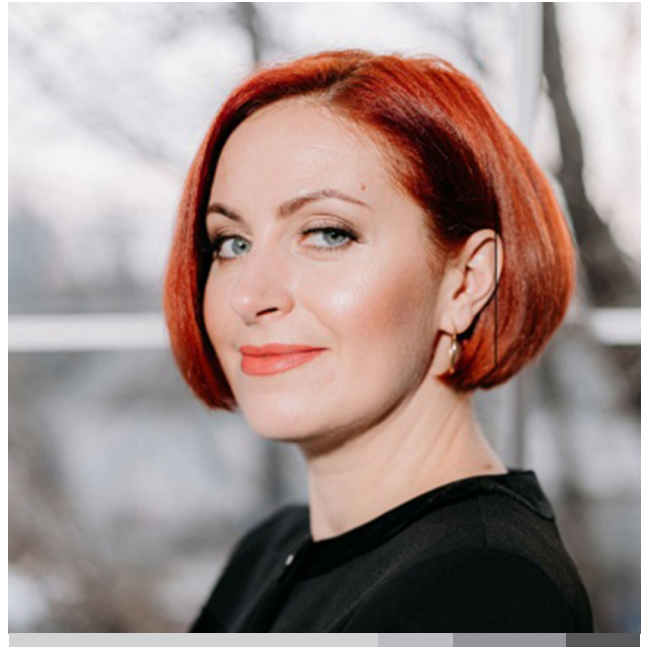
Алла Андрушко:

- «Право на працю: трудові та цивільні договори»;
- вебінар на тему «Про право на працю: трудові та цивільні договори».

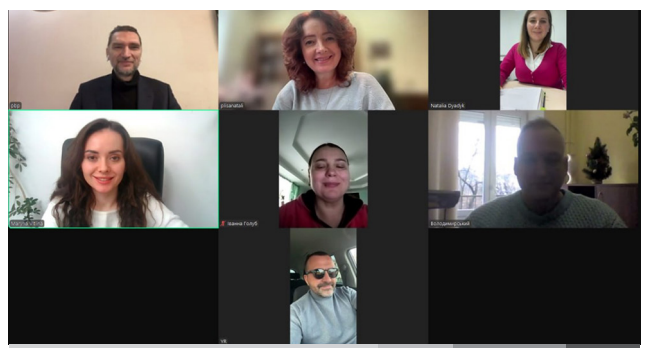
Ганна Лисенко:

- «ТОП-5 змін трудового законодавства у 2024 році»;
- «Чи може суд обмежити стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу 1 роком».

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ І ТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ

20 січня відбулося засідання Комітету, присвячене плануванню творчих заходів у 2025 році. Зокрема, Комітет планує проведення: літературного конкурсу, творчих вечорів, виставок художніх робіт адвокатів, конкурс художньої творчості серед дітей адвокатів та видання книги за результатами літературного конкурсу.

18 лютого членкиня Ради Комітету **Іванна Голуб** за підтримки Ради адвокатів Рівненської області та Молодіжного Комітету НААУ — NextGen провела власний творчий вечір, де прочитала вірші з авторських книг «Край Небокраю» та «У серці воєнний стан», говорила про власну творчість для дітей та про творчість дитячих письменників-військових, у тому числі і співавторів збірників казок для дітей.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНТЕГРАЦІЇ СИСТЕМИ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ В ЄС

14 лютого голова Комітету **Олександр Дульський** провів зустріч із представниками Окружної палати юрисконсультів у місті Жешуві — Польського адвокатського самоврядування — заступником голови Комісії з прав людини, правової освіти та міжнародних справ ОПЮ у Жешуві — **Арманом Бадаляном** та представником ОПЮ у Жешуві — **Мацеєм Трояновським**.

Темою зустрічі стало обговорення поточної діяльності адвокатського самоврядування Польщі та України з особливим акцентом на виклики, з якими стикається кожна з організацій. Учасники обмінялися досвідом у сфері функціонування правових систем, наголосивши на важливості обміну знаннями щодо правових стандартів, необхідності піклування про незалежність та професійну етику, а також забезпечення доступу громадян до правової допомоги. Під час зустрічі також були порушені питання спільних напрямів

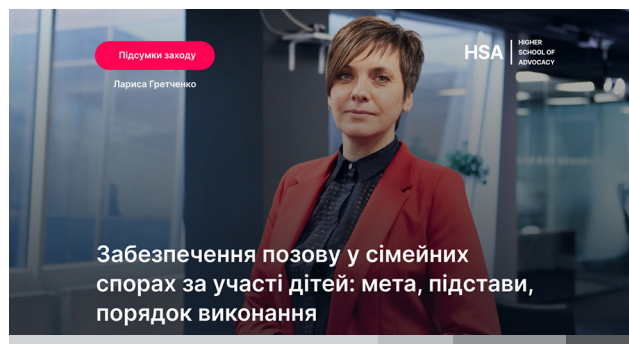

співпраці. Представники обох організацій визнали, що підтримання постійних контактів та організація періодичних робочих зустрічей і дискусій є ключовими для обміну знаннями та досвідом. Сторони висловили готовність спільно діяти для просування європейських правових стандартів та посилення польсько-української співпраці.

Зустріч завершилася висловленням з боку української сторони бажання брати участь у спільних ініціативах, таких як конференції та освітні проєкти. Ця подія стала важливим кроком у зміцненні зв'язків між правовими організаціями самоврядування обох країн і відкрила нові перспективи співпраці.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА

26 грудня на сайті ВША НААУ були опубліковані підсумки заходу на тему «**Забезпечення позову у сімейних спорах за участі дітей: мета, підстави, порядок виконання**», лектором якого виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Лекторка докладно проаналізувала разом з учасниками забезпечення позову в сімейних спорах за участі дітей.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/otuzbq.

27 грудня на сайті ВША НААУ були опубліковані підсумки заходу на тему «**Сімейні спори та встановлення «нетипових» фактів, що мають юридичне значення, у справах за участі військовослужбовців**», лектором якого виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**. Лекторка докладно проаналізувала разом з учасниками сімейні спори та встановлення «нетипових» фактів, що мають юридичне значення, у справах за участі військовослужбовців.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/kxoi0f.

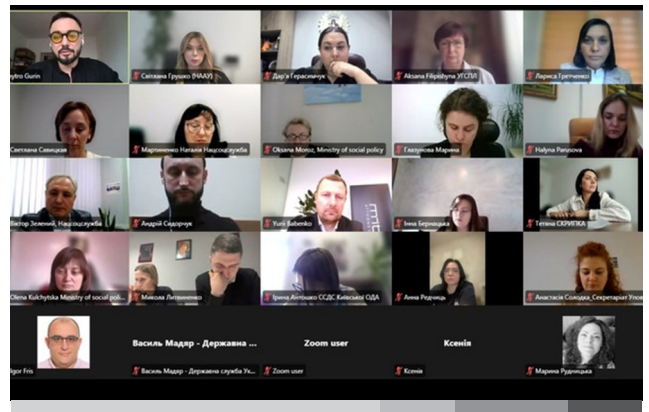
15 січня відбулося засідання підкомітету у справах сім'ї та дітей Комітету ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики, на якому було розглянуто проекти законів України № 12123, № 12132 та № 12353. Участь у засіданні взяли голова Комітету **Лариса Гретченко** та її заступниця **Світлана Савицька**.

Лариса Гретченко наголосила, що обговорювані законопроекти, спрямовані на вдосконалення сімейного законодавства, повинні закріплювати правову конструкцію інституту спільної батьківської опіки щодо дитини, забезпечити її понятійну визначеність і зрозумілість. Практична застосовність моделі спільної опіки батьків має бути забезпечена для випадків договірної вирішення питань, що стосуються життя дитини, під час проведення медіації як позасудової процедури врегулювання сімейного конфлікту (спору), а також у разі звернення за захистом сімейних прав та інтересів до органу опіки та піклування чи суду.

16 січня на сайті ВША НААУ були опубліковані підсумки заходу на тему «**Волонтерство як обставина в судовому спорі: вплив на процесуальні строки та особливості доказування**», лектором якого виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**. Лекторка докладно проаналізувала разом з учасниками волонтерство як обставину в судовому спорі.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/lzygza.

27 січня відбулося експертне обговорення проекту Закону «Про внесення змін до деяких законо-

давчих актів України щодо запровадження інституту переважного права на опікунство», розробленого народним депутатом Дмитром Гуриним.

Участь у заході взяли народні депутати Ігор Фріс та Тетяна Скрипка, радниця — уповноважена Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації Дар'я Герасимчук, представники Національної соціальної сервісної служби України, Української Гельсінської спілки з прав людини, Секретаріату Уповноваженого з прав людини, Державної служби України у справах дітей, Міністерства соціальної політики України, Нотаріальної палати України, Міністерства юстиції України, Координаційного центру з розвитку сімейного виховання та догляду дітей. НААУ представили голова Комітету **Лариса Гретченко**, її заступники **Світлана Савицька** і **Юрій Бабенко** та координатор комітетів НААУ **Світлана Грушко**.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/osjwje.

29 січня на сайті ВША НААУ були опубліковані підсумки заходу на тему «**Найбільш поширені категорії судових справ з питань отримання компенсації за зруйноване війною майно**», лектором якого виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**. Лекторка докладно проаналізувала разом з учасниками судову

практику з питань отримання компенсації за зруйноване війною майно.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/xtlqif.

3 лютого на сайті НААУ було оприлюднено статтю голови Комітету **Лариси Гретченко** на тему «**Підліткова агресія й насильство: куди дитині звернутися за захистом**».

Бачити та чути неповнолітніх дітей починають здебільшого тоді, коли вони порушили чи зазнали порушення прав. Суспільство, зазвичай, співчуває потерпілим, таврує кривдників і вимагає справедливості шляхом їх покарання.

У соцмережах часто ширяться відео з правопорушеннями, які мають ситуативне реагування. Але левова частка проявів насильства чи жорстокого поводження з дітьми, на жаль, залишаються прихованими та непоміченими, без належного реагування. Але насправді захисту прав потребує кожна дитина, незалежно від того, перебуває вона в конфлікті чи в контакті із законом: і кривдник, і потерпілий, і навіть свідок (про останнього в нас взагалі забувають).

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/cc/sntxuu.

10 лютого відбулася IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія», що проходила на базі Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, співорганізатором якої був Комітет. Голова Комітету **Лариса Гретченко** виступила з доповіддю, що була присвячена правовим аспектам відповідальності за булінг.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/laikvf.

11 лютого відбулося засідання Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики, на якому було розглянуто проекти законів України:

— про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо спільної опіки батьків над дітьми (реєстр. № 12123 від 15.10.2024, н. д. Ватрас В. А.);

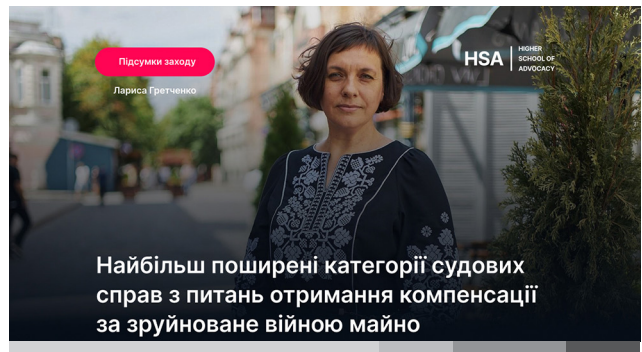
— про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо запровадження моделі спільної батьківської опіки батьків над дитиною після розлучень як основної (реєстр. № 12132 від 17.10.2024, н. д. Бондар М. Л. та інші);

— про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання проведення обов'язкової евакуації (реєстр. № 12353 від 23.12.2024, Кабінет Міністрів України).

Участь у засіданні взяв заступник голови Комітету **Юрій Бабенко**.

11 лютого на сайті ВША НААУ були опубліковані підсумки заходу на тему «**Спадкові права дитини: найпоширеніші питання та спростування хибних уявлень, що виникають у практиці**», лектором якого виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**. Лекторка докладно проаналізувала разом з учасниками спадкові права дитини: найпоширеніші питання та спростування хибних уявлень, що виникають у практиці. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/brxqbe.*

14 лютого на сайті ВША НААУ були опубліковані підсумки заходу на тему «**Найбільш поширені категорії судових справ з питань отримання компенсації за зруйноване війною майно**», лектором якого виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**. Лектор докладно проаналізувала разом з учасниками

найбільш поширені категорії судових справ з питань отримання компенсації за зруйноване війною майно. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/xmnmby.*

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

У січні в Комітеті проаналізували проєкт Закону № 12353 від 23.12.2024 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання проведення обов'язкової евакуації», де звернули увагу, що поняття часткової евакуації не є новим та згадується в чинній ст. 33 Кодексу цивільного захисту як вид евакуації, що проводиться для вивезення категорій населення, які за віком чи станом здоров'я у разі виникнення надзвичайної ситуації не здатні самостійно вжити заходів щодо збереження свого життя або здоров'я, а також осіб, які відповідно до законодавства доглядають (обслуговують) таких осіб. Часткова евакуація може проводитися також для інших категорій населення за рішенням органів і посадових осіб, зазначених у частині третій зазначеної статті.

Але, на думку адвокатів, застосування такого виду (часткової) евакуації в розрізі обов'язкової евакуації дітей у примусовому порядку може призвести до загрози локального запровадження вказаних заходів на місцях відносно дітей, коли той чи інший орган наділений подекуди надмірними повноваженнями в умовах воєнного стану та браку часу, наприклад, помилково прийме рішення про часткову обов'язкову евакуацію дітей одразу у примусовому порядку. Це матиме критичні наслідки в умовах обмеженого доступу до правосуддя та правничої допомоги в районі (зоні) евакуації.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/wyniyo.

17 січня відбулося засідання Комітету, на якому **голова Комітету Ганна Колесник** та присутні члени Комітету обговорили поточні проблеми у сфері захисту прав людини, зокрема в контексті забезпечення права особи на захист. Також під час засідання були обговорені плани діяльності Комітету на наступний рік, а також визначені пріоритетні напрями законопроектної роботи Комітету. Під час проведення засідання члени Комітету обговорили низку питань, серед яких оновлення структури Комітету. Голова Комітету звернула увагу присутніх на необхідність оптимізації структури Комітету, зокрема шляхом перегляду до-

цільності існування окремих секцій у складі Комітету, та анонсувала включення до складу Комітету нових членів.

6 лютого на сайті НААУ опублікували проблеми зберігання речових доказів стороною обвинувачення. У частині уточнення та нормативного визначення місця зберігання озброєння в Комітеті вважають, що для збереження цієї категорії речових доказів необхідно використовувати спеціальні майданчики з аналогії збереження автомобілів та іншої техніки. У цьому випадку необхідно передбачити чіткий механізм їхньої передачі державі після того, як вони втратять статус речових доказів, для перероблення на метал. Облік таких речових доказів повинен вестися, у тому числі у ваговій категорії для розуміння того, скільки держава отримає металу після завершення розслідування і судових процесів.

Щодо легкозаймистих речовин, зокрема пально-мастильних матеріалів, зрозумілим є те, що перед здачею на збереження цієї категорії доказів необхідно провести експертизу для встановлення характеристик. Якщо такі докази містять у своїй структурі речовини, що мають значення для розслідування, то надалі беруться зразки для можливого експертного дослідження. Слід врахувати, що паливно-мастильні речовини не містять індивідуальних ознак, а тому можуть бути передані на зберігання за їх об'ємом відповідним організаціям, які займаються торгівлею цими речовинами і мають місця і ємності для зберігання. У разі потреби повернення цих речовин власнику повертається певний об'єм.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ngnyhq.

12 лютого на сайті НААУ вийшла новина «**Попередження чи обізнаність? НААУ пропонує уніфікувати вимоги до висновку експерта**». Сучасна нормативно-правова база України містить невідповідності у формулюваннях, які стосуються обізнаності або попередження експертів про кримінальну відповідальність при складанні висновків. На це звернули увагу в Директораті правосуддя та кримінальної юстиції Міністерства юстиції України під час здійснення правового моніторингу і звернулися до НААУ з проханням висловити бачення щодо вирішення проблеми. Її суть полягає в тому, що пункт 4.12 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз

та експертних досліджень, затвердженої наказом Мін'юсту від 08.10.98 № 53/5, визначає обов'язкову наявність у висновку експерта попередження (або обізнаності) про відповідальність за завідомо неправдивий висновок чи відмову від його надання. Водночас стаття 102 Кримінального процесуального кодексу використовує лише термін «попередження», не включаючи «обізнаності». У випадку експертизи, замовленої стороною захисту, вважають у Директораті, це створює юридичні колізії, що можуть призводити до визнання висновків неналежними доказами.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/jpiump.

17 лютого на сайті НААУ опублікували статтю члена Комітету Богдана Глядика «**Коли запобіжний захід стає покаранням без вироку**». КПК, хоча і визначає повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками перегляду вироку, втім не має чітких указівок щодо застосування та продовження запобіжних заходів. У деяких випадках це порушує права людини. Згідно з ч. 1 ст. 405 КПК апеляційний розгляд здійснюється за правилами судового розгляду в суді першої

інстанції з урахуванням особливостей апеляційного провадження.

Тож для вирішення питання про запобіжні заходи, наприклад тримання під вартою, на стадії апеляції слід звернутися до змісту ст. 331 КПК. Ця стаття містить процедури та норми, які необхідно враховувати апеляційному суду. Під час судового розгляду суд за клопотанням сторони обвинувачення або захисту має право своєю ухвалою змінити, скасувати, обрати або продовжити запобіжний захід щодо обвинуваченого. За наявності клопотань суд під час судового розгляду зобов'язаний розглянути питання доцільності продовження запобіжного заходу до закінчення двомісячного строку з дня його застосування. За результатами розгляду питання суд своєю вмотивованою ухвалою скасовує, змінює запобіжний захід або продовжує його дію на строк, що не може перевищувати двох місяців.

Законодавець прямо вказує, що суд повинен періодично розглядати питання доцільності продовження тримання людини під вартою. Така «доцільність» фактично є посиланням на загальні норми КПК щодо обрання, застосування і продовження запобіжного заходу. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/drnzu.*

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

18 лютого голова Комітету **Олександр Черних** провів вебінар із підвищення кваліфікації приватних виконавців «Правове регулювання віртуальних активів. Питання власності, розшуку, стягнення».

«Доцільно передати максимальну кількість повноважень щодо контролю саме саморегульвній організації — АПВУ. Це дозволить «вичистити» професію. Адже

Вебінар з підвищення кваліфікації
18 лютого 2025 року, 11:00 | ZOOM

АПВУ

Правове регулювання віртуальних активів. Питання власності, розшуку, стягнення

Олександр Черних
Адвокат, Голова Комітету з примусового виконання рішень НААУ

ніхто не знає обставин і особливостей роботи краще, як сам представник професійної правової спільноти. Вникати в казуїстику кожного кейсу, розглядаючи його на засіданні дисциплінарної комісії, має людина, яка працює в цій професії», — зазначив О. Черних.

У лютому здійснив правовий аналіз проекту Закону про внесення змін до ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» щодо строків оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців» (реєстр. № 12449 від 27.01.2025). На думку Комітету, чинна редакція ст. 74 Закону встановлює чіткий порядок оскарження рішень, дій та бездіяльності державного виконавця до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, у тому числі і щодо строків такого оскарження, і не потребує запропонованих змін. Крім того, запропоновані зміни жодним чином не врегульовують питання щодо оскарження дій або бездіяльності приватного виконавця.

Комітет зазначив, що пропоновані зміни потребують доопрацювання, зокрема щодо:

- 1) надання сторонам виконавчого провадження можливості самостійно обирати спосіб захисту своїх прав та вирішувати, куди подавати скаргу — до начальника відділу або до суду;
- 2) чіткого врегулювання порядку та механізму оскарження рішень, дій або бездіяльності не тільки державного виконавця, а й приватного;
- 3) авторам законопроекту пропонується уточнити та зазначити строки щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців як приватних, так і державних.

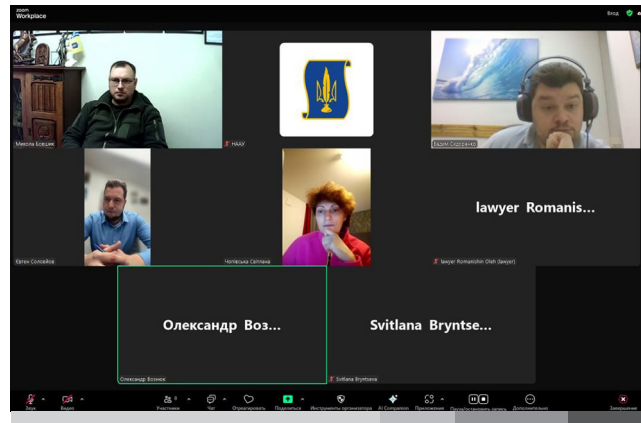
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

23 грудня голова Комітету **Олександр Вознюк** дав коментар телеканалу «Суспільне Новини» щодо ліквідації МСЕК.

Детальніше за посиланням: [URL: url.li/rmdlwq](https://url.li/rmdlwq).

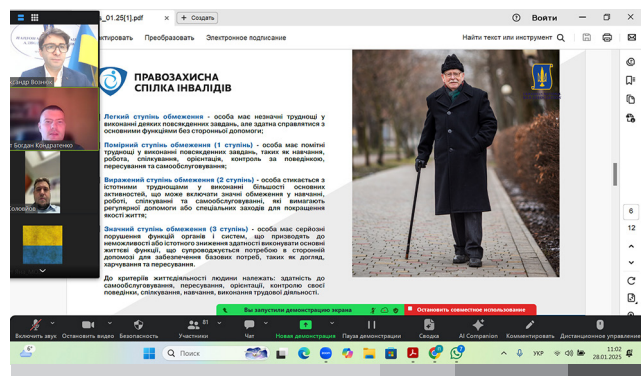

6 січня відбулося засідання Комітету. На порядку денному серед інших питань обговорювалися плани роботи на 2025 рік, а також відбулося обговорення діяльності членів Ради Комітету.

28 січня відбувся онлайн-семінар на тему «Юридичні та практичні аспекти проведення оцінювання повсякденного функціонування в розрізі реформи МСЕК».

Організатором заходу виступила ВГОІ «Правозахисна спілка інвалідів» у співпраці з громадськими організаціями «Національна асоціація спинальників України», «Захист прав молоді Дніпропетровщини», «Соціальна перспектива», а також за участю Комітету, Міністерства охорони здоров'я України та Житомирської обласної військової адміністрації.

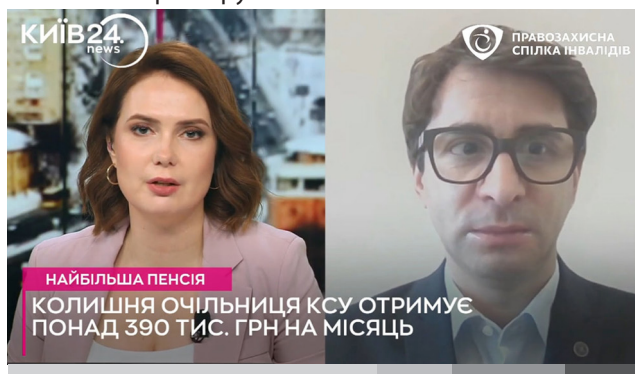
Основною метою заходу було обговорення ключових аспектів реформування системи медико-соціальної експертизи (МСЕК), зокрема питань, пов'язаних з оцінюванням повсякденного функціонування осіб з інвалідністю. Під час семінару акцент було зроблено на тому, як ці зміни впливають на людей з інвалідністю та які юридичні та практичні питання виникають

у процесі реалізації реформи. Захід став яскравим прикладом ефективної співпраці між громадськими організаціями, державними структурами та медичними установами. Спільна робота різних організацій дозволила детально розглянути всі аспекти проблеми та розробити стратегічний підхід до її вирішення.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ypxgbt.

29 січня голова Комітету **Олександр Вознюк** дав коментар телеканалу «Київ24» щодо обмеження максимального розміру пенсій.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/wxqouh.

3 лютого голова Комітету **Олександр Вознюк** дав коментар телеканалу «Еспресо TV» щодо додаткових відрахувань на накопичувальну пенсію.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/bigqwu.

10 лютого голова Комітету **Олександр Вознюк** дав коментар телеканалу «Еспресо TV» щодо спеціальних пенсій та запровадження коефіцієнтів.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/nynrfe.

11 лютого відбувся онлайн-семінар на тему «**Орієнтуємося у змінах законодавства: основне про реформу МСЕК**». Ініціатором виступила Всеукраїнська громадська організація інвалідів «Правозахисна спілка інвалідів» спільно з Комітетом та Міністерством охорони здоров'я України, громадськими організаціями «Національна асоціація спинальників України», «Захист прав молоді Дніпропетровщини», «Соціальна перспектива».

Голова Комітету **Олександр Вознюк** нагадав, що ідея змінити підходи у цьому питанні виникла в минулому році через виявлені корупційні загрози. Тоді при Офісі Президента була створена робоча група, до складу якої

увійшли експерти, представники МОЗ, суб'єкти законодавчої ініціативи і, в тому числі, незалежні експерти у сфері медичних реформ. Результатом їхньої роботи став проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження оцінювання повсякденного функціонування особи», який був зареєстрований Кабміном (від 04.11.2024 № 12178), схвалений Верховною Радою (Закон від 19.12.2024 № 4170-IX) та підписаний Президентом.

О. Вознюк також зазначив, що за наявною інформацією оцінювання за новими правилами вже пройшли близько 37 тис. осіб, які підтвердили або набули статусу особи з інвалідністю.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ktyccz.

КОМІТЕТ МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ

Активності членів Комітету поза затвердженням планом

30 грудня член Комітету **Юлія Миколаєць** взяла участь у вебінарі, організованому Міністерством охорони здоров'я України для лікарів у рамках реформи МСЕК та виступила з темою доповіді «Впровадження оцінювання повсякденного функціонування особи та формування експертних команд онкологічного профілю».

10 січня голова Комітету **Ірина Сенюта** взяла участь у конференції «Уніфікація і нові тренди проведення патологістологічних досліджень в Україні» та виступила з темою доповіді «Правові питання патоморфології».

14 січня голова Комітету **Ірина Сенюта** взяла участь як доповідачка у форумі «Лідерство в епоху змін» та презентувала тему «Право людини на медичну допомогу: окремі питання реалізації».

14 січня голова Комітету **Ірина Сенюта** виступала з експертним коментарем на телеканалі «Київ 24». Тема розмови «Права пацієнтів у стоматології».

16 січня член Ради Комітету **Оксана Міськів** взяла участь у радіопередачі «Безпечна стоматологія: що варто знати перед відвідуванням лікаря?» та висвітлила проблемні питання надання стоматологічної допомоги в Україні.

Детальніше за посиланням: URL: ukr.radio/news.html?newID=106311.

17 січня голова Комітету **Ірина Сенюта** провела корпоративний воркшоп для працівників Медичного центру, що дозволяє відпрацьовувати практичні навички медичному персоналу суб'єктів господарювання, які провадять господарську діяльність з медичної практики.

21 січня голова Комітету **Ірина Сенюта** взяла участь як доповідачка у Програмі гендерного уповноваження жінок бізнесу. Тема виступу «Гендерна рівність у сфері охорони здоров'я».

23 січня голова Комітету **Ірина Сенюта** виступала на засіданні Клубу успішних жінок та презентувала доповідь на тему «Захист персональних даних у сфері охорони здоров'я: окремі аксіоми».

24 січня секретар Комітету **Наталія Чорновус** взяла участь у круглому столі, організованому Консультативною місією Європейського Союзу на тему «Запобігання втягненню дітей у злочинну діяльність, що здійснюється організованими злочинними групами».

3 лютого голова Комітету **Ірина Сенюта** надала експертний коментар Українським національним новинам (UNN) щодо стандартів у сфері охорони здоров'я та взаємин лікар-пацієнт.

10 лютого голова Комітету **Ірина Сенюта** взяла участь у телепрограмі «Головне за день» на телеканалі ТРК «Перший Західний» та висвітлила проблемні питання надання стоматологічної допомоги в Україні.

11 лютого голова Комітету **Ірина Сенюта** надала експертний коментар газеті «Високий Замок» щодо стоматологічного випадку та кваліфікації лікарів при наданні стоматологічної допомоги.

11 лютого член Ради Комітету **Сергій Антонов** провів лекцію для адвокатів та юристів на тему «Встановлення та підтвердження інвалідності по-новому: критерії та умови проведення оцінювання».

13 лютого голова Комітету **Ірина Сенюта** надала експертний коментар інтернет-виданню «Громадське»

щодо формування вартості лікарських засобів з огляду на прийнятий законопроект № 11493 про державну реєстрацію та закупівлю лікарських засобів.

18 лютого секретар Комітету **Наталія Чорновус** взяла участь у круглому столі на тему «Хід реалізації та перші результати Програми відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення».

20 лютого на сайті НААУ був оприлюднений науково-практичний висновок до законопроекту «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо визначення терміна «медична практика», який підготувала голова Комітету **Ірина Сенюта**.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ginalq.

Підготовка тематичних статей, книг та публікацій у ЗМІ

Сенюта І. Я. Самостійність в ухваленні рішень як принцип самоврядності пацієнта. Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод в контексті 75-річної діяльності Ради Європи» (м. Хмельницький, 08.11.2024). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. 134 с. С. 106 — 109.

Сенюта І. Я. Який документ необхідно надати суб'єктові персональних даних (пацієнтові / законному представнику пацієнта) при обробці персональних даних у закладі охорони здоров'я чи у ФОП, яка провадить господарську діяльність із медичної практики. *Практикуючий лікар*. Том 13. № 3. 2024. С. 64 — 65.

Сенюта І. Я. Практичні поради законним представникам для безпечної реалізації прав дітей у сфері охорони здоров'я: 10 аксіом. *Видання ЖДП України «Атена»*. С. 7.

Миколаєць Ю. М. Ліквідація МСЕК і запрацювання ОПФО: що, де, як. Журнал «Головний бухгалтер медичного закладу». № 01 / 2025, січень.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

31 грудня на сайті НААУ була оприлюднена стаття заступника голови Комітету **Юрія Григоренка** на тему «Реєстровані партнерства: виклики впровадження в Україні».

На розгляді Верховної Ради перебуває проєкт Закону № 9103 від 13.03.2023 «Про інститут реєстрованих партнерств», що може стати важливим механізмом для врегулювання прав одностатевих і різностатевих пар, які з різних причин не бажають укласти шлюб. Що передбачає цей документ?

Вплив на права

Реєстрованим партнерством пропонується позначити зареєстрований добровільний сімейний союз двох повнолітніх осіб незалежно від статі, які мають взаємні права та обов'язки. При цьому таке партнерство не є шлюбом, але партнери вважаються один щодо одного близькими родичами.

Законопроект передбачає можливість визнання майна, набутого під час партнерства, спільною сумісною власністю партнерів (аналогічно до положень Сімейного кодексу щодо подружжя). У разі припинення партнерства майно ділитиметься за домовленістю або в судовому порядку.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/fquobx.

6 січня на сайті НААУ в межах відповідного дослідження було опубліковане опитування, за допомогою якого адвокати можуть поділитися своїми спостереженнями та досвідом щодо таких питань, як:

— Чи впливають гендерні упередження на вибір клієнтами своїх захисників?

— Чи фіксували адвокати випадки дискримінації в судових справах?

— Чи були у практиці випадки, коли стать або гендер учасників судового процесу ставали вирішальними факторами?

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rrepqr.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Директорат правосуддя та кримінальної юстиції Мін'юсту підготував *аналітичний звіт про доцільність спрощення процедури здійснення окремих слідчих (розшукових) або інших процесуальних дій з урахуванням стандартів дотримання прав людини та практики ЄСПЛ*. Пропозиції, викладені в цьому документі, проаналізували у НААУ і дійшли висновку, що деякі з них порушують принципи, закріплені Конституцією, кримінальним процесуальним законодавством, а їхня реалізація матиме наслідком порушення фундаментальних конвенційних гарантій прав і свобод людини.

Так, у звіті стверджується, що Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» та КПК не регламентовано процедуру ініціювання оперативними підрозділами клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів. Вирішувати це питання пропонується з урахуванням вимог ч. 6 ст. 9 КПК. При цьому вбачається подання таких клопотань до слідчого судді керівником відповідного оперативного підрозділу або його заступником за погодженням з прокурором. Фактично йдеться про представлення оперативних підрозділам права самостійно ініціювати тимчасовий доступ до речей та документів поза рамками кримінального провадження та за власною ініціативою — звернули увагу адвокати.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ddhegj.

Уточнення ознаки систематичності вчинення домашнього насильства має важливе значення для тлумачення диспозиції відповідної статті 126-1 Кримінального кодексу. Разом із тим необхідно відмежовувати норми матеріально-правового і процесуального характеру. Таку оцінку за підсумками аналізу *проєкту Закону № 12290 від 06.12.2024 «Про внесення змін до статті 126-1 Кримінального кодексу України щодо питань систематичного вчинення домашнього насильства»* дали в Комітеті. Проєктом пропонується доповнити статтю 126-1 (домашнє насильство) КК приміткою про те, що систематичність вчинення домашнього насильства може бути підтверджена попереднім притягненням особи до адміністративної відповідальності не менше двох разів за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП.

У НААУ відзначили, що такий підхід ґрунтується на усталеній практиці Верховного Суду з питань кваліфікації домашнього насильства, а також доктринальних дослідженнях. Адвокати звертають увагу, що примітка містить норму не матеріально-правового характеру (що характерно для Кримінального кодексу), а процесуального характеру. Адже йдеться про «підтвердження», тобто доказування, домашнього насильства. А процесуальні норми доцільно було б розмістити у Кримінальному процесуальному кодексі.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/bzdnws.

Клопотання про передачу активів в управління Агентству з розшуку та менеджменту активів у 100 % випадках розглядатимуться без зацікавлених осіб,

чим порушуватиметься конституційне право на захист. Про це застерегли в НААУ, де проаналізували *проект Закону № 12387 від 08.01.2025 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо посилення судового контролю за управлінням арештованими активами»*.

Документом, зокрема, пропонується установити, що клопотання слідчого, прокурора про передачу активів в управління АРМА може розглядатися без повідомлення підозрюваного, обвинуваченого, власника активів, захисника, законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, якщо це є необхідним для збереження економічної вартості таких активів.

Нагадаємо, що відповідно до чинного Закону про АРМА управління активами здійснюється на умовах ефективності, а також збереження (за можливості — збільшення) їх економічної вартості.

У НААУ вважають, що оскільки питання передачі активів в управління АРМА суттєво впливає на права та інтереси власника майна, то розгляд такого клопотання має в будь-якому разі здійснюватися за участі підозрюваного, обвинуваченого, власника активів, захисника, законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Адже критерій «необхідності збереження економічної вартості таких активів» ніде не прописаний. Та він, радше за все, наявний у будь-якій ситуації. А ціль запобігання ризикам зменшення вартості може бути досягнута за рахунок інших механізмів.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/mqtnxs.

Запровадження в Україні кримінальної відповідальності за незаконне переслідування (сталкінг) має на меті імплементацію відповідних положень Стамбульської конвенції. Утім, пропонується диспозиція нової статті Кримінального кодексу містить деякі юридичні вади. На це звернув увагу Комітет за підсумками аналізу *проекту Закону № 12297 від 09.12.2024 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення повноти імплементації положень міжнародного права з питань протидії домашньому та іншим видам насильства, у тому числі щодо дітей»*.

Так, документом пропонується доповнити КК статтею 129-1 «Незаконне переслідування (сталкінг)». Відповідальність наставатиме за умисне вчинення дій

(двічі або більше), що полягають у здійсненні загрозової поведінки стосовно потерпілої особи (незаконне стеження, нав'язування спілкування, інше незаконне пряме чи опосередковане вторгнення у будь-який спосіб в особисте чи сімейне життя потерпілої особи всупереч її волі), у тому числі з використанням електронних комунікацій, що викликає у неї страх за безпеку свого життя чи здоров'я або її близьких, за відсутності ознак домашнього насильства. Також у НААУ застерегли про юридичну невизначеність формулювання «інше незаконне пряме чи опосередковане вторгнення у будь-який спосіб в особисте чи сімейне життя потерпілої особи всупереч її волі». Адже під ознаки злочину формально може потрапити навіть повідомлення про вчинення особою кримінального правопорушення через невідповідність способу особистого життя задекларованим статкам.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/gyezvj.

30 січня опубліковано статтю юрисконсульта НААУ **Віталія Федірка** на тему зловживання правами.

«Станом на сьогодні норми щодо недопустимості зловживання правом з боку захисника або адвоката не мають достатньої юридичної визначеності», — зазначає В. Федірко.

Зловживання правом — поняття, яке юристи обговорюють вже не одне десятиліття. Однак чітке розуміння, що саме вважати зловживанням і як з ним боротися в рамках правового поля, досі відсутнє. Проблема особливо гостро проявляється у професійній діяльності адвокатів, де межі дозволеного часто розмиті.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/fyhrcx.

Непрозорі вимоги, підходи та механізми відбору кандидатів на посади голови та працівників Агентства з розшуку та менеджменту активів несуть у собі корупційні ризики.

Таке застереження висловили у НААУ після аналізу *проекту Закону № 12374-1 від 08.01.2025 «Про внесення змін до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів»* щодо гарантій незалежності та посилення інституційної спроможності.

Водночас, звернули увагу в НААУ, в законопроекті відсутні чіткі критерії, за якими можна об'єктивно визначити добросовісність, наявність ділових

та моральних якостей кандидата на посаду голови агентства. І хоча в ч. 6 ст. 6 намагаються окреслити критерії добросовісності, останні все одно залишаються невиправдано оціночними та суб'єктивними, надають можливість для прийняття непрозорого, недобросовісного рішення на користь конкретного кандидата. Ці та інші зауваження і пропозиції спрямовані до Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики для врахування під час опрацювання законопроекту.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/gqfepi.

Зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізація, технологічне перероблення, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронність тимчасово вилученого майна та майна, на яке накладено арешт. Проблемні моменти в цих питаннях вивчають у рамках правового моніторингу в Директораті правосуддя та кримінальної юстиції Мін'юсту. Аби знайти шляхи вирішення, вони звернулися до Національної асоціації адвокатів України з проханням надати відповідні пропозиції.

У Мін'юсті відзначають, що виникають, зокрема, питання щодо уточнення та нормативного визначення місця зберігання: озброєння (зброї, боєприпасів), військової техніки, засобів ураження, їх частин, які використовувалися при здійсненні збройної агресії проти України; легкозаймистих речовин, зокрема паливно-мастильних матеріалів; коштів у національній та іноземній валюті, платіжних документів, а також урегулювання правил збереження цифрових доказів. А правоохоронними органами порушується питання щодо необхідності внесення змін до Інструкції про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду.

Також у НААУ наголосили на необхідності вдосконалення механізму вилучення доказів, посилення відповідальності за їх збереження та встановлення контролю оглядів та утримання речей, коли вони втрапили вже свою цінність як речові докази.

Окремим проблемним моментом зберігання речових доказів, на думку адвокатів, є те, що після скасування арешту тимчасово вилученого майна або повернення майна власнику чи володільцю трапляються випадки, коли потрібно витратити час та ресурси, щоб встановити його місцезнаходження. Адже в постановках

слідчих про визнання речей та документів речовими доказами відсутня інформація про місцезнаходження речей, та осіб, відповідальних осіб за їх зберігання. Цю прогалину можна усунути, наприклад, шляхом унесення змін до ст. 110 КПК. При цьому постанову про визнання майна речовим доказом доречно вручати (надсилати) його власнику чи володільцю.

Із повним текстом пропозицій НААУ, які були надіслані на запит Мін'юсту, можна ознайомитися *детальніше за посиланням: URL: surl.li/hnetzl.*

Під час дії воєнного стану в Україні непоодинокими стали випадки тиску на суб'єктів господарювання з боку правоохоронних органів. Зловживання або бездіяльність з їх боку вимагали оперативного реагування військово-політичного керівництва держави.

Аби подолати ці виклики, група народних депутатів внесла до Верховної Ради проєкт Закону № 12439 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження».

Законотворчу ініціативу було розроблено з метою удосконалення гарантій суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження, підвищення вимог до якості та змісту процесуальних документів, а також удосконалення порядку здійснення слідчих (розшукових) та окремих процесуальних дій. Водночас документ містить цілу низку неузгодженостей, які можуть призвести до суттєвих проблем при його практичному застосуванні. Ідеться про розмитий строк вручення клопотання про арешт майна, неузгодженість положень запропонованої ст. 156 зі ст. 132 КПК, необґрунтоване залишення клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів без розгляду, недосконалі зміни до ст. 214, 237 Кодексу.

Сам законопроєкт № 12439 заслуговує на підтримку після ґрунтовного доопрацювання.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/osesql.

Хоча адвокат у своїй професійній діяльності зобов'язаний виходити з переваги інтересів клієнта, цей пріоритет обмежений принципом законності. Ті адвокати, що заради свого клієнта намагаються обійти закон, можуть самі стати фігурантами кримінальної справи. Про типові кримінальні правопорушення, які адвокати можуть учинити в інтересах клієнтів,

розповів заступник голови Комітету **Олексій Горох** під час заходу з підвищення кваліфікації адвокатів, який нещодавно відбувся у Вищій школі адвокатури.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/juuwqg.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

6 січня на сайті НААУ було оприлюднено **Дайджест судової практики у сфері цивільного права та процесу за II півріччя 2024 року**. В огляді представлені правові позиції Верховного Суду у сферах: спадкового права; житлового права; речового права; зобов'язального права. Крім того, у дайджесті міститься 16 рішень ВС з питань цивільного процесу.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/escvax.

9 січня на сайті НААУ були оприлюднені новели законодавства у сфері цивільного права та процесу за 2024 рік.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/avfytz.

9 січня на сайті НААУ було оприлюднено статтю члена Комітету **Анастасії Присяжнюк** на тему «**Як подати позов, коли відповідач проживає на окупованій території**». При направленні позовної заяви до суду необхідно додавати копії заяви та всіх документів відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб. Але як виконувати цю вимогу, коли місце проживання відповідача на тимчасово окупованій території?

Після надходження позову суд самостійно отримує інформацію про зареєстроване місце проживання (перебування) фізичної особи — відповідача. І за відсутності підстав для залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження суд відкриває провадження у справі протягом п'яти днів з дня надходження позовної заяви або заяви про усунення недоліків та призначає судові засідання, а також направляє відповідачу копію позовної заяви з додатками та ухвалу про відкриття провадження. Але направлення поштою в паперовій формі може мати і деякі мінуси. Наприклад, лист може лежати в поштовому відділенні для суду тижнями і завдяки слабкій комунікації своєчасно не потрапити. Іноді бувають випадки повернення листа за закінченням строку зберігання. Аби уникнути волокити, адвокати все частіше подають заяви через Електронний суд. І тут варто враховувати певні процесуальні моменти. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uhtdtw.*

23 січня на сайті НААУ було оприлюднено статтю секретаря Комітету **Валерії Шкварко** на тему «**Чи виправдовує пропуск процесуального строку факт закінчення дії КЕП?**». Процесуальні строки стимулюють усіх заінтересованих осіб добросовісно ставитися до виконання своїх обов'язків, а також гарантують додержання принципу правової визначеності. А поновлення строків без достатніх підстав порушує право на справедливий суд.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/oolpxw.

28 січня на сайті НААУ було оприлюднено статтю члена Комітету **Анастасії Присяжнюк** на тему «**Специфіка позовної давності у спорах щодо поділу майна подружжя**».

Адвокати часто говорять колишньому подружжю, що майно потрібно обов'язково поділити

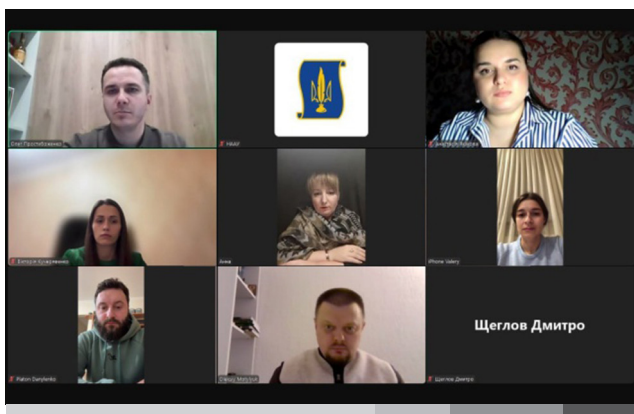

не пізніше трьох років після розірвання шлюбу. Інакше його можна втратити. Так це чи ні — спробуємо розібратися.

Стаття 72 Сімейного кодексу визначає два важливих моменти щодо цього. По-перше, позовна давність не застосовується до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, якщо шлюб між ними не розірвано. Тобто протягом існування шлюбу строк позовної давності не застосовується.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/jwdqhd](https://surl.li/jwdqhd).

29 січня відбулося засідання Комітету. На порядку денному серед інших питань обговорювалися плани роботи на 2025 рік, а також відбулося обговорення діяльності членів Ради Комітету.

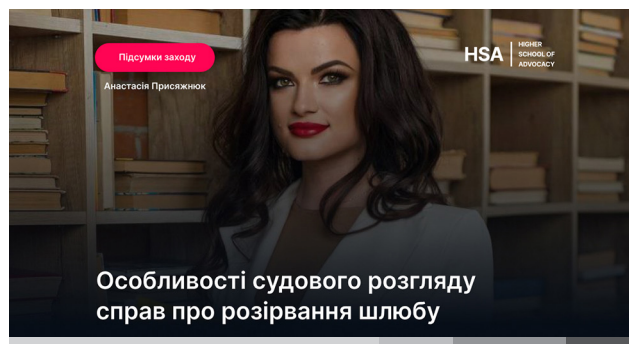

30 січня на сайті НААУ було оприлюднено статтю члена Комітету **Вікторії Кучерявенко** на тему «**Звільнення журналістів і медіа від відповідальності: 3 новели, які варто знати**».

Нещодавно Верховна Рада України під гаслом посилення гарантій діяльності медіа і журналістів та забезпечення права громадян на доступ до інформації ухвалила закон, яким змінила також положення щодо відповідальності суб'єктів (законопроект № 11321). Чи будуть додержані гарантії свободи слова?

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/ytminv](https://surl.li/ytminv).

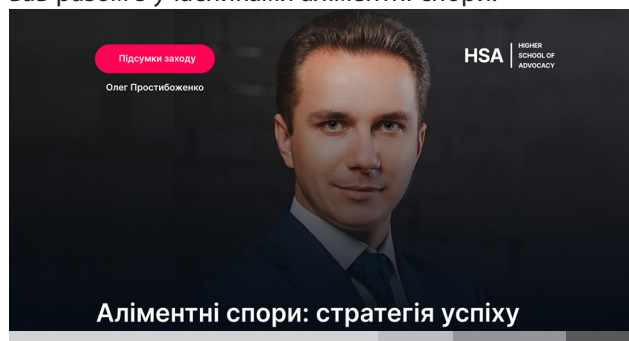
3 лютого на сайті ВША НААУ були опубліковані підсумки заходу на тему «**Особливості судового розгляду справ про розірвання шлюбу**», лектором якого виступила член Комітету **Анастасія Присяжнюк**.

Лектор докладно проаналізувала разом з учасниками особливості судового розгляду справ про розірвання шлюбу.

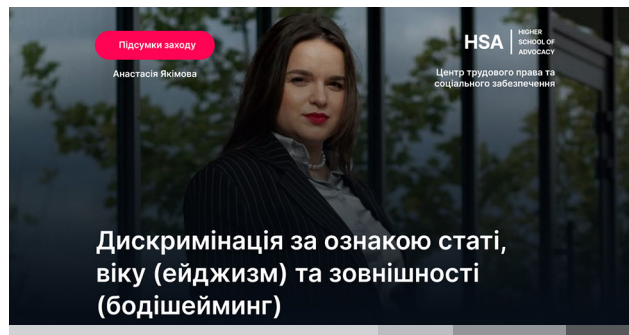
Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/wngfcd](https://surl.li/wngfcd).

6 лютого на сайті ВША НААУ були опубліковані підсумки заходу на тему «**Аліментні спори: стратегія успіху**», лектором якого виступив голова Комітету **Олег Простибоженко**. Лектор докладно проаналізував разом з учасниками аліментні спори.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/unqpxb](https://surl.li/unqpxb).

6 лютого на сайті ВША НААУ були опубліковані підсумки заходу на тему «**Дискримінація за ознакою статі, віку — ейджизм та зовнішності — бодішеймінг**», лектором якого виступила член Комітету **Анастасія Якімова**. Лектор докладно проаналізувала разом

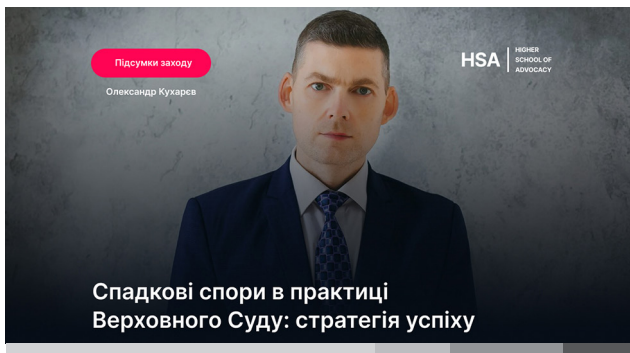

з учасниками дискримінацію за ознакою статі, віку (ейджизм) та зовнішності (бодішеймінг).

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/xkfcsc.

12 лютого на сайті ВША НААУ були опубліковані підсумки заходу на тему «**Спадкові спори в практиці Верховного Суду: стратегія успіху**», лектором якого виступив радник Комітету **Олександр Кухарев**. Лектор докладно проаналізував разом з учасниками спадкові спори в практиці Верховного Суду.

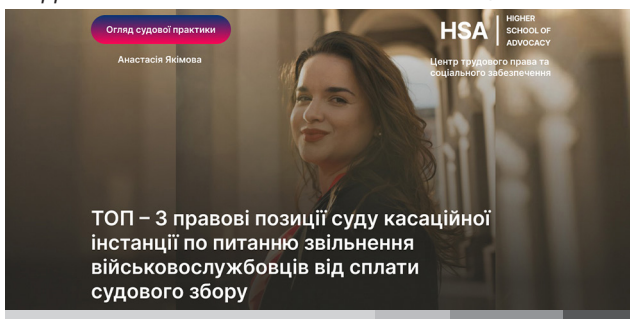
Детальніше за посиланням: URL: surl.li/chgyis.

12 лютого на сайті НААУ було оприлюднено статтю члена Ради Комітету **Анастасії Присяжнюк** на тему «**Поділ майна подружжя за попереднім договором: що говорить законодавство**». Завдання поділу рухомого чи нерухомого майна подружжя, що розлучається, для юриста не є надто складним. Але як бути з правами, які можуть виникнути в майбутньому? Наприклад, чоловік під час шлюбу уклав попередній договір купівлі-продажу квартири, за яким надалі він набуде права власності.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/mybczq.

17 лютого на сайті ВША НААУ було оприлюднено огляд судової практики, який підготувала член Комітету **Анастасія Якімова**.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/wkdlnx.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У січні — лютому заступниця голови Комітету **Тетяна Рабко** підготувала 7 публікацій, провела 2 вебінари та 1 майстер-клас:

— Електронний суд. Ознайомлення із матеріалами справи та оскарження судових рішень;

— Огляд судової практики у сфері електронного судочинства;

— Огляд судової практики у сфері електронного судочинства;

— Наявність в матеріалах е-справи довідки про доставку рішення суду до електронного кабінету. Огляд судової практики;

— Направлення фізичною особою копії документів іншим учасникам справи при зверненні через підсистему «Електронний суд»;

— Діджиталізація виконавчого провадження;

— Як уникнути помилок при роботі в Електронному суді?

21.12.2024 майстер-клас на тему «Електронний суд для початківців»;

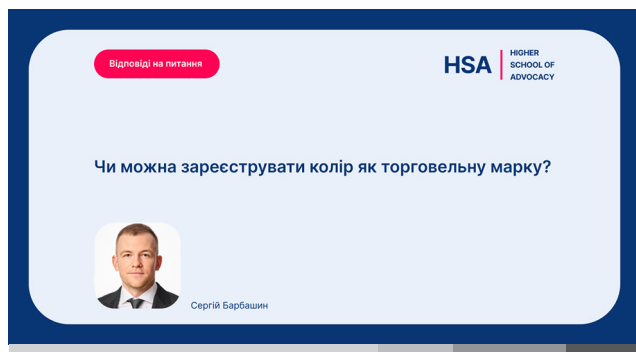
22.01.2025 вебінар на тему «Діджиталізація виконавчого провадження»;

05.02.2025 вебінар на тему «Як уникнути помилок при роботі в Електронному суді?».

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У межах рубрики ВША НААУ #Відповідінапитання заступник голови Комітету **Сергій Барбашин** відповідає на запитання адвокатів «**Чи можна зареєструвати колір як торговельну марку?**».

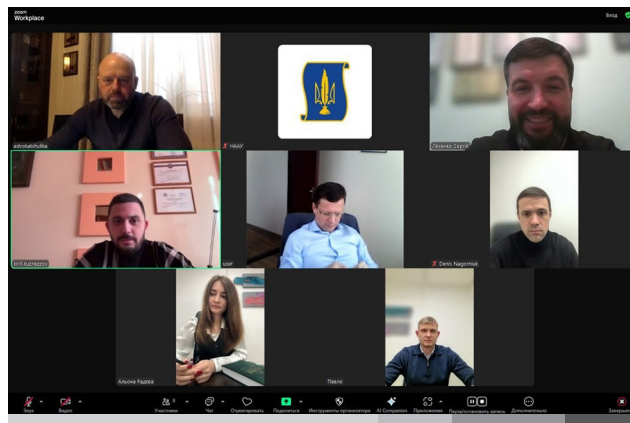
Чи знали ви, що колір може бути не тільки ключовим елементом дизайну, а й юридично захищеною торговельною маркою? Згідно із законодавством України, зокрема пунктом 2 статті 5 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», колір може стати об'єктом торговельної марки за певних умов: колір має відігравати ключову роль у відрізненні товарів чи послуг одних осіб від товарів або послуг інших осіб. Це означає, що колір стає основним засобом ідентифікації товару чи послуги на ринку; важливо, що обраний колір не був типовим або традиційним для конкретної категорії товарів або послуг. Це допомагає уникнути ситуації, коли колір сприймається як загальноприйнятий або стандартний для певної галузі. Наприклад, якщо компанія виробляє молочні продукти, реєстрація білого кольору як торговельної марки буде проблематичною, оскільки білий колір є типовим для молочних товарів.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/knp1ay.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕТОРІВ

7 лютого відбулося засідання Комітету, на якому було обговорено план діяльності на 2025 рік та знайомство з новими членами Комітету.

14 лютого на сайті НААУ було оприлюднено статтю заступника голови Комітету **Сергія Лисенка** на тему

«**Корпоративні спори: 10 прецедентів 2024 року, які варто знати юристу.**»

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/spddad.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА

У лютому на сайті НААУ опубліковано статтю секретаря Комітету **Юрія Григоренка** на тему «**Трансформація інституту заінтересованих осіб має забезпечити прозорість процедур банкрутства.**» «**Зміни в законодавстві щодо процедур банкрутства матимуть вплив на бізнес-клімат в Україні. Арбітражні керуючі часто стикаються зі зловживаннями з боку недобросовісних учасників процедури банкрутства. Зокрема, доволі поширеними є випадки штучного формування кредиторської заборгованості через пов'язаних**

осіб для отримання більшості голосів у комітеті кредиторів», — звертає увагу автор.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

У січні — лютому Комітет здійснив аналіз двох законопроектів, серед яких:

— *проект Закону про внесення змін до статті 5 Закону України «Про судовий збір» щодо пільг від сплати судового збору (реєстр. № 12322 від 16.12.2024).* Комітет відзначив, що законопроект є важливим кроком у напрямі посилення захисту прав постраждалих від насильства. Він допоможе Україні краще виконувати свої міжнародні зобов'язання та забезпечить реальний доступ до правосуддя для вразливих категорій громадян.

Втім вважає, що для забезпечення ефективного застосування запропонованих змін доцільно: конкретизувати в законопроекті підстави для звільнення від сплати судового збору, зазначивши, що таке право виникає з моменту внесення відомостей до ЄРДР щодо відповідного кримінального правопорушення; визначити перелік документів, достатніх для підтвердження права на звільнення від сплати судового збору (витяг з ЄРДР, копія повідомлення про підозру, обвинувальний вирок, ухвала про закриття провадження тощо);

— *проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо приведення порядку сплати митних платежів до вимог Директиви Ради ЄС № 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему податку на додану вартість та до Закону України «Про поштовий зв'язок» щодо окремих питань здійснення міжнародного поштового обміну (реєстр. № 12430 від 20.01.2025).* Указаний проект потребує суттєвого доопрацювання з урахуванням економічних, соціальних та адміністративних наслідків. Зменшення порогу неоподатковуваних відправлень та запровадження загального ПДВ на низьковартісні посилки можуть призвести до зворотних результатів — скорочення обсягів відправлень, стимулювання «тіньових» схем та збільшення для державного бюджету вартості адміністрування нововведення. При цьому пояснювальна записка, як основний офіційний документ, у якому для широкого кола людей описується мета прийняття закону, не демонструє переконливих підстав, чому попередні аргументи (відповідність міжнародним стандартам, зменшення адміннавантаження тощо) стали

раптом неактуальними. За результатами проведеного правового аналізу НААУ не підтримує прийняття законопроекту (реєстр. № 12430 від 20.01.2025) у пропонуваній редакції.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ВЗАЄМОДІЇ ІЗ ЗМІ

НААУ висловила підтримку *проекту Закону № 12320 від 16.12.2024 «Про внесення змін до КУпАП, КК та КПК щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності».*

Нагадаємо, законопроектом пропонується доповнити КУпАП новою ст. 185-16, у якій передбачити адміністративну відповідальність за порушення заборони ототожнення адвоката і клієнта. Крім того, передбачається деталізація форм утручання в діяльність адвоката, відповідальність за яке вже встановлена ст. 397 КК.

Метою цього законопроекту є створення дієвого механізму захисту прав адвокатів та гарантій їх професійної діяльності, що є невід'ємною складовою забезпечення конституційного права громадян на професійну правничу допомогу. На думку НААУ, запропонована редакція закону є оптимальною для досягнення цієї мети з таких причин.

НААУ закликала народних депутатів підтримати законопроект № 12320 у запропонованій редакції. Прийняття цього закону стане важливим кроком на шляху до зміцнення правової системи України та підвищення рівня захисту прав громадян.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/zzuxqo.

НААУ ініціювала проведення круглого столу за участю адвокатів, приватних виконавців, арбітражних керуючих, представників Агентства з питань розшуку та менеджменту активів, а також провідних експертів юридичної галузі.

Захід відбувся 19 лютого. Його метою є вироблення ефективних законодавчих рішень, що відповідатимуть потребам юридичної спільноти та забезпечать прозорість і дієвість механізмів управління арештованими активами.

Предметом обговорення стали законопроекти № 12374, № 12374-1, № 12374-2 «Про внесення змін до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» щодо гарантій незалежності та посилення інституційної

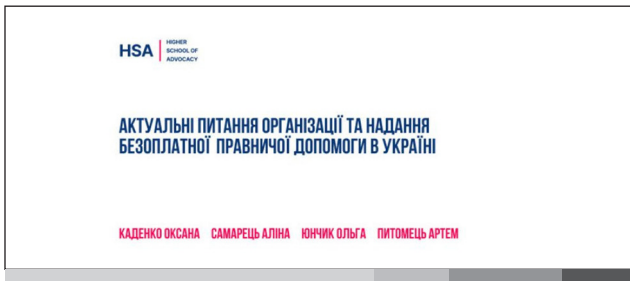
спроможності», а також доопрацьований профільним комітетом ВР проєкт № 12374-Д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення інституційної спроможності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, та вдосконалення механізмів управління активами».

Нагадаємо, нещодавно у НААУ застерігали, що непрозорі вимоги, підходи та механізми відбору кандидатів на посади голови та працівників АРМА несуть у собі корупційні ризики.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/hsitye.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

20 грудня у США відбувся тренінг на тему «**Актуальні питання організації та надання безоплатної правничої допомоги в Україні**», доповідачами були **Каденко Оксана, Самарець Аліна, Юнчик Ольга, Питомець Артем**.

28 січня на сайті НААУ опубліковано новину «**Хто має визначити пріоритетність справ для адвоката?**». «Захисник надає пріоритет кримінальним провадженням, у яких здійснює захист неповнолітніх за дорученням центру, зокрема, шляхом вжиття відповідних дій щодо перенесення участі в інших кримінальних провадженнях». Таку норму серед інших новел Міністерство юстиції пропонує закріпити у Стандартах якості надання БВПД у кримінальному процесі та у Стандартах якості надання БВПД у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі. Проєкти наказів розробник направив НААУ для висловлення зауважень і пропозицій. Комітет відзначив, що з такою редакцією положення не можна погодитися, оскільки воно втручається у сферу самостійного визначення захисником позиції, яка, серед іншого, стосується

і темпорального режиму розгляду справи. З одного боку, КПК та Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», які є основними нормативними актами в цій сфері, не містять подібних чи аналогічних норм. З іншого — обов'язок надавати пріоритет певним провадженням містить у собі посягання на гарантії адвокатської діяльності. Адже відповідно до ст. 23 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності та втручання у правову позицію адвоката. Також стандарт безпосередньо суперечить рішенню Ради адвокатів України від 13.12.2019 № 169 «Про надання роз'яснення щодо пріоритетності принципів діяльності адвоката при наданні професійної правової (правничої) допомоги», в якому підкреслюється, що вирішальним є виключне право адвоката на власний розсуд визначити пріоритетність різних процедур, призначених на один час, з огляду на фактори, які в кожній конкретній ситуації можуть мати поважний чи визначальний характер. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/kburah.*

5 лютого на сайті НААУ опубліковано новину про виступ голови Комітету на тематичному заході у США «**Функціонування системи БПД у 2024 році: тенденції, новели, динаміка розвитку традиційних проблем**». Реформування центрів БПД відбувається відповідно до наказу Міністерства юстиції від 08.05.2023 № 1733/5 «Питання оптимізації системи надання безоплатної правової допомоги». Спікер відзначила, що ця реформа, на жаль, відбувається без урахування думки адвокатури. Позиція чиновників зводиться до того, що це є внутрішнім питанням Координаційного центру з надання правничої допомоги

та адвокатів і стосується лише в частині організації співпраці з відповідними структурами. Перехідні процеси зайняли певний час, протягом якого мав місце період нестабільності, відсутності відповідальних осіб, відзначила О. Каденко. І все ж сьогодні відносини прийшли до нормального стану. Новоутворені центри демонструють певні позитивні тенденції в роботі. Втім, ефективність діяльності Координаційного центру наразі оцінити складно, як і наявність економічного ефекту. Приблизні оцінки стануть можливими лише після оприлюднення звіту за 2024 рік.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/nwh7jp](https://surl.li/nwh7jp).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

31 січня заступник голови Комітету **Юрій Григоренко** взяв участь у I Міжнародній науково-практичній конференції Науково-дослідного центру незалежних судових експертиз, присвяченій актуальним питанням

розвитку українського простору судово-експертної діяльності. Представник НААУ зазначив, що ключовим принципом реформування судово-експертної діяльності в Україні має залишатися забезпечення незалежності експертів та рівності всіх учасників судового процесу.

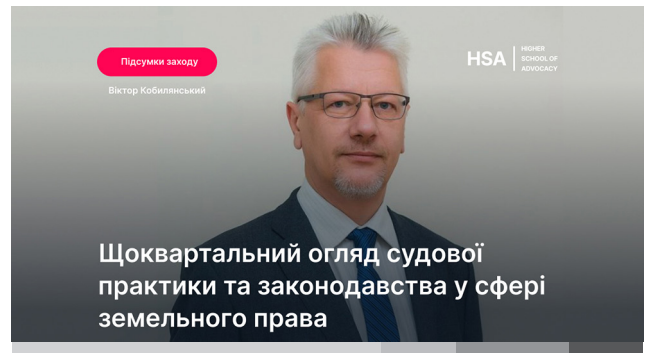
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

У лютому Комітет здійснив правовий аналіз проекту Закону про внесення змін до статті 6 Закону України «Про медіацію» щодо інформації, яка не може бути віднесена до конфіденційної (реєстр. № 12448 від 27.01.2025).

За результатами опрацювання Комітет вважає недоцільним включення законопроекту до порядку денного сесії Верховної Ради України, зокрема тому, що: 1) чинна редакція статті 6 Закону України «Про медіацію» вже відповідає Директиві 2008/52/ЄС, а також передбачає необхідні винятки з конфіденційності; 2) запропоновані зміни є надмірно широкими, що створює ризики зловживань і підриває ключовий принцип конфіденційності медіації; 3) запропоновані зміни з термінологічної точки зору не відповідають законодавству України; 4) якщо виникає необхідність обмеження конфіденційності в певних випадках (наприклад, щодо громадського порядку), це має бути врегульовано в інших законах, а не шляхом внесення змін до Закону «Про медіацію».

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

25 грудня на сайті ВША НААУ було оприлюднено щоквартальний огляд судової практики та законодавства у сфері земельного права, який проаналізував голова Комітету **Віктор Кобилянський**. Лектор докладно проаналізував разом з учасниками судову практику та законодавство у сфері земельного права.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/qblazw](https://surl.li/qblazw).

24 січня на сайті НААУ було оприлюднено статтю голови Комітету **Віктора Кобилянського** на тему «Шкода лісу: чому громади платять за помилки законодавців».

Кілька місяців тому Держекоінспекція через суд домоглася відшкодування з громади майже 3 млн грн за рубку «нічийного» лісу. Тоді вперше було застосовано норму Лісового кодексу, що призначає крайніми місцеві органи у тих випадках, коли не вдається знайти справжніх винуватців завдання шкоди навколишньому

природному середовищу. Втім такий успіх має присмак гіркоти.

За законом

Ідеться про відносно новий абзац ст. 107 Лісового кодексу: «Шкода, заподіяна лісу, не наданому в користування, у разі невстановлення осіб, винних у заподіянні шкоди, відшкодовується органом місцевого самоврядування, у межах території якого знаходиться ліс, якому була заподіяна шкода». Ним законодавець унеможливив ситуацію, коли шкода є, а стягнути її немає з кого. І логіка зрозуміла: оскільки ліси перебувають на землях комунальної власності, питати треба з органів місцевого самоврядування. Та, на жаль, і сама правова конструкція норми, і її застосування, як виявилось, містять певні проблеми. Саме про них і поговоримо.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/qmpsgb](http://URL:surl.li/qmpsgb).

7 лютого на сайті НААУ було оприлюднено статтю заступника голови Комітету **Софії Шутяк** на тему «**Дороги, яких немає: що змінює заборона руху транспорту в заповідниках**».

Аби зменшити антропогенне навантаження, нещодавно законодавець заборонив проїзд механічних транспортних засобів територіями та об'єктами природного заповідного фонду. Утім, на багатьох таких об'єктах, наприклад, на гірському масиві Свидовець чи навколо річки Боржава, що на Закарпатті, де не передбачено руху автотранспорту, заборона діяла і до цього. Тож що насправді змінилося і як нововведення узгоджуються з правилами дорожнього руху?

Заборона з винятками

Ідеться про Закон № 4188-IX «Про внесення змін до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» щодо забезпечення збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду», що набрав чинності 1 лютого цього року. На думку авторів ініціативи, активне використання механічних транспортних засобів в межах територій та об'єктів має негативний вплив, призводить до їх деградації, знищення тварин і рослин.

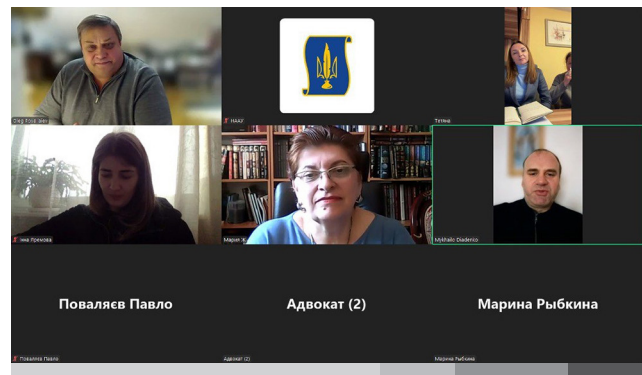
Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/xaprok](http://URL:surl.li/xaprok).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

15 січня відбулося планове засідання Комітету, під час якого голова Комітету **Олег Поваляєв** та присутні члени Комітету обговорили нагальні питання

та план діяльності надалі. Згодом Комітет планує провести чимало слухних заходів і активізувати свою діяльність щодо моніторингу, аналізу та узагальнення законодавчих актів у галузі будівельного права, а також систематизації наявної судової практики з питань порушень законодавства з боку державних службовців у сфері будівництва.

31 січня відбулося засідання Комітету, де обговорили законопроект № 12377 «Про основні засади житлової політики». Члени Комітету вважають, що внесений законопроект потребує ґрунтовного доопрацювання, тому що запропоновані ним норми містять суттєві неузгодженості, протиріччя, деякі визначення та норми суперечать Конституції України та загалом норми законопроекту містять декларативний характер, не визначають та не містять механізму їх реалізації.

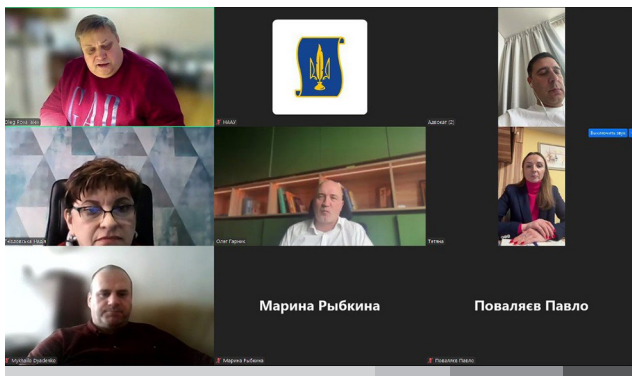
У січні член Комітету Тетяна Батюсь опрацювала законопроект № 12377 «Про основні засади житлової політики». Основні засади житлової політики, запропоновані Кабміном у проекті Закону, є декларативними, містять суттєві неузгодженості та протиріччя. Відтак законодавча ініціатива потребує ґрунтовного доопрацювання. Для реалізації майбутньої Державної стратегії житлової політики України та на виконання цього закону, у разі його прийняття, необхідно буде приймати низку підзаконних актів. Але ж механізми реалізації конституційного права на житло мають бути передбачені законами! Також законодавчою ініціативою пропонується створити Єдину інформаційно-аналітичну житлову систему (ст. 31). До неї мають бути включені відомості щодо місця проживання, сімейного, фінансового та майнового стану власників житла.

У Комітеті зауважили, що це положення порушує ст. 32 Конституції, яка гарантує, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. При цьому згадана норма проекту визначає широке коло користувачів системи, які отримують доступ до персональних даних та конфіденційної інформації власників житла.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/nqwnzt.

14 лютого відбулося планове **засідання Комітету**, на якому було **обрано нового заступника голови Комітету Тетяну Батусь та секретаря Інну Яремову**. Цей крок спрямований на вдосконалення та більш ефективну роботу Комітету. Вибір нового заступника є важливим етапом у розвитку комітету, оскільки він забезпечить підвищену фаховість і координацію роботи адвокатів, що спеціалізуються на будівельних спорах та правових питаннях будівництва.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ТРАНСПОРТНОГО ПРАВА

24 січня відбулося перше засідання Комітету у 2025 році. На порядку денному стояли питання щодо плану діяльності Комітету на 2025 рік, необхідності здійснення правового аналізу законопроектів у сфері діяльності Комітету. Працювали над пропозиціями щодо вдосконалення законодавства, що регулює транспортні правовідносини, приведення його у відповідність до міжнародного права. Аналізували

законопроекти, пов'язані зі сферою транспортного права, участь у робочих групах.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

8 січня опубліковано статтю члена Комітету **Ірини Тодорич** на тему «**Відповідальність за ототожнення адвоката з клієнтом: про гарантії та свободи**». Хоча закон прямо забороняє ототожнення адвоката з клієнтом, а порушення гарантій діяльності захисника є злочином, на практиці ці норми не діють. У парламенті пропонують запровадити адміністративну відповідальність. Які перспективи реалізації такої ініціативи?

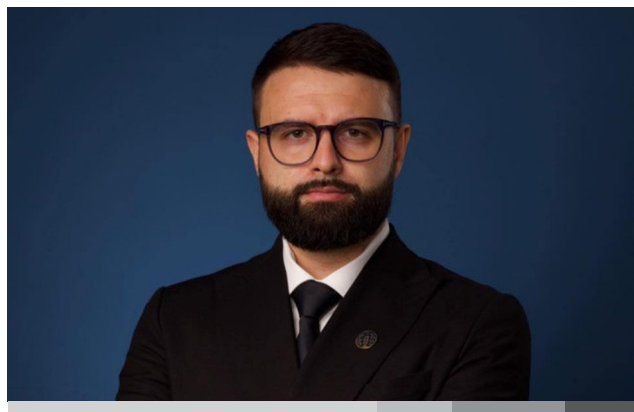
«Зі зростанням кількості кримінальних справ проти національної безпеки захисники почали піддаватися суспільному осуду», — вказує І. Тодорич.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/wahsur.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

10 січня на сайті НААУ було оприлюднено новину про нового очільника Молодіжного Комітету.

Головою Молодіжного Комітету НААУ — UNBA NextGen, який опікується питаннями забезпечення розвитку адвокатури України з погляду тяглості поколінь, сприяння кар'єрному зростанню молодих адвокатів, призначено **Ігоря Андрєєва**.

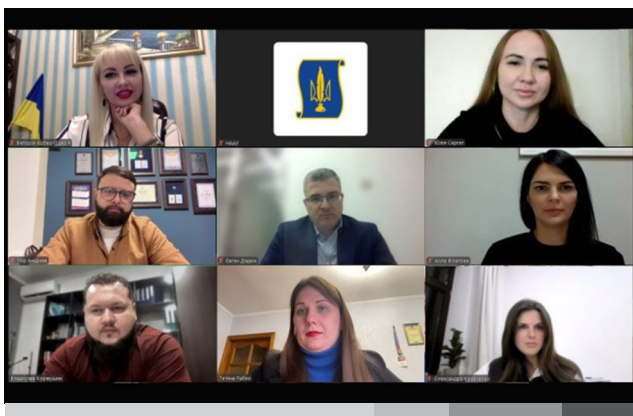
«За час своєї роботи я зустрічав чимало молодих, амбітних правників, адвокатів, яким бракувало розуміння, як реалізувати свій потенціал, — відзначив І. Андрєєв. — А потенціал у всіх, хто залишився в Україні та продовжує працювати, приносити користь, захищати зневірених людей, — безмежний!».

Він висловив переконання, що зараз потрібно сконцентруватися на допомозі молодим людям, які обрали юриспруденцію, допомогти знайти та реалізувати себе. «Потрібно на власному досвіді показувати, що все можливо! Навчати, підтримувати, мотивувати, підвищувати рівень — наше завдання. Генерація молодих адвокатів має своєю працею закріпити усвідомлення у суспільстві важливості інституту адвокатури, своїм професійним рівнем підвищити престиж та авторитет адвокатури. На цьому і зосередимо свої зусилля», — пообіцяв новий голова UNBA NextGen.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/fxsznzf.

21 січня у НААУ за ініціативи Молодіжного Комітету відбулася панельна дискусія на тему «**Адвокат та соціальні мережі. Сучасні реалії роботи**».

Соціальні мережі можуть стати надійним інструментом у діяльності адвоката, що прискорює виконання повсякденних завдань, мінімізує витрати в конкурентній боротьбі та автоматизує процеси. Проте необхідно переконатися в надійності і безпеці технологічних рішень.

Актуальність соціальних мереж сьогодні важко переоцінити, переконана заступник голови Комітету **Юлія Сергет**. Утім, застерегла вона, заявляти про себе, просувати діяльність, ділитися професійним досвідом та залучати нових клієнтів необхідно в рамках Правил адвокатської етики. Представник Комітету в Полтавській області **Владислав Кормушин** зупинив фокус дискусії на просуванні бренду адвоката на TikTok. Це платформа для коротких відео, в якій більшість відео тривають лише 15 секунд. Завдяки короткому формату відео ідеально підхо-

дить для швидкого розміщення контенту, що привертає увагу.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/wrymhw.

22 січня у НААУ відбулася зустріч щодо проекту з підтримки ментального здоров'я українських адвокатів під час війни, який реалізується НААУ за підтримки Міжнародної асоціації юристів (IBA).

Голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** подякувала виконавчому директору IBA **Марку Еллісу**, якому належала ідея цього проекту, і наголосила на актуальності самої проблеми. Адже робота адвоката і за звичайних умов завжди була пов'язана зі стресом через проблеми клієнта, які необхідно вирішувати. А в умовах повномасштабного вторгнення навантаження зросло в рази.

У зв'язку з темою зустрічі голова Молодіжного Комітету **Ігор Андреев** виділив проблеми, які на сьогодні характерні для молодих адвокатів.

По-перше, велика кількість із них зараз стоять на роздоріжжі. Вони не знають, як себе реалізувати

в такий непростий час. Більшість перебувають у постійному стресі, що викликаний невідомістю.

По-друге, частина адвокатів, які раніше поїхали з країни і зараз повернулися до країни, намагаються також повернутися до професії. Очільник UNBA NextGen навів приклад колеги, яка в Україні була успішним адвокатом, але рік вимушена була працювати прибиральницею в одній з європейських країн. Сьогодні ж перебуває у великому стресі.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ucbmjl.

24 січня на сайті НААУ було оприлюднено статтю регіонального представника Молодіжного Комітету у Дніпропетровській області **Юлії Протопоп** на тему «**Цивільно-правові наслідки встановлення підпису в договорі**».

За правилами Цивільного кодексу правочин не може відбутися без цілеспрямованих дій його сторін, які є вираженням їх волевиявлення. І це фактично є основним критерієм розмежування укладених та неукладених угод, коли існують сумніви у справжності підпису. У цьому контексті важливим є розуміння понять «недійсний правочин» та «нікчемний правочин».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ceobdl.

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

Молодіжний Комітет НААУ — UNBA NextGen та Комітет НААУ з питань гендерної політики продовжують публікувати **статті в рубриці «Власний досвід у професії»**.

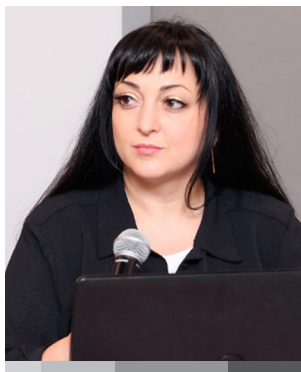

24 грудня на сайті НААУ було оприлюднено статтю про власний досвід у професії регіонального представника Молодіжного Комітету НААУ — UNBA NextGen у Волинській області **Тараса Манькута**. Суть публікацій полягає у розкритті адвокатами, членами рад комітетів інформації про мотиви обрання професії юриста чи розповідь про наставника, що допоміг інтегруватися у професію; опис першого досвіду участі у судовому засіданні; опис справи, що запам'яталася з власної практики, та життєве кредо.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/htjvao

ПРІОРИТЕТНІСТЬ ЕВОЛЮЦІЙНОГО ШЛЯХУ РОЗВИТКУ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Оксана Каденко, адвокат, член Ради адвокатів України, голова Комітету НААУ з питань безоплатної правничої допомоги, к. ю. н., заслужений юрист України

Олена Дем'янова, адвокат, секретар Комітету НААУ з питань безоплатної правничої допомоги, к. ю. н., доцент

Із здобуттям Україною незалежності майже всі інститути суспільно-правового життя відчувають сталу критику та є предметом неспинних пропозицій реформування, хоча і не завжди зважених. Не є винятком і адвокатура, про необхідність реформування якої стверджують окремі науковці та практики. Ураховуючи сучасні реалії державотворення, до цього сформованого переліку суб'єктів формування державницького бачення реформ останнім часом додалися й різного роду громадські організації.

Такі нестабільні погляди на майбутнє адвокатури не змінились ані у зв'язку із прийняттям Закону України «Про адвокатуру» 1992 року¹, ані у зв'язку із прийняттям чинного на сьогодні Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 року².

Варто підкреслити, що чинний закон отримав спільну позитивну оцінку Європейської комісії за демократію через право (Венеційської комісії) та Генеральної Дирекції з прав людини та верховенства права Ради Європи³ й запровадив відповідно до найкращих європейських стандартів сучасну модель організації

адвокатури. Незважаючи на це, деякі науковці без належного обґрунтування продовжують стверджувати, що сучасний стан розвитку адвокатури України характеризується необхідністю створення ефективної моделі цього правозахисного інституту⁴.

Про увагу до процесу розвитку адвокатури з боку органів державної влади свідчать схвалення Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів і затвердження Національної стратегії у сфері прав людини у 2015 році, внесення змін до Конституції України щодо правосуддя

¹ Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 року № 2887-XII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2887-12#Text.

² Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.

³ Адвокатура України: європейське майбутнє чи знову у радянщину? (заголовок з екрану). М. Ставнійчук, 04.04.2024. Вебсайт: NEW VOICE. URL: nv.ua/ukr/ukraine/events/zakon-pro-advokaturu-yuristka-pro-perevagi-sistemi-advokaturi-i-zagrozi-u-razi-zmin-jiji-roboti-50406641.html.

⁴ Коваль О. А. Сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2020. № 1-2. С. 21 — 29 (С. 22). DOI: doi.org/ 10.33287/11203.

та запровадження «монополії» адвокатів на представництво в судах у 2016 році, оновлення Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України у 2017 році, подання до Верховної Ради України проєкту Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність та альтернативних йому законопроєктів у 2018 році, подання до Верховної Ради України проєкту Закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) у 2019 році та попереднє його схвалення у 2020 році, затвердження оновленої Національної стратегії у сфері прав людини, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства у 2021 році⁵ та внесення значущих змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у 2024 році⁶ тощо.

Додаткову увагу ця тема здобула після оприлюднення розробленого громадськими організаціями Тіньового звіту до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської комісії щодо України у 2023 році⁷.

Спільною рисою більшості закликів до реформування адвокатури є те, що голослівні твердження про необхідність реформування адвокатури видаються за такі, що не потребують доведення, а всі дискусії штучно переводяться в русло деталей таких реформ. Однак доцільність саме реформування, а не функціонального удосконалення інституту адвокатури, видається сумнівною. При цьому обґрунтоване визначення такої доцільності обов'язково має передувати розробці будь-якої реформи, незалежно від її змісту.

Обов'язковою властивістю будь-якої системи є розвиток, тому адвокатура невинно розвивається. Для української адвокатури характерні стабільне виконання її суспільно-правового призначення, забезпечення професійного, доступного правового захисту на найвищому рівні світових стандартів, поступове удосконалення внутрішньої будови, підвищення здатності ефективно реагувати на зовнішні загрози, успішне опанування нових викликів. Не позбавлене функціонування інституту адвокатури і певних недоліків, які, насамперед обумовлені складністю умов сьогодення, проблемами правореалізації, недосконалістю окремих механізмів тощо. Водночас означені недоліки не мають визначального інституційного значення та підлягають усуненню еволюційним шляхом.

Як відомо, існують різні способи розвитку будь-якої системи: еволюційний, революційний, реформаційний, стагнаційний тощо. Тобто «реформування» — це лише один із способів розвитку. Слід зауважити, що під реформою розуміють процес кардинальних, часто тривалих за часом перетворень відповідних сторін суспільного життя, державно-правових інститутів, окремих структур тощо⁸. У результаті реформи, як правило, модернізують і змінюють форму та зміст відповідних суспільних відносин, не порушуючи при цьому їхніх принципів засад⁹. У свою чергу, правовою реформою є особливе управлінське рішення державної влади та реалізація відповідного напряму державної політики з метою зміни (реформування) публічно-правових інститутів¹⁰. Реформа — це завжди перетворення, зміна, нововведення, яке не знищує основ існуючої структури¹¹.

⁵ Коваль О. А. Адміністративно-правове забезпечення реформи адвокатури України : дис. ... д-ра філософії : 081 — Право ; галузь знань 08 — Право : захист 23.11.23 / Коваль О. А.; КНУТД. Київ, 2023. 202 с. (С. 81) URL: er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/24881/1/dis_Koval.pdf.

⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»: Закон України від 10.10.2024 № 4017-IX. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4017-20#n2022.

⁷ Тіньовий звіт до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської комісії щодо України у 2023 році. Вебсайт Проєкту ЄС «Право-Justice», 29.08.2024. URL: pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/66d/f12/80b/66df1280b0660070191538.pdf.

⁸ Коваль О. А. Адміністративно-правове забезпечення реформи адвокатури України : дис. ... д-ра філософії : 081 — Право ; галузь знань 08 — Право : захист 23.11.23 / Коваль О. А.; КНУТД. Київ, 2023. 202 с. (С. 81 — 82) URL: er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/24881/1/dis_Koval.pdf.

⁹ Багатомовний юридичний словник-довідник / О. І. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефертова та ін. К. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с. (С. 393).

¹⁰ Ющик О. І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1997. 191 с. (С. 191).

¹¹ Реформа. Тлумачення із «Словника української мови» (заголовок з екрану). Портал української мови та культури СЛОВНИК UA. URL: slovnuk.ua/index.php?sword=%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0.

Однак використання терміна «реформування» нерідко відбувається для позначення будь-якого способу розвитку, без дотримання його сутнісного змісту та розмежування з іншими способами. Тобто доцільність реформи адвокатури має визначатися з огляду на те, чи може успішно існувати цей інститут згідно з моделлю, що визначена чинним законодавством про адвокатуру, та без її концептуальних змін. А за умови обґрунтованого існування обставин, що визначають такі підстави, означена реформа повинна відповідати стандартам поступовості, виваженості та незмінності існуючих основ інституту адвокатури та принципів засад його функціонування.

Проблемою сучасної публіцистичної парадигми є безпідставні заклики до «реформування» суспільно-правових інститутів, автори яких не приділяють належної уваги обґрунтуванню дійсної потреби застосування саме такого шляху розвитку, порівнянню переваг пропонованого радикального способу змін з іншими способами розвитку, прогностичній оцінці плюсів і мінусів «реформ» у конкретній правовій царині.

Серед основних підстав для реформування інституту адвокатури називають необхідність приведення законодавства про адвокатуру України до європейських стандартів, скасування єдиної організації адвокатів, потребу вдосконалення кваліфікаційних та дисциплінарних процедур, необхідність зміни суб'єктів ведення Єдиного реєстру адвокатів України, нагальність забезпечення оновлення складу органів адвокатського самоврядування¹².

Проте жодна з наведених підстав доцільності реформування інституту адвокатури не визначає.

Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи № 190 (1995) від 26 вересня 1995 року «Про подання Україною заявки на вступ до Ради Європи» зазначено, що Україна взяла на себе зобов'язання розробити спеціалізований закон про статус адвокатської професії, яка буде захищена законом, а також створити професійну асоціацію адвокатів в Україні.

Крім того, створення незалежної професійної організації адвокатів було однією з умов укладення Угоди

про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

На реалізацію державою Україною цієї Резолюції ПАРЕ щодо адвокатури пішло 17 років.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», виконуючи рекомендації ПАРЕ та Венеціанської комісії, зокрема, викладені у Висновку № 632/2011 від 18 жовтня 2011 року (CDL-AD (2011)039) «Щодо проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», враховує кращі європейські практики організації адвокатури та європейські стандарти адвокатського самоврядування.

Крім цього, законодавство України про адвокатуру повністю відповідає стандартам Директиви Ради 77/249/ЄС від 22 березня 1977 року про сприяння ефективному здійсненню адвокатами свободи надання послуг, Директиви 98/5/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 лютого 1998 року про сприяння здійсненню адвокатської діяльності на постійній основі в іншій державі-члені, ніж та, в якій було отримано кваліфікацію, а також Рекомендаціям № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам щодо свободи здійснення адвокатської діяльності, прийнятої 25 жовтня 2000 року на 727-му засіданні заступників міністрів¹³.

Тобто саме законодавство, яке визначає модель функціонування інституту адвокатури, та сам інститут адвокатури не потребують концептуального видозмінення.

Відповідно пропозиції «реформування» в першу чергу мають ґрунтуватися на виявленні, дійсному обґрунтуванні і переконливому доведенні реальної потреби в радикальній зміні найбільш загальних засад інституту адвокатури. Тому першим критерієм ефективності реформування того чи іншого інституту є обґрунтована необхідність реформування.

Що стосується удосконалення окремих функцій адвокатури та Національної асоціації адвокатів України, то беззаперечно, відповідна робота має постійно

¹² Тіньовий звіт до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської комісії щодо України у 2023 році. Вебсайт Проекту ЄС «Право-Justice», 29.08.2024.

¹³ Про затвердження офіційної позиції Національної асоціації адвокатів України щодо Тіньового звіту до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської комісії щодо України у 2023 році: рішення Ради адвокатів України від 21.09.2023 № 65. (С. 6 — 7). URL: unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2024-09-21-r-shennya-rau-65_67336ae8492aa.pdf.

відбуватися як на рівні державного та корпоративного нормотворення, так і на рівні його правозастосування.

Так, до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» було внесено зміни 14 разів. Ці зміни стосувалися як статусу адвокатів та здійснюваної ними діяльності, так і організаційних питань функціонування органів адвокатського самоврядування¹⁴. Наприклад, коли в державі виникла потреба в додатковому регулюванні адвокатської діяльності щодо обміну інформацією про фінансові рахунки, у 2023 році були внесені відповідні зміни до профільного закону. Так само зазнав концептуальних змін Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у 2024 році щодо процедур реалізації повноважень органів адвокатського самоврядування у спосіб застосування до них частини правил адміністративних процедур.

Ще більш гнучкою є нормативна база, що створюється Національною асоціацією адвокатів України, адже всі корпоративні акти, що визначають ведення Єдиного реєстру адвокатів України, дисциплінарні процедури, доступ до професії адвоката тощо постійно удосконалюються за результатами їх правозастосування, а також унаслідок зміни законодавчого регулювання та інших зовнішніх чинників¹⁵.

Зазначене свідчить про те, що існуюча законодавча модель інституту адвокатури передбачає можливість постійного його удосконалення регуляторним та саморегуляторним шляхом. При цьому жодних об'єктивних статистичних чи аналітичних даних для зміни самої моделі адвокатури в Україні не існує.

Наступний критерій, пов'язаний з потенційною ефективністю реформаційного шляху розвитку, — відповідність (адекватність) способу реформування до характеру виявлених проблем.

Окремо звертає на себе увагу той факт, що за умови відсутності об'єктивної потреби у зміні моделі організації адвокатури в Україні, яка відповідає найкращим європейським стандартам, а також за умови активного поточного удосконалення правового регулювання адвокатури на законодавчому та корпоративному рівнях, прихильники ідеї реформування адвокатури

не тільки стверджують про її доцільність, а й визначають її основним змістом скасування єдиної організації адвокатів України з відповідними змінами всієї системи органів адвокатського самоврядування¹⁶.

Тобто, за відсутності потреби в самій реформі, здійснюються спроби обґрунтування необхідності зміни інституту адвокатури революційним шляхом руйнації ефективно функціонуючої системи її органів.

Також для будь-якого керованого зовнішнього втручання в сталу систему, що функціонує і виконує поставлені завдання, має значення пропорційність (співмірність), яка полягає в застосуванні такого втручання рівно тією мірою, наскільки воно є потрібним.

Так, наприклад, нерідко визначаючи підставу для запровадження реформи у вигляді існування однієї незначної локальної проблеми (наприклад, певної дисциплінарної практики), автори формують глобальні висновки щодо доцільності докорінних змін концептуального характеру (наприклад, у вигляді припинення діяльності всієї Національної асоціації адвокатів України).

До цього варто додати те, що в умовах воєнного стану діяльність всіх органів та установ держави має бути направлена, передусім, на збереження державності та здобуття Перемоги загалом; забезпечення стабільної роботи її інституцій і спрямованості всіх зусиль на виконання воєнних цілей зокрема.

Особливості сучасного стану українського державотворення змістовно звужують підстави для реформ та вони мають визначатися, крім іншого, воєнною доцільністю. У свою чергу, завдання держави, яка зазнає масштабної військової агресії, зумовлюють необхідність віднесення до критеріїв прийняття рішень про реформування будь-якого суспільного інституту фактичну потребу в негайному забезпеченні його ефективного функціонування, неможливість не витратити на це ресурси саме під час дії воєнного стану та предметну направленість відповідної реформи на здобуття або зміцнення інструментів забезпечення Перемоги в російсько-українській війні.

Таким критерієм питання реформування інституту адвокатури, вочевидь, не відповідає.

¹⁴ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.

¹⁵ Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: unba.org.ua/.

¹⁶ Тіньовий звіт до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської комісії щодо України у 2023 році. Вебсайт Проекту ЄС «Право-Justice», 29.08.2024. URL: pravjustice.eu/storage/app/uploads/public/66d/f12/80b/66df1280b0660070191538.pdf.

Отже, правильним є те, що еволюція становлення та розвитку інституту адвокатури України завжди відбувалася відповідно до політичних та економічних подій на території нашої держави¹⁷. При цьому подальший її розвиток має відбуватися в контексті збереження правонаступництва, тобто примноження і розвитку позитивного досвіду, з тим, щоб видозміненню підлягали лише проблемні аспекти, а переваги та позитивний досвід — підтримувалися та примножувалися.

У сучасних реаліях державотворення потреба в реформуванні інституту адвокатури, вочевидь, відсутня, що не спростовує доцільності вдосконалення окремих сфер його функціонування у форматі природної ево-

люції відповідно до політичних, економічних та військових подій.

Тому, на нашу думку, критеріями ефективності розвитку адвокатури в Україні мають бути: обґрунтована необхідність реформування; відповідність способу реформування; пропорційність та правонаступництво; зумовленість конкретними потребами державотворення.

Застосування вказаних критеріїв у сучасній вітчизняній реальності доводить, що для вдосконалення інституту адвокатури необхідно застосовувати підхід, в основі якого є першочергове визначення доцільності будь-яких змін та обставин, що її зумовлюють, із подальшим спрямуванням реформаторського впливу суто на ці обставини та їх правове визначення.

¹⁷ Коваль О. А. Адміністративно-правове забезпечення реформи адвокатури України : дис. ... д-ра філософії : 081 — Право ; галузь знань 08 — Право : захист 23.11.23 / Коваль О. А.; КНУТД. Київ, 2023. 202 с. (С. 65). URL: er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/24881/1/dis_Koval.pdf.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

☎ телефонуй

(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТ ТА СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ

Марія Мельничук, психологиня, психотерапевтка в гештальт-підході, сімейна психотерапевтка, викладачка

Щодня стрес-менеджмент та розвиток стресостійкості стають критично важливими не лише для ефективного виконання обов'язків, а й для збереження психічного та фізичного здоров'я.

Хронічний стрес в адвокатів може проявлятися у вигляді синдрому професійного вигорання, що знижує ефективність роботи та якість життя. Наприклад, дослідження Американської асоціації адвокатів (ABA, 2022) показало, що понад 40 % юристів страждають від підвищеного рівня тривоги та вигорання. Крім того, стрес є фактором ризику розвитку серцево-судинних захворювань, порушень сну, депресивних та тривожних розладів, проблем із травленням.

Термінові завдання, складні клієнти, непередбачувані труднощі в житті та роботі активують в організмі гіпоталамо-гіпофізарно-надниркову (ГПН) вісь. Вивільняються гормони стресу — адреналін і кортизол, які мобілізують організм: прискорюється серцебиття, підвищується артеріальний тиск, м'язи напружуються. У короткостроковій перспективі це допомагає впоратися із завданням. Проте постійна активізація ГПН-осі через хронічний стрес виснажує організм, що негативно позначається на когнітивних функціях, таких як увага, пам'ять та здатність до прийняття рішень.

Механізм «бийся-біжи-завмири» активується під час стресу, допомагає реагувати на небезпеку. Проте в професійній діяльності адвокатів ця реакція може бути дисфункційною. Наприклад, у стресових ситуаціях адвокат може «завмерти», ухиляючись від прийняття важливих рішень, або, навпаки, діяти імпульсивно, що впливатиме на якість його роботи та надання правової допомоги.

Проте не весь стрес є шкідливим. Еустрес (позитивний стрес) може допомогти адвокату сфокусуватися на вирішенні складних справ або підготуватися до важливого судового процесу. Дистрес (негативний стрес), навпаки, виснажує ресурси організму.

Людина, яка не управляє власним стресом, частіше стикається з психологічними розладами, такими як: тривожність і депресія. Вони можуть виникати че-

рез постійне навантаження та невизначеність; пост-травматичний стресовий розлад (ПТСР). Особливо актуальний для юристів, які працюють із військовими або постраждалими внаслідок війни; синдром професійного вигорання. Це поширена проблема серед юристів, що характеризується емоційним виснаженням, втратою мотивації та відчуттям безнадії.

Резильєнтність (психологічна стійкість) є однією з ключових навичок, необхідних адвокату для ефективного виконання своїх обов'язків. Розвиток резильєнтності допомагає краще адаптуватися до стресових ситуацій, швидше відновлюватися після емоційного виснаження та підтримувати професійний баланс.

Для адвокатів, які працюють у напружених умовах, важливо використовувати комплексний підхід до стрес-менеджменту. Далі подано розширений перелік технік і вправ, які допомагають ефективно справлятися зі стресом:

ФІЗІОЛОГІЧНІ ТЕХНІКИ

1. Дихальні вправи:

— техніка «4-7-8»: вдих на 4 секунди, затримка дихання на 7 секунд, видих на 8 секунд. Допомагає швидко заспокоїти нервову систему;

— глибоке діафрагмальне дихання: повільний вдих через ніс, акцентуючи увагу на наповненні живота, а не грудної клітки, і тривалий видих через рот;

— «дихання квадратом»: вдих на 4 секунди, затримка дихання на 4 секунди, видих на 4 секунди, знову затримка на 4 секунди.

2. *Прогресивна м'язова релаксація (за Джейкобсоном)*: послідовне напруження і розслаблення основних груп м'язів (руки, плечі, шия, спина, ноги). Це допомагає знизити фізичне напруження, яке часто супроводжує стрес.

3. *Фізична активність*:

— регулярні аеробні вправи (біг, плавання, їзда на велосипеді) знижують рівень кортизолу та сприяють виробленню ендорфінів;

— йога: поєднує фізичні вправи, дихання та медитацію, що ефективно зменшує стрес;

— розтяжка: допомагає зняти м'язове напруження та покращити загальний тонус.

4. *Контрастний душ*: по чергове використання гарячої та холодної води активує кровообіг та нервову систему, покращуючи самопочуття.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНІКИ

1. *Практики усвідомленості (mindfulness)*:

— медитація: щоденна медитація навіть по 10 — 15 хвилин допомагає заспокоїти розум і зосередитися на теперішньому моменті;

— практика «сканування тіла»: повільне фокусування уваги на різних частинах тіла — від голови до ніг — з метою виявлення та зняття напруження.

2. *Техніка візуалізації*: Уявлення себе в спокійному місці (наприклад, на березі моря чи в лісі). Використання деталей (звуки, запахи, текстури) для створення відчуття занурення.

3. *Когнітивно-поведінкові техніки*:

— ведення журналу думок: записуйте тривожні думки, щоб усвідомити їхній вплив і знайти раціональні контраргументи;

— переформулювання проблем: замість зосередження на негативних аспектах проблеми шукайте можливості для навчання або розвитку.

4. *Підтримання соціальних зв'язків*: регулярне спілкування з колегами, друзями або сім'єю допомагає зменшити емоційне напруження.

5. *Техніка «З хороших подій»*: щовечора записуйте три позитивні події дня. Це допомагає змінити фокус уваги з негативного на позитивне.

ЕМОЦІЙНО-РЕЛАКСАЦІЙНІ ТЕХНІКИ

1. *Сміхотерапія*: перегляд комедійних фільмів чи стендапів або просто спілкування з людьми, які викликають радість, знижує рівень стресу.

2. *Терапевтичне письмо*: записуйте свої думки, емоції та переживання. Це допомагає структурувати проблеми й полегшити емоційний стан.

3. *Музична терапія*: прослуховування улюбленої музики, яка має заспокійливий чи підбадьорливий ефект. Класична або інструментальна музика особливо ефективна для релаксації.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТЕХНІКИ

1. *Техніка Pomodoro*: поділ роботи на 25-хвилинні інтервали з короткими перервами допомагає зберегти фокус та уникати перевантаження.

2. *Планування дня*: складання реалістичного графіка із врахуванням перерв та часу для відновлення.

3. *Делегування*: уміння передавати частину завдань колегам чи асистентам допомагає знизити навантаження.

ТЕХНІКИ ДЛЯ ЕКСТРЕНИХ СИТУАЦІЙ

1. *Метод «Заземлення»*: використовуйте правило «5-4-3-2-1»: назвіть 5 предметів, які бачите, 4 звуки, які чуєте, 3 речі, які можете відчути дотиком, 2 запахи та 1 смак. Це допомагає заспокоїтися в моменти гострого стресу.

2. *«Швидкий масаж»*: легкий масаж шиї, плечей чи кистей рук допомагає швидко зняти фізичне напруження.

3. *Метод «STOP»*:

— S (Stop): Зупиніться.

— T (Take a breath): Зробіть кілька глибоких вдихів.

— O (Observe): Оцініть ситуацію, свої думки та емоції.

— P (Proceed): Приймайте обдумане рішення.

Використання цих технік дозволяє зберегти продуктивність, уникати емоційного вигорання та підтримувати високу якість професійної діяльності навіть у складних умовах.

Ефективний стрес-менеджмент є ключовим фактором для професійної успішності та добробуту юристів. Використання науково обґрунтованих методів та вправ допоможе адвокатам розвивати резильєнтність, справлятися з професійними викликами та підтримувати психічне здоров'я¹.

¹ Список джерел: 1. American Bar Association. Lawyer Well-Being Report (2022). 2. Verywell Mind. «Stress and Cognitive Function» (2023). 3. Neuronews. «Хронічний стрес і його наслідки» (2022).

СТАТУС ДЕРЖАВНИХ ТА КОМУНАЛЬНИХ УСТАНОВ ПІСЛЯ СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ЩО ДАЛІ?

Дмитро Лещенко, кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

Починаючи з прийняття Цивільного та Господарського кодексів у січні 2003 року, установи були розділені залежно від порядку їх створення на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Статус приватних установ був урегульований Цивільним кодексом України¹ (ч. 3 ст. 83, ч. 1 ст. 86, ч. 3 ст. 87, ч. 3 ст. 88), а статус публічних установ — Господарським кодексом України² (ч. 3 ст. 8, ч. 3 ст. 131, п. 3 ч. 1 ст. 287) та іншими законами України.

Обом видам установ (насамперед приватним) були присвячені комплексні дослідження таких учених, як Жигалкін І. П.³ та Лещенко Д. С.⁴

Більш ніж за 20 років у Верховній Раді України постало питання про повне скасування Господарського кодексу України як окремого нормативно-правового акта.

Вітчизняний парламент 9 січня 2025 року ухвалив у цілому як закон законопроект № 6013 «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб»⁵. Він передбачає скасування Господарського кодексу та визначає правові та організаційні засади діяльності юридичних осіб

окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб. Перехідний період — трирічний строк, що починається з дня набрання чинності цим Законом⁶.

Але як це сприйняли бізнес та юристи, які цей бізнес тією чи іншою мірою супроводжують?

З початку повномасштабного вторгнення вітчизняному бізнесу й так вистачало економічних проблем. Це мало б спонукати законодавців знаходити шляхи підтримки економіки. У таких умовах підприємці очікували на дерегуляцію ведення бізнесу. Адже всім зрозуміло, що результативність ведення господарської діяльності напряму залежить від сприятливих законодавчих умов, усталеності та стабільності системи права в країні. Натомість законодавці дійшли згоди скасувати Господарський кодекс, що може призвести до розбалансування й без того недосконалої системи регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності. На думку деяких

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Далі за текстом — ГК.

³ Установи як юридичні особи: Монографія / І. П. Жигалкін. Харків: Право, 2010. 168 с.

⁴ Установи як учасники цивільних відносин: Монографія / Д. С. Лещенко. Дніпро: ДДУВС, 2007. 196 с.

⁵ Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: законопроект від 06.09.2021 № 6013. URL: ips.ligazakon.net/document/J1059181?an=3.

⁶ Мамченко Н. Верховна Рада ухвалила в цілому закон про скасування Господарського кодексу. URL: sud.ua/uk/news/publication/320231-verkhovnaya-rada-prinyala-v-tselom-zakon-ob-otmene-khozyaystvennogo-kodeksa#google_vignette.

практиків (адвокатів, inhouse lawyers підприємств та установ, суддів тощо), прийняття будь-якого закону передбачає зміни, внесення доповнень або втрату чинності низки законодавчих та інших нормативно-правових актів. Однак така масштабна трансформація правового регулювання основоположного інституту економічної системи країни — підприємництва — в умовах війни може збільшити підприємницькі ризики, негативно вплинути на соціально-економічну ситуацію в країні загалом і стати не конструктивним, а деструктивним фактором, особливо в післявоєнний відновлювальний період для нашої країни. Зокрема, голова Асоціації суддів господарських судів України Наталія Богацька вважає, що протягом перехідного періоду, визначеного в законопроекті № 6013, відбуватиметься багато змін та процесів, пов'язаних із реорганізацією підприємств всіх організаційно-правових форм із перетворенням їх у господарські товариства або їх ліквідацією (у тому числі державних і комунальних підприємств та установ). На її думку, проходження процедури перетворення публічних підприємств та установ в іншу організаційно-правову форму — це не тільки коштовний і тривалий у часі процес, численні перевірки, а й насамперед вирішення питання подальшої долі їх працівників та майна. Через затяжний перехідний період та невизначеність у правозастосуванні новел законодавства виникне сприятлива атмосфера для рейдерських захватів. При цьому кредитори згаданих вище публічних юридичних осіб, які перетворюються в господарське товариство, не зможуть вимагати забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договорів застави чи поруки, дострокового припинення або виконання зобов'язань перед кредитором та відшкодування збитків тощо. За таких умов підстав для породження нових судових спорів безліч. Перехідний період та новий законодавчий порядок урегулювання підприємницьких відносин матимуть наслідком процедуру переоформлення установчих документів, що, у свою чергу, призведе до сприятливих умов для виведення майна із статутного капіталу підприємств або установ, у тому числі такого, що знаходиться в іпотеці, під заставою. Безумовно, такою ситуацією неодмінно скористаються недобросовісні конкуренти, що матиме наслідком виникнення низки судових спорів щодо обсягу повноважень керівників на вчинення певних дій (укладення, зміну, розірвання правочинів)⁷.

Адвокатів та юристів, що обслуговують господарську діяльність державних та комунальних підприємств і установ, насамперед цікавлять питання заміни права господарського відання та права оперативного управління на право власності, а також потенційні ризики, що можуть виникнути у процесі такої заміни. Оскільки, якщо за державною чи комунальною установою було закріплено майно на праві оперативного управління, таке право має бути припинено з моменту прийняття рішення про ліквідацію відповідної установи.

Наукова спільнота також висловила з приводу прийнятого законопроекту № 6013, який, на думку вчених, порушує методологічні основи самого ЦК як кодексу приватного права, що не покликаний втручатися у публічно-правові відносини. Відповідно його положення не можуть визначати організаційно-правові форми юридичних осіб публічного права, а отже, є штучним та необґрунтованим розширенням предмета правового врегулювання ЦК, у ч. 3 ст. 81 якого чітко прописано, що *«цим Кодексом встановлюються порядок створення, організаційно-правові форми, правовий статус юридичних осіб приватного права. Порядок утворення та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюються Конституцією України та законом»*.

Разом із тим представники бізнесу, судді, адвокати, науковці погоджуються з тим, що країні потрібна конкретна кодифікація існуючого господарського законодавства, оскільки протягом тривалого часу уніфікація існуючого ГК та ЦК не велася.

Однак непродумане і стихійне тотальне руйнування чинного законодавства може завершитися масштабним знищенням і так нестабільного потенціалу економіки. Виклики, що постали зараз перед Україною у зв'язку з військовим вторгненням у 2022 році, потребують посилення спроможності держави проводити стабілізаційні заходи для швидкого відновлення та перезапуску постраждалих секторів економіки.

Тому можна погодитися з тими правниками, які акцентують увагу на тому, що скасування фундаментального у сфері економічних відносин кодексу матиме набагато більші наслідки, ніж охоплюється законопроектом № 6013, оскільки це фактично змінює всю правову систему країни та призведе до істотних змін як у судовій практиці, так і в господарській діяльності самих державних та комунальних установ.

⁷ Богацька Н. Скасування Господарського кодексу: кардинальні зміни господарської діяльності чи її руйнування. URL: protocol.ua/ru/skasuvannya_gospodarskogo_kodeksu_kardinalni_zmini_gospodarskoi_diyalnosti_chi_ii_ruynuvannya_suddya_nataliya_bogatska/.

ТАКТИКА ЗАХИСТУ ШЛЯХОМ ДОВЕДЕННЯ НЕВІДПОВІДНОСТІ ПРИЗНАЧЕНОГО ПОКАРАННЯ ТЯЖКОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ОСОБИ ЗАСУДЖЕНОГО

Олег Несінов, адвокат, автор чисельних книг та публікацій, переможець у номінації «Кримінальне право» всеукраїнських конкурсів — ААУ «Адвокат року» та першого рейтингу юридичного ринку LIGA ZAKON AWARDS

Завданням кримінального провадження, крім іншого, є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження (в т. ч. обвинувачуваного), щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини (ч. 1 ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України¹), а покарання за своїм видом, розміром та суворістю має бути справедливим (ч. 1 ст. 414 КПК).

Справедливе, в міру своєї вини, покарання неможливе без справедливого судового розгляду та правозастосування.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Європейської Конвенції з прав людини, крім іншого, кожен має право на справедливий розгляд його справи.

Питання справедливого правозастосування зазначено в рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. 69 Кримінального кодексу України від 02.11.2004 № 15-рп/2004, де зазначено: «**Справедливість** — одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню.»

Очевидно, що пропорційна вчиненому правопорушенню юридична відповідальність та призначен-

ня справедливого покарання можливі лише з дотриманням зазначених висновків КСУ, встановленої КПК процедури та вимог Кримінального кодексу України².

Питання призначення покарання врегульовані як КК (ст. 50, 65, 66, 69, 69-1, 75), так і КПК. Наприклад, неправильне застосування Закону України про кримінальну відповідальність (ст. 413, ч. 1 п. 2 ст. 438 КПК) та невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого (ст. 414, ч. 1 п. 3 ст. 438 КПК) є істотним порушенням кримінального процесуального законодавства і тягне за собою скасування обвинувального вироку суду.

Для того щоб призначити справедливе, пропорційне правопорушенню покарання, необхідно дотриматись вимог та процедури, встановленої законодавством, щодо всебічного, повного та об'єктивного розслідування та встановлення обставин правопорушення, збирання доказів, що характеризують особу обвинувачуваного, тощо.

Так, на стадії досудового розслідування законодавством із цього приводу висувуються такі умови.

¹ Далі за текстом — КПК.

² Далі за текстом — КК.

Прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також *обставини, що пом'якшують покарання*, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ч. 2 ст. 9 КПК).

У кримінальному провадженні відповідно до пп. 4, 5 ч. 1. ст. 91 КПК підлягають доказуванню:

— обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи *пом'якшують покарання*, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

— обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Доказування вищезазначених обставин покладається на слідчого, прокурора (ч. 1 ст. 92 КПК).

У разі отримання під час проведення слідчої (розшукової) дії доказів, які **можуть указувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення**, слідчий, прокурор зобов'язаний провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду у випадку звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 223 КПК).

Обвинувальний акт має містити такі відомості: обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання (п. 6.ч. 2 ст. 291 КПК).

Звертаю увагу на те, що в ст. 223 КПК ідеться не про доказ невинуватості особи, а про докази, які *навіть імовірно* можуть указувати на невинуватість особи. А в інших наведених статтях немає уточнення про те, що обставини, які пом'якшують покарання, мають наводитись *лише за їх наявності*. Тобто наведення таких обставин є обов'язковим, і законодавець не передбачає випадків, коли таких обставин не існує, на чому й потрібно акцентувати увагу стороні захисту.

Щодо обов'язку слідчого (прокурора) не тільки збирати, а й відкривати стороні захисту докази, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості

або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання, важливо керуватися правовими позиціями Верховного Суду.

Відповідно до ч. 2 ст. 290 КПК прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, у тому числі будь-які докази, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання (ВП ВС у справі № 751/7557/15-к від 16.01.2019).

Наслідок поведінки сторони, яка своїми діями унеможливила або значно ускладнила дослідження важливих доказів судом, має тлумачитися на користь протилежної сторони, щоб не заохочувати сторону до використання таких прийомів (ВС ККС у справі № 991/722/21 від 21.11.2023).

На практиці вищезазначені вимоги зазвичай не виконуються. На стадії досудового розслідування не відпрацьовуються всі версії, не аналізується роль потерпілого у скоєнні правопорушення (хоча з цього приводу існує ціла галузь науки — віктимологія), не перевіряються обставини, що виключають вину та покарання або пом'якшують його, дані, що характеризують особу, збираються неповно, матеріали на користь обвинувачуваного, навіть за їх наявності, стороні захисту не відкриваються і суду подаються не в повному обсязі.

В обвинувальному акті, як правило, не зазначають всі обставини, які можуть бути використані судом як такі, що пом'якшують покарання. *В обвинувальному акті, окрім іншого, має зазначатися розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням* (п. 7 ч. 2 ст. 291 КПК, п. 3 ч. 1 ст. 91 КПК).

Обов'язок доведення стосується не тільки майнової шкоди, а й можливої фізичної та моральної. Доволі часто в описовій частині інкримінованого діяння обвинувального акта описують тілесні ушкодження, але далі про фізичну шкоду в обвинувальному акті нічого не зазначають.

Виникає питання, як обвинувачуваному (підозрюваному) відшкодувати спричинену шкоду та мати передумови для пом'якшення покарання, якщо слідство наявність та розмір цієї шкоди (майнової, фізичної, моральної) не встановило?

У контексті п. 13 ч. 1 ст. 7 КПК про те, що права обвинувачуваного мають бути не лише роз'яснені,

а й забезпечені, вважаю таку ситуацію порушенням права на захист.

Суди, хоча й наділені правом за власною ініціативою повертати обвинувальні акти прокурору, здебільшого цього не роблять.

Усе це призводить до ситуації, коли суд, з одного боку, має обов'язок спрямувати судовий розгляд на забезпечення з'ясування ВСІХ (а не часткових) обставин кримінального провадження (ст. 321 КПК). А з іншого — не має повноважень самостійно збирати докази обставин (що є правом сторін) і має право діяти лише в межах обвинувального акта (крім випадків покращення становища обвинувачуваного),

Як діяти суду за умов ненадання стороною обвинувачення повної та достовірної інформації щодо обставин кримінального провадження та характеристики особи, які свідчать на користь обвинувачуваного, є певною правовою колізією, що має враховуватися на користь обвинувачуваного.

Очевидно, що за таких умов постановити судом законне та справедливе рішення, яке полягало б у пропорційній юридичній відповідальності вчиненому правопорушенню, неможливо.

Така ситуація має бути використана стороною захисту на свою користь.

Інша практика, що свідчить про системні порушення в питаннях призначення покарання.

Полягає в тому, що, досліджуючи та оцінюючи надані матеріали та докази, суди зазвичай не виконують положення ч. 2 ст. 66 КК (а іноді навіть і ч. 1 ст. 66 КК).

Нагадую, що ч. 2. ст. 66 КК установлено, що *при призначенні покарання суд може визнати такими, що його пом'якшують, і інші обставини, не зазначені в частині першій цієї статті.*

Як бачимо, інші, ніж перелічені в ч. 1 ст. 66 КК, обставини суд може, а не зобов'язаний визнавати такими, що пом'якшують покарання. Але задля дотримання засад рівності всіх перед законом і судом, єдності судової практики, уникнення корупційних складових, виконання вимог мотивованості судового рішення вважаю, що суди мають ретельно обґрунтувати, з якої причини вони не визнають кожну з існуючих обставин такою, що пом'якшує покарання. На жаль, цього не відбувається.

Суди, як правило, не звертають увагу і на те, що з плином часу зменшується як суспільна небезпека

правопорушення, так і його наслідки, не враховують і не оцінюють дій потерпілого, хоча такі дії в певних випадках навіть виключають відповідальність, наприклад.

Кримінальна відповідальність особи виключається, якщо ця особа порушила ПДР вимушено, через створення аварійної ситуації іншою особою (ВСУ у справі № 5-218кк15 від 05.11.2015).

Ба більше, суди зазвичай не застосовують навіть положення ч. 1 ст. 66 КК, яка встановлює, що при призначенні покарання визнаються перелічені в статті обставини, які його пом'якшують.

Вважаю цю вимогу обов'язковою, а не такою, що застосовується на розсуд суду.

Іноді суди, навіть за наявності в обвинувальному акті таких обставин, як з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, *не беруть їх до уваги як пом'якшуючі покарання.*

Широко можуть застосовуватися, але не застосовуються і положення п. 5 ч. 1 ст. 66 КК *щодо визнання вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу інших обставин* (наприклад, дій потерпілого).

Між тим законодавство передбачає випадки та можливість призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості (ст. 69 КК).

Якщо суди не виконують положення ч. 1, 2 ст. 66 КК, вони тим самим позбавляють обвинувачуваного права отримати більш м'яке покарання, ніж передбачено законом.

Такі дії суду не відповідають правовій позиції, наведеній у п. 5 постанови Пленуму ВСУ № 7 від 24.10.2003 «Про практику призначення судами кримінального покарання» — *Судам треба мати на увазі, що наведений у ч. 1 ст. 66 КК перелік обставин, які пом'якшують покарання, не є вичерпним. При призначенні покарання суд може визнати пом'якшуючими й інші обставини, не зазначені в ч. 1 цієї статті.*

Як допомога стороні захисту в такому випадку можуть використовуватися правові позиції:

— **ВС/ККС у справі № 953/6231/21 від 25.06.2024** пом'якшив засудженому, раніше судимому, основне

покарання за ч. 2 ст. 286 КК, взявши як обставини, що пом'якшують покарання, щире каяття та відсутність обставин, що обтяжують покарання.

— **ВСУ в ухвалі від 28.10.2004** зазначив, що, як убачається з матеріалів справи, при призначенні засудженому покарання суд першої інстанції дійшов висновку, що пом'якшуючою обставиною є лише щире каяття Ф. Проте у справі є й інші обставини, не зазначені в ч. 1 ст. 66 КК, які суду першої інстанції слід було визнати такими, що пом'якшують покарання засудженому. Зокрема, до них належать: характер стосунків між засудженим та потерпілою (вони були подружжям), незначний розмір вкраденого, відшкодування якого потерпіла не бажає, те, що Ф. притягнуто до кримінальної відповідальності вперше, його позитивна характеристика. Не визнавши наведені обставини такими, що пом'якшують покарання, та не врахувавши їх у вирокі, суд призначив Ф. надто сурове покарання з порушенням вимог ст. 65 КК.

— **ВС ККС у справі № 522/20964/16-к від 08.02.2018** вказав, що відповідно до вимог ст. 69-1 КК за наявності обставин, що пом'якшують покарання, передбачених пунктами 1 та 2 ч. 1 ст. 66 цього Кодексу, відсутності обставин, що обтяжують покарання, а також при визнанні обвинуваченим своєї вини, строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу. Санкція ч. 2 ст. 187 КК, за якою ОСОБА_1 засуджено, передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 7 до 10 років із конфіскацією майна. За вирокі суду ОСОБА_1 повністю визнав свою вину у вчиненні інкримінованих йому злочинів, відшкодував потерпілим заподіяну шкоду, обставинами, що пом'якшують покарання, визнано його щире каяття та активне сприяння розкриттю злочину. Обставин, що обтяжують покарання, судом не встановлено. З огляду на це, на підставі приписів ст. 69-1 КК суд повинен був визначити ОСОБА_1 покарання у вигляді позбавлення волі в розмірі, який не перевищує двох третин максимального розміру покарання, передбаченого санкцією ч. 2 ст. 187 КК, що складає 6 років 8 місяців. Проте зазначених вимог закону суд не дотримався.

Дуже часто суди не тільки не беруть до уваги наявні обставини, що пом'якшують покарання, а навіть ті

обставини, що позитивно характеризують обвинувачуваного і мають бути враховані.

Про це можливо пересвідчитися лише з суворості вироку та розміру покарання, а не з самих обґрунтувань, які у вирокі можуть бути перелічені, але на зменшення розміру покарання не вплинули.

Наприклад:

ВС/ККС у справі № 154/2423/16 від 20.02.2018 звернув увагу на таке:

«...суди не в повній мірі врахували, що ОСОБА_1 позитивно характеризується за місцем проживання та роботи, постійно перебуває на обліку в медичній установі внаслідок хвороби, створив сім'ю, активно сприяв розкриттю злочину, з моменту скоєння злочину не притягувався до відповідальності.

За таких обставин, а також враховуючи, що ОСОБА_1 щиро розкався у скоєному, вперше притягується до кримінальної відповідальності і відсутні обставини, що обтяжують покарання, колегія суддів вважає **за необхідне змінити судові рішення і пом'якшити** призначене ОСОБА_1 за ч. 2 ст. 15, ч. 2 ст. 305 КК України із застосуванням ч. 1 ст. 69 КК України покарання до 4 років позбавлення волі.».

Питання призначення кримінального покарання та звільнення від його відбування повинні вирішуватися з урахуванням мети покарання як такого, що включає не тільки кару, а й виправлення засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. При цьому, з огляду на положення ст. 75 КК, законодавець підкреслює важливість такої цілі покарання, як виправлення засудженого, передбачивши, що при призначенні низки покарань, у тому числі у вигляді позбавлення волі на строк не більше п'яти років, особу може бути звільнено від відбування покарання з іспитовим строком, якщо суд дійде висновку про можливість цього. При цьому суд має врахувати не лише тяжкість злочину, особу винного, а й інші обставини справи. При застосуванні положень ст. 75 КК конфіскація майна як додаткове покарання не може бути призначена (**ВС/ККС у справі № 183/163/14 від 16.08.2018**).

За умови нез'ясування та неприйняття обставин, що пом'якшують покарання та повною мірою характеризують особу, та їх безпідставного незастосування, неможливо виконати вимоги ст. 50, 65, 66, 69, 69-1, 75 КК та зробити правильний висновок щодо розміру справедливого та пропорційного діянню покарання.

Наявна практика безпідставного застосування судами деяких обставин в обґрунтування надмірної суворості покарання. Ще гіршими є випадки, коли суди знаходять не передбачені законом підстави для погіршення покарання та фактично застосовують їх як обставини, що обтяжують покарання (не називаючи їх такими), тоді як ч. 4 ст. 67 КК України забороняє при призначенні покарання враховувати ознаки кримінального правопорушення, що впливають на його кваліфікацію, як такі, що його обтяжують.

Приклад з вироку суду.

Суд, обґрунтовуючи неможливість застосування ст. 75 КК України в оскаржуваному вироку, зазначив: «...> місцевий суд при призначенні ОСОБА_7 покарання не врахував тяжкість вчиненого злочину, те, що дорожньо-транспортна подія сталась в результаті грубого порушення ОСОБА_7 правил дорожнього руху <...> Також судом першої інстанції не надано належної оцінки, що ОСОБА_7 обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, яке хоча і є необережним, проте є тяжким злочином, яке спричинило невідворотні наслідки у виді смерті людини.»

Таким чином, суд для обґрунтування реального покарання, хоча і не назвав, але фактично застосував як обтяжуючі обставини ознаки кримінального правопорушення, які вже впливають на його кваліфікацію та розмір покарання.

В іншому випадку суд у вироку зазначив, що *при призначенні покарання враховує процесуальну поведінку обвинувачуваного, який без дозволу суду виїхав за кордон.*

Але законодавство не дозволяє робити такі врахування, бо це виглядає як помста та зведення рахунків і порушує вимоги ст. 67 КК, в якій зазначені судом обставини відсутні.

Зазначені порушення в питаннях призначення покарання призводять до правової невизначеності та правового свавілля.

Наприклад, суди не позбавляли волі обвинувачених та застосовували до них ст. 75 або 66 КК у кримінальних справах за ч. 2 ст. 268 КК, *де дії спричинили смерть потерпілого:*

— ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області від 19.04.2016 (справа № 210/5770/15-к) // URL: reyestr.court.gov.ua/Review/57272637;

— ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області від 17.05.2016 (справа № 183/326/16) // URL: reyestr.court.gov.ua/Review/57966898;

— ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області від 29.03.2016 // URL: reyestr.court.gov.ua/Review/57272647;

— ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області від 05.04.2016 (справа № 210/5126/15-к) // URL: reyestr.court.gov.ua/Review/56959965;

— ухвала Апеляційного суду Волинської області від 16.04.2015 (справа № 161/13231/14-к) // URL: reyestr.court.gov.ua/Review/43653435;

— вирок Калинівського районного суду Вінницької області від 29.02. 2016 (справа № 132/3050/15-к) // URL: reyestr.court.gov.ua/Review/56180422;

— ухвала Апеляційного суду Вінницької області від 08.07.2015 // URL: reyestr.court.gov.ua/Review/55562686;

— ухвала Апеляційного суду Миколаївської області від 18.04.2016 (справа № 468/1215/14-к) // URL: reyestr.court.gov.ua/Review/57362768 тощо.

В інших випадках, навіть за наявності кращих обставин та даних, що характеризують обвинувачуваного, застосовувалося покарання у вигляді позбавлення волі (приклад наведений вище).

Щире розкаяння та відсутність претензій з боку потерпілого можуть бути підставою для звільнення від відбування покарання з іспитовим строком (ВС/ККС у справі № 163/225/15-к від 25.10.2018), але в деяких випадках, навіть за наявності підстав, відсутності потерпілих та збитків, покарання з іспитовим строком судами не призначається.

Можливість судів за однакових умов по-різному застосовувати одне й те саме законодавство та покарання (ст. 65, 69, 69-1, 75 КК) не тільки порушує конституційний принцип рівності всіх перед законом і судом, а й означає недосконалість такого законодавства. Такі недоліки мають тлумачитися на користь особи, а не навпаки.

Так, відповідно до практики ЄСПЛ установлено вимогу щодо правової визначеності, а всі юридичні колізії мають тлумачитися на користь особи. Наприклад, у справі «**Щокін проти України**» (заяви № 23759/03 та № 37943/06, пп. 50 — 56) зазначено, що «*верховенство права, один з основоположних принципів демократичного суспільства, притаманний усім статтям Конвенції; відсутність в національному законодавстві необхідної чіткості та точності, яка передбачає можливість різного тлумачення, порушує вимогу якості закону, передбачену Конвенцією*».

ВИСНОВКИ

Зазначена практика свідчить про системну проблему в питанні застосування судами Закону України про кримінальну відповідальність та забезпечення відповідності призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого, що має негативні наслідки у вигляді відсутності правової визначеності.

Але зазначені порушення також дають додаткові можливості для сторони захисту.

Тактика сторони захисту в кримінальному провадженні полягає у доведенні того, що призначити покарання, яке відповідало б тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого, неможливо:

1. Без дотримання на стадії досудового розслідування вимог повноти, всебічності та об'єктивності (в т. ч. щодо даних, що характеризують обвинувачуваного), а також належного виконання вимог ст. 9, 91, 223, 291 КПК, відкриття всіх цих матеріалів стороні захисту та надання їх суду. Незаконними методами отримати законний результат неможливо.

2. Без установлення та зазначення в обвинувальному акті (в межах якого діє суд) всіх обставин, які можуть бути застосовані судом як такі, що пом'якшують покарання.

3. Без обґрунтування, в який спосіб суд, маючи обов'язок з'ясувати всі обставини кримінального провадження (в т. ч. позитивно характеризуючи особу обвинувачуваного, пом'якшуючі покарання), маючи

право діяти в межах обвинувального акта та не маючи права збирати докази, може призначити покарання, що відповідає тяжкості злочину та особі засудженого, за умови ненадання їх прокурором і незазначення їх в обвинувальному акті.

4. Без належного виконання судом вимог ст. 65, 69, 69-1, 75 КК та без належного обґрунтування того, чому існуючі обставини можливо й перелічені у вироку, але не взяті як такі, що пом'якшують покарання, а ті, що зазначені як нібито враховані судом, не вплинули на суворість покарання.

5. Без належного обґрунтування судом того, чому, всупереч Конституційній вимозі рівності всіх перед законом і судом, в аналогічних, або навіть гірших випадках деякі обставини визнані як такі, що пом'якшують покарання, та застосовані, а в цьому провадженні — ні.

Не помилюся, якщо скажу, що вироків, які відповідають усім вищезазначеними вимогам, не існує, а це питання потребує законодавчого врегулювання з метою мінімізації судової дискреції (розсуду). Між тим така ситуація відкриває широкі можливості для адвокатів-захисників.

Зазначені доводи доцільно наводити не тільки при оскарженні вироку суду, але й до цього моменту, запобігаючи його суворості.

Більш детально про тактичні прийоми захисту у кримінальному провадженні викладено в книгах автора³.

³ Див. за посиланням: URL: jurkniga.ua/author/nesinov-o-m/.

ЗАГИНУВ АБО ПОМЕР — У ЧОМУ РІЗНИЦЯ? АБО ПРО ПОТРЕБУ ДООПРАЦЮВАННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 23 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МОБІЛІЗАЦІЙНУ ПІДГОТОВКУ ТА МОБІЛІЗАЦІЮ»

Ірина Ковальчук, адвокатка, к. ю. н.,
членкиня-кореспондентка ГО «Академія
адміністративно-правових наук», авторка
книги «Мої діти війни. Рік надії»

Микола Ковальчук, адвокат, к. ю. н.,
член-кореспондент ГО «Академія
адміністративно-правових наук»

Відповідно до абз. 4 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» в редакції, чинній на дату написання статті, право на отримання відстрочки від призову під час мобілізації мають «жінки та чоловіки, чії близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати або рідний (повнорідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, а також під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану».

Зазначена норма з'явилася у вищевказаному Законі в результаті того, що до частини 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» Законом України від 31.05.2016 № 1387-VIII було внесено доповнення щодо звільнення від призову на військову службу під час мобілізації близьких родичів осіб, які загинули під час безпосередньої участі в антитерористичній операції.

Відповідно до пояснювальної записки до зазначеного Закону особи, «у сім'ях яких вже є загиблі, підлягають призову на військову службу під час мобілізації,

на особливий період в загальному порядку. В результаті це призводить до збільшення втрат з числа членів однієї сім'ї, коли гинуть двоє і більше близьких родичів. За наявними даними Міністерства оборони України, випадки загибелі в зоні АТО двох близьких родичів трапились в сім'ях з Сумщини (загинули двоє рідних братів), Дніпропетровська (загинули двоє братів-близнюків), ОСОБА_9 (загинули двоє рідних братів). Мета прийняття цього законопроекту полягає у необхідності посилення уваги до захисту прав військовозобов'язаних, члени сім'ї яких загинули під час безпосередньої

участі в антитерористичній операції, захищаючи незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України».

Автори законопроекту чітко розмежували поняття загиблих та пов'язують обставини такої загибелі саме з перебуванням безпосередньо в зоні проведення АТО та безпосередньою участю такої особи в її проведенні під час загибелі.

Але ж військовозобов'язані, які добровільно стали до лав ЗСУ 24.02.2022, не тільки гинуть під час безпосередньої участі в бойових діях, а й помирають під час проходження служби від загострення різних хвороб та наслідків поранень. І родина втрачає батька, чи сина, чи брата...

Розглянемо конкретний випадок із практики.

Звичайна українська родина: батько, мати і син. Батько (далі — аби знеособити — називатимемо саме так) брав безпосередню участь в АТО, отримав статус учасника бойових дій.

24.02.2022, на підставі Указу Президента України від 24.02.2024 № 69/2022 «Про загальну мобілізацію», 24.02.2024 року Батько добровольцем вступає до лав ЗСУ.

Під час проходження військової служби Батько був госпіталізований до військового госпіталю з діагнозом аневризми висхідного відділу аорти. У результаті цього, за результатами ВЛК, Батька було визнано непридатним до військової служби з виключенням з військового обліку.

Проте у червні 2022 року, перебуваючи в лікарні за направленням із військового госпіталю, Батько помер.

Відповідно до лікарського свідоцтва про смерть смерть настала в результаті аневризми висхідної частини грудного відділу аорти без розриву.

Згідно з витягом з протоколу засідання регіональної ВЛК було встановлено причинно-наслідковий зв'язок між смертю Батька та проходженням ним служби. Так, у вищевказаному протоколі було зазначено, що **«захворювання, яке призвело до смерті, та причина смерті, ТАК, пов'язані з проходженням військової служби»**.

Тобто ВЛК чітко вказало, що Батько захворів та помер під час проходження військової служби.

Мати (дружина померлого) отримала посвідчення члена сім'ї загиблого (померлого) учасника бойових дій та одноразову грошову допомогу в разі загибелі

(смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 № 975.

Родина втратила батька, який 24.02.2022 пішов на війну, а в червні 2022 року повернувся додому «на щиті». У матері залишився тільки один син.

Син звертається до органів ТЦК та СП із заявою про надання відстрочки від призову під час мобілізації на підставі абз. 4 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», як особа, чії близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати або рідний (повнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, а також під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час воєнного стану.

Але отримує відмову на підставі того, що не підтверджено загибель чи зникнення безвісти Батька **при виконанні бойового завдання** під час дії воєнного стану.

А ЩО КАЖЕ СУДОВА ПРАКТИКА?

А судова практика каже таке.

Якщо проаналізувати положення абз. 4 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», то можна зробити висновок, що законодавець пов'язує право осіб на відстрочку від мобілізації з тим, що близькі родичі останнього загинули або пропали безвісти під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, а також під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану.

Відтак, законодавець надає право на відстрочку у випадках, коли такий близький родич загинув саме під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, а також під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану.

Відтак, сам собою факт участі близького родича, який перебуває в лавах ЗСУ, у війні з російською федерацією не дає права на відстрочку від призову за мобілізацією його рідним, якщо не дотримано умови, що загибель або зникнення безвісти сталися під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану.

Крім того, з аналізу положень абз. 4 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» суди вбачають, що законодавець пов'язує можливість надання відстрочки тільки в разі, коли близький родич особи саме загинув або зник безвісти.

Суди зазначають, що поняття «загиблий» та «померлий» не є тотожними за своєю суттю, оскільки відрізняються причиною та обставинами смерті особи.

Загибель військовослужбовця є військовою втратою, яка стосується категорії військовослужбовців, що брали участь у військових діях і загинули внаслідок дій противника, безпосередньо під час бойових дій.

Отже, смерть унаслідок загибелі настає від зовнішнього насильницького впливу (зокрема, внаслідок осколкових уражень або кульового поранення, не сумісного з життям, артилерійського обстрілу тощо), який не пов'язаний із наявними в людини захворюваннями.

Особи, смерть яких настала внаслідок захворювання, в тому числі пов'язаного з проходженням військової служби та/або захистом Батьківщини, вважаються померлими.

У чинному законодавстві законодавець розмежовує поняття загибелі та смерті, тому ці поняття зазначаються окремо.

При цьому формулювання законодавцем у законах, що регулюють соціальне забезпечення членів сімей військовослужбовців, які загинули або померли внаслідок виконання військового обов'язку, як «загиблі (померлі)», не свідчить про ототожнення цих понять з точки зору причин та обставин настання смерті, а свідчить про надання однакових соціальних прав та гарантій вказаними законами як особам, рідні яких загинули, так і особам, рідні яких померли внаслідок виконання військового обов'язку.

Водночас в інших нормативно-правових актах зазначені поняття розмежовуються законодавцем, який у тих або інших випадках акцентує увагу саме на причинах та обставинах смерті військовослужбовця.

Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» не є законом, що встановлює соціальні права для членів сімей загиблих або померлих військовослужбовців, а регулює іншу сферу публічних правовідносин, що стосуються призову на військову службу осіб під час мобілізації.

З аналізу норми абз. 4 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» вбачається, що для її застосування необхідно встановити такі умови:

— ступінь родинного зв'язку заявника з військовослужбовцем;

— документи, які підтверджують факт загибелі (смерті) під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях або забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час воєнного стану.

Виникає закономірне питання для роздумів: людина добровільно 24.02.2024 взяла зброю до рук і пішла на захист України, захворіла під час несення служби, була госпіталізована безпосередньо з військової частини, померла, будучи діючим військовослужбовцем. А законодавець каже, що тільки загибель військовослужбовця є військовою втратою. А до якої ж категорії віднести тих військовослужбовців, які брали участь у військових діях і померли під час проходження військової служби?

Дружині військовослужбовця, який захворів та помер під час проходження військової служби, **не важливо**, ким вважає держава її чоловіка — померлим чи загиблим. Вона втратила на війні чоловіка, а тепер може втрати ще й сина.

Можливо, жарти не зовсім доречні до теми цієї статті, але мудрий український народ давно запримітив: *«Не вмер Данило, так болячка задавила, все одно неживий».*

Законодавець не може стояти осторонь сімей, чиї рідні вмерли не безпосередньо «в окопі», а внаслідок захворювань, які загострилися під час несення військової служби та призвели до смерті. Усі змирилися з набагато меншими виплатами в такому разі, але важко змиритися, що маєш віддати в котел війни ще одного, можливо останнього, чоловіка з родини.

ВИСНОВОК ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ ЯК ДОКАЗ ПРИ ОСПОРЮВАННІ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Ольга Розгон, доц., к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу позовних вимог про оспорювання позбавлення батьківських прав. Ця проблема є актуальною, оскільки потребує з'ясування значення і характеру висновку органу опіки та піклування для суду.

Статтею 51 Конституції України визначено, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

За змістом ст. 3 Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989¹, яка ратифікована постановою Верховної Ради України від 27.02.1991, в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними або законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Стаття 9 Конвенції про права дитини зобов'язує держави-учасниці забезпечувати, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною

чи не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

Відповідно до частин 1, 2 ст. 12 Закону України від 26.04.2001 № 2402-III «Про охорону дитинства»² виховання у сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

Виховання дитини має спрямовуватися на розвиток її особистості, поваги до прав, свобод людини і громадянина, мови, національних історичних і культурних цінностей українського та інших народів, підготовку дитини до свідомого життя у суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, милосердя, забезпечення рівноправності всіх членів суспільства, злагоди та дружби

¹ Далі за текстом — Конвенція про права дитини.

² Далі за текстом — Закон № 2402.

між народами, етнічними, національними, релігійними групами.

Батьки, які проживають окремо від дитини, зобов'язані брати участь у її вихованні та мають право спілкуватися з нею, якщо судом визнано, що таке спілкування не перешкоджатиме нормальному вихованню дитини (ч. 2 ст. 15 Закону № 2402).

У ч. 5, 6 ст. 19 Сімейного кодексу України³ встановлено, що орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. Суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

За положенням ч. 6 ст. 19 СК суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування (про доцільність чи недоцільність позбавлення батьківських прав), якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

Статтю 150 СК на батьків покладено обов'язок виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, готувати її до самостійного життя, поважати дитину.

У ч. 1 ст. 151 СК закріплено переважне право батьків перед іншими особами на особисте виховання дитини. Права батьків щодо виховання дитини розцінюються як засіб виконання ними своїх обов'язків щодо неї.

Положеннями ч. 2 ст. 151 СК передбачене право батьків залучати до виховання дитини інших осіб, передавати її на виховання фізичним та юридичним особам.

Ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є підставою для покладення на них відповідальності, встановленої законом (ч. 4 ст. 155 СК), у тому числі позбавлення батьківських прав із підстав і в порядку, що визначені ст. 164 СК.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 164 СК мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона / він ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини.

Тлумачення наведених положень ст. 164 СК свідчить, що ухилення від виконання обов'язків щодо ви-

ховання дитини може бути підставою для позбавлення батьківських прав лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідне харчування, медичний догляд, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальноновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти.

Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

За ухилення батьків від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей передбачена адміністративна відповідальність (ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення⁴).

Розглянемо приклад судової практики щодо позовних вимог про оспорювання позбавлення батьківських прав.

21.03.2024 позивачка звернулася до суду з позовом, у якому просить позбавити відповідача батьківських прав стосовно його доньки ОСОБА_2.

В обґрунтування позовних вимог зазначає, що у сторін є спільна донька ОСОБА_2, яка після розірвання шлюбу проживає з позивачкою. ОСОБА_1 без жодної участі відповідача виховує їхню дитину і створює належні умови для її навчання та розвитку. Дитина своїм батьком вважає свого вітчима, який має намір усиновити її після позбавлення батьківських прав відповідача. Відповідач самоусунувся від виконання своїх батьківських обов'язків, не цікавиться життям спільної дитини, не спілкується з нею, не турбується про її фізичний і духовний розвиток, не цікавиться її здоров'ям, не знає як вона виглядає, бо протягом 12 років

³ Далі за текстом — СК.

⁴ Далі за текстом — КУпАП.

її не бачив і не намагався цього зробити. Оскільки відповідач не бере будь-якої участі у вихованні та житті її дитини, то, на переконання позивачки, повинен бути позбавлений батьківських прав, у зв'язку з чим вона звернулася до суду.

У судовому засіданні допитана як свідок позивачка ОСОБА_1 пред'явлений позов підтримала, додатково пояснила, що відповідач протягом 12 років не брав жодної участі у вихованні доньки ОСОБА_5. Від виконання батьківських обов'язків самоусунувся. Дитину ігнорує. Зазначила, що єдиним його мотивом зберегти своє формальне батьківство стосовно доньки ОСОБА_5 є можливість для його виїзду під час війни за кордон на роботу. Від другого шлюбу на нього записано двох малолітніх дітей і разом з ОСОБА_5 він юридично вважається багатодітним батьком. Із цією метою під час розмови 22.05.2024 пропонував для позивачки гроші. Жодного разу ОСОБА_4 не виявив будь-якого бажання спілкуватися з донькою.

У відзиві на позовну заяву відповідач ОСОБА_4 пред'явлений позов не визнав. Відзив мотивований тим, що після розірвання шлюбу позивачка ОСОБА_1 створює перешкоди у спілкуванні з дитиною. Під час візитів ОСОБА_4 за місцем проживання дитини позивачка навмисно створювала конфліктні ситуації, що унеможлиблювали їх зустрічі з донькою. Протягом тривалого періоду він безрезультатно намагався домовитися з позивачкою щодо можливості бачити свою доньку та спілкуватися з нею.

У судовому засіданні належним чином повідомлений ОСОБА_4 повторно не з'явився. Викладені ним у клопотанні причини неявки у судовому засіданні через зайнятість його представника в іншому судовому засіданні визнані судом неповажними, оскільки прикладена ним повістка про виклик до суду його адвоката на 28.05.2024 в іншій справі спростовується відомостями з офіційного вебсайту судової влади України, за якими розгляд тієї справи відбувся 23.05.2024.

У судовому засіданні представник третьої особи ОСОБА_3 пред'явлений позов вважає підставним. Суду пояснила, що органом опіки та піклування прийнято висновок про доцільність позбавлення ОСОБА_4 батьківських прав стосовно його малолітньої доньки ОСОБА_2.

Малолітня ОСОБА_2 у судовому засіданні висловила бажання жити з матір'ю та своїм вітчиму, якого вона вважає своїм батьком. Наміру вступати в будь-які відносини з ОСОБА_4 вона не має. Протягом свого

життя вона його вперше побачила на засіданні органу опіки та піклування у травні 2024 року, під час якого ОСОБА_4 привселюдно сказав, що він її біологічний батько, на цьому розмова була закінчена. Запевнила, що не хоче знати ОСОБА_4 як свого батька.

Заслухавши учасників справи, дослідивши надані докази, суд вважає, що позов слід задовольнити, виходячи з таких підстав.

Судом встановлено, що сторони по справі є батьками малолітньої ОСОБА_2, що стверджується дослідженою судом копією свідоцтва про народження серії. Шлюб між сторонами розірвано рішенням Зарічненського районного суду Рівненської області від 23.09.2013. Позивачці після реєстрації нового шлюбу від 19.07.2018 присвоєно прізвище ОСОБА_6.

Відповідач ОСОБА_4 ухиляється від виконання своїх обов'язків стосовно виховання своєї малолітньої доньки ОСОБА_2, що стверджується дослідженими під час судового розгляду доказами.

Так, із довідки Зарічненської селищної ради від 03.03.2024 № 320 видно, що малолітня ОСОБА_2 проживає з матір'ю ОСОБА_1 в АДРЕСА_1. Батько дитини ОСОБА_4 не бере участі у вихованні доньки, не цікавиться її життям взагалі.

Із довідки Перекальської гімназії від 19.03.2024 вбачається, що ОСОБА_4 за час навчання своєї доньки в 1 — 4 класах з 01.09.2017 до 25.05.2021 не був присутній на жодних батьківських зборах, не брав участі в дитячих ранках, не був під час проведення випускного балу після закінчення початкової школи. За чотири роки навчання ОСОБА_4 жодного разу не з'явився у школу.

У характеристиці Кухітсько-Вільського ліцею стверджується, що ОСОБА_2 навчається в цьому ліцеї з 5 класу, з 2021 по 2024 роки батько ніколи не цікавився навчанням доньки і не підтримував зв'язок із класним керівником.

Рішенням комісії з питань захисту прав дитини від 16.05.2024 № 14 затверджено висновок органу опіки та піклування про доцільність позбавлення ОСОБА_4 батьківських прав щодо малолітньої доньки ОСОБА_2.

Рішенням виконавчого комітету Зарічненської селищної ради від 20.05.2024 № 161 затверджено висновок про доцільність позбавлення батьківських прав.

Опираючись на цей висновок, орган опіки та піклування вважає за доцільне позбавити батьківських прав ОСОБА_4 стосовно малолітньої доньки ОСОБА_2.

Висновок органу опіки та піклування є мотивованим, обґрунтованим, винесеним на підставі відомостей і документів, які стосуються справи, тому приймається судом як належний доказ ухилення відповідача від виконання батьківських обов'язків щодо своєї малолітньої доньки.

Під час судового розгляду знайшло своє підтвердження умисне ухилення відповідача ОСОБА_4 від покладених на нього законом обов'язків щодо виховання та розвитку малолітньої доньки ОСОБА_2.

Установлені судом обставини дають ґрунтовні підстави для висновку, що відповідач починаючи з моменту народження дитини проживав окремо від неї, не виконував своїх батьківських обов'язків з її виховання протягом 12 років, не спілкувався з донькою, не звертався до компетентних органів чи суду з приводу здійснення йому перешкод у вихованні доньки, тобто фактично батько самоусунувся (ухилився) від виховання доньки, не піклувався про її фізичний і духовний розвиток, навчання, підготовку до самостійного життя, що позбавляє відповідача можливості підставно заперечувати задоволення позову.

Викладені у відзиві доводи відповідача про те, що до моменту розірвання шлюбу він мав вільне право спілкуватися з донькою, є надуманими, оскільки малолітня ОСОБА_2 на той час була віком близько одного року, що виключає можливість вербального спілкування.

Також позиція відповідача про створювані йому позивачкою перешкоди у спілкуванні з донькою не знайшла свого підтвердження під час судового розгляду і спростована показами свідків.

Ініційована ОСОБА_4 09.04.2024 перед органом опіки та піклування процедура визначення порядку і способів у вихованні та спілкуванні з донькою мала місце після відкриття провадження у цій справі та, на переконання суду, має формальний характер і не свідчить про його інтерес до дитини.

Лише факт заперечення проти позову про позбавлення батьківських прав не свідчить про інтерес до дитини та реальне бажання змінити поведінку на краще, а позбавлення батьківських прав не тягне за собою невідворотних наслідків, оскільки не позбавляє особу можливості спілкуватися з дитиною, бачитися з нею, звернутися до суду з позовом про поновлення

батьківських прав. Такий правовий висновок викладений у постанові Верховного Суду від 29.09.2021 № 459/3411/18.

У цій справі склалися виняткові обставини, що *виправдовують позбавлення відповідача батьківських прав* із метою забезпечення найкращих інтересів дитини.

Рішенням Заріченського районного суду Рівненської області від 28.05.2024⁵ позов ОСОБА_1 задоволено.

Не погоджуючись із рішенням місцевого суду, ОСОБА_2 оскаржив його в апеляційному порядку.

Перевіривши матеріали справи та доводи апеляційної скарги, заслухавши пояснення учасників процесу, апеляційний суд дійшов висновку про *задоволення апеляційної скарги з огляду на таке*.

Доведення обставин свідомого, умисного ухилення відповідача від виконання батьківських обов'язків, які можуть бути підставою позбавлення останнього батьківських прав, покладено на позивача.

Під час розгляду справи в суді ОСОБА_2 повідомив, що вчиняє відповідні дії, спрямовані на участь у житті малолітньої дитини, проте позивачка і члени її сім'ї створюють перешкоди у спілкуванні з дитиною.

Необґрунтоване та передчасне (за відсутності застосування гнучких заходів впливу для спонукання батька до належного виконання своїх батьківських обов'язків) позбавлення батьківських прав, що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті кровної спорідненості з нею, не може вважатися таким, що відповідає інтересам дитини.

Розірвання сімейних зв'язків означає позбавлення дитини її коріння, а це можна виправдати лише за виняткових обставин (рішення Європейського суду з прав людини від 18.12.2008 у справі «Савіні проти України»⁶, п. 49). Наявність таких обставин у цій справі не доведена.

Покладений в основу рішення суду першої інстанції Висновок органу опіки та піклування Заріченської селищної ради про доцільність позбавлення ОСОБА_2 батьківських прав стосовно доньки ОСОБА_4 є *неналежно обґрунтованим, зробленим без наведення достатніх доказів ухилення відповідача від батьківських обов'язків, не містить даних, які об'єктивно характеризують відповідача як особу, яка не здійснює своїх батьківських обов'язків*.

⁵ Рішення Заріченського районного суду Рівненської області від 28.05.2024. Справа № 561/474/24. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/119334013.

⁶ Справа «Савіні проти України» (Заява № 39948/06). Страсбург, 18.12.2008. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_454#Text.

Зазначений висновок, оцінений судом апеляційної інстанції у сукупності з іншими доказами, сам по собі не є правовою підставою для застосування крайнього заходу — позбавлення батьківських прав.

Водночас апеляційний суд наголошує на наявності підстав для попередження ОСОБА_2 про необхідність змінити ставлення до виконання батьківських обов'язків, налагодити контакт із дитиною, брати участь у вихованні, розвитку та піклуванні про неї.

Ураховуючи встановлені по справі обставини, беручи до уваги інтереси дитини, приписи вищезазначених норм матеріального права, які регламентують спірні правовідносини, а також зважаючи на те, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, апеляційний суд дійшов висновку *про задоволення апеляційної скарги*.

Оскільки судом першої інстанції неповно з'ясовано фактичні обставини справи, висновки суду не відповідають обставинам справи, судом неправильно застосовано норми матеріального права, ухвалене ним рішення підлягає скасуванню з ухваленням нового про відмову в задоволенні позову ОСОБА_1 до ОСОБА_2.

Постановою Рівненського апеляційного суду від 12.09.2024⁷ рішення Зарічненського районного суду Рівненської області від 28.05.2024 скасовано.

У жовтні 2024 року ОСОБА_1 звернулася до Верховного Суду з касаційною скаргою, в якій, посилаючись на неправильне застосування судом апеляційної інстанції норм матеріального права і порушення норм процесуального права, просить скасувати постанову Рівненського апеляційного суду від 12.09.2024 і залишити в силі рішення Зарічненського районного суду Рівненської області від 28.05.2024.

У листопаді 2024 року справа надійшла до Верховного Суду.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ⁸

Вивчивши матеріали справи, перевіrivши доводи касаційної скарги, Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що *касаційна скарга не підлягає задоволенню*.

Під час вирішення такої категорії спорів судам необхідно мати на увазі, що позбавлення батьківських прав є *крайнім заходом* вирішення сімейних питань, на який вони йдуть лише у виняткових випадках, і головне — за наявності достатніх і переконливих доказів, що характеризують особливості батька чи матері як особи, що становить реальну загрозу для дитини, її здоров'я та психічного розвитку. Позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону (бік) неможливо і лише за наявності вини в діях батьків.

ЄСПЛ у справі «Хант проти України» від 07.12.2006 (заява № 31111/04)⁹ наголошував на тому, що питання сімейних відносин має ґрунтуватися на оцінці особистості заявника та його поведінці. Факт заперечення заявником проти позову про позбавлення його батьківських прав також може свідчити про його інтерес до дитини (параграфи 57, 58).

ЄСПЛ також зауважив, що оцінка загальної пропорційності будь-якого вжитого заходу, що може спричинити розрив сімейних зв'язків, вимагатиме від судів ретельної оцінки низки факторів і залежно від обставин відповідної справи вони можуть відрізнятися. Проте необхідно пам'ятати, що основні інтереси дитини є надзвичайно важливими. Під час визначення основних інтересів дитини в кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, в якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, в якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку в безпечному, спокійному і стійкому середовищі, що не є неблагополучним (п. 100 рішення ЄСПЛ у справі «Мамчур проти України» від 16.07.2015, заява № 10383/09¹⁰; рішення ЄСПЛ у справі «М. С. проти України» від 11.07.2017, заява № 2091/13¹¹).

Рівність прав батьків щодо дитини є *похідною від прав та інтересів дитини* на гармонійний розвиток і належне виховання. Попри це насамперед повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи

⁷ Постанова Рівненського апеляційного суду від 12.09.2024. Справа № 561/474/24. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/121597651.

⁸ Постанова Верховного Суду від 26.12.2024 у справі № 561/474/24. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/124115833.

⁹ Справа «Хант проти України» (Заява № 31111/04). Страсбург. 07/12/2006. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_126#Text.

¹⁰ Справа «Мамчур проти України» (Заява № 10383/09). Страсбург. 16.07.2015. Остаточне 16.10.2015. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a93#Text.

¹¹ Case of M.S. V. Ukraine. (Application no. 2091/13). JUDGMENT Strasbourg 11.07.2017. Final 11.10.2017. URL: [hudoc.echr.coe.int/eng/#/%22itemid%22:\[%22001-175140%22\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng/#/%22itemid%22:[%22001-175140%22]).

з об'єктивних обставин спору, і лише потім права батьків.

Верховний Суд наголошує, що *особистісні непорозуміння між батьками не можуть бути підставою для позбавлення батьківських прав*, оскільки в рішеннях, що стосуються дітей, забезпечення їх найкращих інтересів повинне мати першочергове значення і переважати над інтересами батьків.

Необґрунтоване (за відсутності застосування гнучких заходів впливу для спонування батька до належного виконання своїх батьківських обов'язків) позбавлення батьківських прав (прав на виховання дитини, захист її інтересів, на відібрання дитини в інших осіб, які незаконно її утримують тощо), що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті кровної спорідненості з нею, не може вважатися таким, що *відповідає інтересам дитини* (постанова Верховного Суду від 23.10.2024 у справі № 464/2040/23¹², провадження № 61-9216св24).

Висновок органу опіки та піклування має рекомендаційний характер для суду та як доказ підлягає дослідженню й оцінці судом на основі всіх наявних у матеріалах справи доказів у їх сукупності та взаємозв'язку.

Самі по собі встановлені судами факти, що батьки спілкуються з дитиною, забезпечують її матеріально, беруть участь у вихованні не в достатній мірі, *не можуть бути підставою для позбавлення батьківських прав*.

Дитина має право на особливе піклування та повинна мати свободу вибору щодо своїх батьків тощо.

У висновку Органу опіки та піклування Зарічненської селищної ради, що затверджений рішенням виконавчого комітету Зарічненської селищної ради від 20.05.2024 № 161, який *суд першої інстанції* взяв до уваги, визначено доцільним позбавити ОСОБА_2 батьківських прав стосовно малолітньої ОСОБА_3, оскільки ОСОБА_2 свідомо ухиляється від виконання батьківських обов'язків, тобто *не піклується про фізичний і духовний розвиток дитини*, не забезпечує необхідне харчування, медичний догляд, лікування, не цікавиться навчанням, що негативно впливає на фізичний розвиток як складову виховання.

Водночас апеляційний суд, оцінивши покладений в основу рішення суду першої інстанції зазначений висновок Органу опіки та піклування Зарічненської селищної ради про доцільність позбавлення ОСОБА_2

батьківських прав стосовно його доньки ОСОБА_3 у сукупності з іншими доказами, зазначив, що *висновок належно не обґрунтований, зроблений без наведення достатніх доказів, які б підтверджували ухилення відповідача від здійснення батьківських обов'язків*, не містить даних, які об'єктивно характеризують відповідача як особу, яка не здійснює своїх батьківських обов'язків, тому не є правовою підставою для застосування крайнього заходу — позбавлення батьківських прав.

Колегія суддів погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про те, що висновок Органу опіки та піклування Зарічненської селищної ради має *рекомендаційний характер і не містить доказів того, що відповідач ухиляється від здійснення батьківських обов'язків, тому сам по собі не може бути підставою для позбавлення відповідача батьківських прав*.

Доводи заявниці про те, що суд апеляційної інстанції не з'ясував думку дитини, є безпідставними, оскільки *озвучена в судовому засіданні місцевого суду думка дитини не є єдиною підставою, яка враховується при вирішенні питання про позбавлення батьківських прав*.

Виходячи з пріоритету якнайкращих інтересів дитини, Верховний Суд вважає, що *неврахування апеляційним судом думки малолітньої ОСОБА_4* щодо позбавлення її батька батьківських прав є виправданим з огляду на її вік і нерозуміння в силу цього правових наслідків позбавлення відповідача батьківських прав стосовно неї.

Крім того, колегія суддів зазначає, що з аудіо-запису судового засідання суду першої інстанції 28.05.2024 вбачається, що дитина не висловлювала власної ствердної думки щодо необхідності позбавлення батьківських прав її батька ОСОБА_2.

У справі, яка переглядається, суд апеляційної інстанції правильно визначився з характером спірних правовідносин і нормами матеріального права, які підлягають застосуванню, повно та всебічно дослідив наявні у справі докази і надав їм належну оцінку, правильно встановив обставини справи, внаслідок чого ухвалив законне й обґрунтоване судове рішення, яке відповідає нормам матеріального та процесуального права.

Аналізуючи питання обсягу дослідження доводів заявника по суті спору та їх відображення в оскаржуваному судовому рішенні, питання вмотивованості

¹² Постанова Верховного Суду від 23.10.2024 у справі № 464/2040/23. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/122717151.

висновків суду, Верховний Суд виходить із того, що у справі, яка переглядається, *сторонам надано мотивовану відповідь на всі істотні питання*, що виникають при кваліфікації спірних відносин, а доводи, викладені в касаційній скарзі, не спростовують обґрунтованих і правильних висновків суду апеляційної інстанції.

Верховний Суд ураховує, що, як неодноразово вказував Європейський суд з прав людини, право на вмотивованість судового рішення сягає своїм корінням більш загального принципу, втіленого в Конвенції, який захищає особу від сваволі; *рішення національного суду повинно містити мотиви, які достатні для того, щоб відповісти на істотні аспекти доводів сторони*, хоча п. 1 ст. 6 і зобов'язує суди викладати підстави для своїх рішень, це не можна розуміти як вимогу давати докладну відповідь на кожний аргумент (рішення від 09.12.1994 у справі «RUIZ OF TORIJA v. SPAINЕ», заява № 18390/91¹³, § 29). Це право не вимагає детальної відповіді на кожен аргумент, використаний стороною; ба більше, воно дозволяє судам вищих інстанцій просто підтримати мотиви, наведені судами нижчих інстанцій, без того, щоб повторювати їх (рішення у справі «HIRVISAARI v. FINLAND», заява від 27.09.2001 № 49684/99¹⁴, § 2).

Європейський суд з прав людини зауважує, що процесуальні норми призначені забезпечити належне відправлення правосуддя та дотримання принципу правової визначеності, а також про те, що сторони повинні мати право очікувати, що ці норми застосовуються. Принцип правової визначеності застосовується не лише щодо сторін, а й щодо національних судів (рішення у справі «DIYA 97 v. UKRAINE» від 21.10.2010, заява № 19164/04¹⁵, п. 47).

Ураховуючи наведене, встановивши відсутність підстав для скасування постанови апеляційного суду,

колегія суддів залишає касаційну скаргу без задоволення, а оскаржену постанову суду апеляційної інстанції без змін.

Таким чином, робимо висновки:

— оскільки позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, то суд може у виняткових випадках за доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особливості батька чи матері, а також інших конкретних обставин справи відмовити в задоволенні позову про позбавлення цих прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей) і поклавши на органи опіки та піклування контроль за виконанням ним батьківських обов'язків;

— позбавлення батьківських прав є виключним і надзвичайним способом впливу на недобросовісних батьків, тим заходом вирішення сімейних питань, на який суд іде лише у виняткових випадках;

— висновок органу опіки та піклування має рекомендаційний характер для суду та як доказ підлягає дослідженню й оцінці судом на основі всіх наявних у матеріалах справи доказів у їх сукупності та взаємозв'язку. Отже, суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування (про доцільність або недоцільність позбавлення батьківських прав), якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини;

— думка дитини не завжди може відповідати її інтересам і може бути висловлена під впливом певних зовнішніх факторів, яким вона в силу малолітнього віку не спроможна надавати правильну оцінку, чи інших можливих факторів впливу на неї. Невраховання думки дитини може бути виправданим з огляду на її вік і нерозуміння в силу цього правових наслідків позбавлення відповідача батьківських прав стосовно неї.

¹³ Case of Ruiz Torija v. Spain. (Application no. 18390/91). JUDGMENT STRASBOURG 09.12.1994. URL: hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57909%22%5D%7D.

¹⁴ Case of Hirvisaari v. Finland. (Application no. 49684/99). JUDGMENT STRASBOURG 27.09.2001. Final 25.12.2001. URL: hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-59682%22%5D%7D.

¹⁵ Case of Diya 97 v. Ukraine. (Application no. 19164/04). JUDGMENT STRASBOURG 21.10.2010. Final 21.01.2011. URL: hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-101189%22%5D%7D.

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ВЛАСНІСТЬ: ПРАКТИЧНИЙ ПІДХІД ДО СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ № 1 ДО ЄКПЛ (ЧАСТИНА 1)

Віталій Ковтун, доцент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцент, к. ю. н.

Марина Ковтун, шеф-редакторка Вісника НААУ, адвокат, доцентка кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцентка, к. ю. н.

Стаття 1 Протоколу № 1 до Конвенції (Захист власності¹) встановлює право мирно володіти своїм майном. Це право відповідає негативному обмеженню органів державної влади обґрунтовувати втручання у володіння майном та, за необхідності, забезпечувати справедливий судовий розгляд, де це необхідно, досягати справедливого балансу, часто вимагаючи справедливої компенсації. Змушує держави обґрунтовувати втручання, обмежує «радикальний» перерозподіл власності («справедливий баланс») та прямо впливає на правотворчий процес і правозастосовну практику².

Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права (абзац перший).

Проте попередні положення жодним чином не обмежують права держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за потрібне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів (абзац другий)³.

ЩОДО ЗАГАЛЬНОВИЗНАНОГО ПРИНЦИПУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА — PACTA SUNT SERVANDA

У контексті українського конституційного ладу принцип pacta sunt servanda⁴ відіграє надзвичайно

вагому роль. Адже відповідно до приписів статті 9 Конституції України певна частина міжнародних договорів України (саме ті, що їх ратифікувала Верховна Рада України) стає частиною національного законодавства. Реалізація таких договорів у національній,

¹ Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (* Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27.01.2006). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.

² Аналітичний огляд окремих рішень ЄСПЛ (станом на лютий 2025 року) має науково-практичний та консультативний характер. Для повного розуміння суті висловлених у судових рішеннях юридичних позицій необхідно ознайомитися з їх повними текстами, що розміщені на веб-сайтах ЄСПЛ: URL: hudoc.echr.coe.int.

³ Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (* Офіційний переклад затверджено Міністерством закордонних справ України 27.01.2006). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.

⁴ Також див.: Публічне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці : навч. посіб. для студентів магістратури вищої освіти другого (магістер.) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спец. 081 «Право» / [Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Г. В. Берченко та ін.]; за заг. ред. проф. Т. М. Слінько, доц. Л. І. Летнянчина; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2023. 368 с.

зосібна в українській, системі права є критично важливою, тому що таке міжнародне право — як частина національного права — є зобов'язальним.

Як показує практика Суду, формування й розвиток української офіційної конституційної доктрини відбуваються під впливом доктрин, які донедавна не були їй відомі, проте для міжнародної судової практики, зосібна європейської, є усталеними. У такий спосіб відбувається поповнення вітчизняної офіційної конституційної доктрини її новими елементами. Це той випадок, коли джерелом офіційної конституційної доктрини є не вітчизняна наукова доктрина, а міжнародна судова практика, що має офіційний характер. І це знов-таки шлях, що веде до узгодженості (гармонізації) юридичних позицій Суду з міжнародними стандартами, передовсім європейськими, у царині демократії, людських прав і правовладдя⁵.

Як приклад, рішення Конституційного Суду України: «Конституційний Суд України обирає такий спосіб тлумачення конституційних гарантій людських прав і свобод, зокрема й щодо права власності, відповідно до якого зміст цих конституційних гарантій є узгодженим із міжнародними зобов'язаннями України.

Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо гарантій права власності (стаття 41 Конституції України) є узгодженими із зобов'язаннями, які Україна взяла на себе за міжнародними договорами з прав людини (*pacta sunt servanda*), зокрема Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі — Конвенція) та практикою її тлумачення Європейським судом з прав людини»⁶.

РІШЕННЯ ПО СПРАВІ ІОАННІДЕС ПРОТИ КІПРУ (CASE OF IOANNIDES V. CYPRUS)⁷, ЗАЯВА № 32879/18, ВІД 16.01.2025

Заява стосується недоступності будинку, розташованого в буферній зоні, дозволу на використання будинку, наданого Миротворчим силам Республікою

Кіпр («Держава»), і відмови Держави платити орендну плату власнику будинку. Справа порушує питання, передбачені ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

А. Прийнятність

3. Суд

(а) Юрисдикція

Суд зазначає, що сторони погоджуються з тим, що майно заявника перебувало під юрисдикцією держави. У нього немає підстав вважати інакше. Тим не менш, Уряд висунув заперечення щодо відсутності ефективного контролю над цією територією, з чим заявник не погодився (*п. 75 рішення*).

Загальні принципи, що стосуються концепції юрисдикції згідно зі ст. 1 Конвенції та винятку «ефективного контролю», зокрема, були коротко викладені Судом нещодавно у справі *Georgia v. Russia (II)* [GC], no. 38263/08, § 81, 21.01.2021, and *Mamasakhlisi and Others v. Georgia and Russia*, no. 29999/04 and 41424/04, §§ 310-11, 07.03.2023 (*п. 76 рішення*).

Стосовно твердження Уряду про те, що його зобов'язання перед заявником за Конвенцією були зведені до «позитивних», оскільки вони не мали ефективного контролю над буферною зоною, Суд зазначає наступне (*п. 77 рішення*).

Виняток із зобов'язання забезпечувати права, передбачені Конвенцією, на своїй території, на який посилається Уряд, застосовується, коли держава перешкоджає здійснювати свою владу над усією своєю територією через обмежувальну ситуацію *de facto*, наприклад, коли встановлюється сепаратистський режим (див. *Ilaşcu and Others*, § 333). Якщо це станеться, зобов'язання держави згідно зі ст. 1 Конвенції забезпечити кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права та свободи, передбачені Конвенцією, буде обмежено позитивним зобов'язанням вжити дипломатичних, економічних, судових чи інших заходів, які входили до її влади та відповідно до міжнародного права (там само, § 331 і 333) (*п. 78 рішення*).

⁵ Сергій Головатий. Еволюція української офіційної доктрини конституційного права. *Конституція України в практиці конституційного суду: офіційне тлумачення та юридичні позиції 1997 — 2023*. Київ: ВАПЕ, 2024. С. 5 — 32. (С. 14). URL: ccu.gov.ua/sites/default/files/stattya_s_golovatogo_2024_0.pdf

⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Боярова Артура Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу першого частини п'ятої статті 380 Митного кодексу України (щодо захисту митних інтересів України) від 15.01.2025 № 1-р(II)/2025. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-25#Text.

⁷ Справа Іоаннідес проти Кіпру (CASE OF IOANNIDES V. CYPRUS), заява № 32879/18, від 16.01.2025. URL: hudoc.echr.coe.int/?i=001-238811 (Ця версія була виправлена 11.02.2025 відповідно до правила 81 Регламенту Суду).

Проте ситуація в цій справі є винятковою, і Суд має відповідно адаптувати свій аналіз. Наприклад, можна розрізнити ситуації, коли відсутність ефективного контролю з боку держави над певними частинами її території призвела до того, що ця держава мала лише позитивні зобов'язання на цих частинах території (див. справу *Stephens з подальшими посиланнями*) та ситуації, коли існування повного контролю над відповідними особами передбачає їх пряму відповідальність (див., з необхідними коригуваннями, *Pocasovschi and Mihaila v. The Republic of Moldova and Russia*, № 1089/09, § 44 — 46, 29.08.2018). Суд розглядатиме межі юрисдикції держави та практичні наслідки для кожного з аспектів стверджуваного втручання у права власності заявника нижче, коли він оцінюватиме, чи дії або бездіяльність, на які скаржиться заявник, були виправданими (порівняйте *Sargsyan v. Azerbaijan [GC]*, № 40167/06, § 150, ЄСПЛ 2015) (п. 79 рішення).

Зважаючи на це, Суд переконався, що майно заявника перебувало під юрисдикцією держави у значенні ст. 1 Конвенції, і розгляне межі цієї юрисдикції та відповідні зобов'язання держави нижче за конкретними питаннями, які оскаржуються згідно зі ст. 1 Протоколу № 1 (п. 80 рішення).

В. Суть

3. Суд

Суд зазначає передусім, що «володіння» заявника будинком, про який йдеться, не є предметом оскарження (порівняйте з *Chiragov and Others v. Armenia [GC]*, № 13216/05, § 192, ECHR 2015 та *Xenides — Arestis v. Turkey*, № 46347/99, § 28, 22.12.2005). Сторони сперечаються щодо рівнів втручання та відповідальності держави за нього. Суд розглядатиме справу згідно із загальним принципом, викладеним у першому реченні ст. 1 Протоколу № 1 (див. *lišić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia and the former Yugoslav Republic of Macedonia [GC]*, № 60642/08, § 99, ЄСПЛ 2014) (п. 99 рішення).

У зв'язку з цим Суд повторює, що, крім володіння майном (*usus*), право власності також передбачає право розпоряджатися майном і отримувати від нього дохід (*abusus i fructus*) (див. *Hirschhorn v. Romania*, № 29294/02, § 57, 26.07.2007). Скарга заявниці також містить три частини: вона стосується обмеження доступу громадськості до буферної зони (*usus*), захоплення Миротворчі сили ООН з підтримання миру на Кіпрі

(*UNFICYP — далі за текстом*) її будинку (*usus*) та відмови держави сплачувати орендну плату (*fructus*). Суд розгляне ці питання нижче (п. 100 рішення).

(а) Обмеження доступу громадян до буферної зони (Restriction on public access to the buffer zone)

У скарзі щодо відсутності доступу до майна, розташованого в буферній зоні, Суд уже встановив, що ані Кіпр, ані Туреччина не мають ефективного контролю над певними секторами буферної зони (див. згадане вище рішення у справі *Stephens*). Відповідно зобов'язання держави в цій винятковій ситуації полягало в тому, щоб вжити всіх належних заходів щодо прав заявника на доступ до будинку, які вони все ще могли вжити (*там само*) (п. 101 рішення).

З огляду на обмежену юрисдикцію, якою користується держава в цій справі, яка передбачає наявність лише позитивних зобов'язань держави (див. п. 78 вище), Суд визнає, що Кіпр вжив усіх належних заходів для забезпечення того, щоб заявниця, а також будь-яка інша особа, яка опинилася в подібній ситуації, мали доступ до її власності. За цих обставин держава дала згоду на створення та функціонування *UNFICYP* у 1964 році, як рекомендовано Резолюцією 186 Ради Безпеки, і ратифікувала угоду про створення *UNFICYP* відповідно до ст. 105 Статуту ООН (див. пп. 6 — 8, 14 — 18 вище). Після подій 1974 року мандат *UNFICYP* кілька разів подовжувався з огляду на постійну ситуацію в країні, щоб запобігти напруженості в буферній зоні та навколо неї; не допустити повторення бойових дій та зберегти поточну військову позицію; керувати цивільною діяльністю і підтримувати правопорядок. Періодичні звіти Генерального секретаря надають детальну інформацію про діяльність *UNFICYP*, включаючи регулювання доступу цивільних осіб до різних районів буферної зони з міркувань безпеки. Уряд Кіпру, діючи відповідно до своїх зобов'язань згідно зі Статутом ООН і відповідними резолюціями Ради Безпеки, співпрацює з *UNFICYP* у його зусиллях щодо відновлення нормальних умов, підтримання законності та порядку і захисту прав власності. Зазначається, що власність заявника розташована у важкодоступній частині буферної зони, що не заперечується заявником. Верховний Суд погодився з тим, що заявник не оскаржував жодної конкретної дії чи бездіяльності або іншим чином не обґрунтовував порушення державою свого обов'язку вжити всіх належних заходів для забезпечення прав

заявника, які вона могла вжити. Заявниця також не змогла визначити перед Судом будь-який захід, який потенційно могла би вжити держава для забезпечення її прав, крім сплати орендної плати, яку вона вимагала (розглянемо нижче) (п. 102 рішення).

Сторони припустили, що держава, яка не має ефективного контролю над частинами своєї території, може призвести до появи «вакууму прав людини» («**human-rights vacuum**»). Суд посилається на свою прецедентну практику щодо своєї юрисдикції щодо скарг, поданих проти дій ООН (див., наприклад, *Behrami and Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* [GC] (dec.), № 71412/01 та 78166/01, § 151 і далі, 02.05.2007), де Суд зазначив, що спірні дії органів ООН не можуть бути приписані державам, особливо якщо вони мали місце не на території цих держав або в силу конкретного рішення їх влади (п. 103 рішення).

Отже, не було порушення позитивних зобов'язань Кіпру за ст. 1 Першого протоколу через відмову заявниці в доступі до її будинку в буферній зоні (п. 104 рішення).

(б) Окупація будинку Миротворчими Силами ООН з підтримання миру на Кіпрі та відмова держави платити орендну плату (UNFICYP's occupation of the house and the State's refusal to pay rent)

За цих обставин та беручи до уваги аргументи сторін і висновки національних судів (див., зокрема, пп. 49 і 88 — 90 вище), Суд вважає, що питання щодо захоплення UNFICYP будинку заявника (*usus*) і відмова держави сплачувати ренту (*fructus*) тісно пов'язані (п. 105 рішення).

На відміну від ситуації у згаданій вище справі *Stephens*, як обговорювалося в пп. 101 — 105 вище, Уряд погодився з тим, що UNFICYP можуть використовувати будинок заявниці протягом кількох років, і визначив, що вона не буде сплачувати орендну плату за це користування. Немає сумнівів у тому, що Уряд мав право приймати рішення щодо суми та виду компенсації, яка має виплачуватися власнику за користування майном UNFICYP, навіть якщо самі UNFICYP не стягували плату за таке використання (див. п. 8 вище). Таким чином, Суд вважає, що юрисдикція Кіпру не була обмежена відсутністю ефективного контролю над певними частинами буферної зони, і Кіпр все ще міг визначати, як і на яких умовах UNFICYP можуть займати будинок заявника. Ці міркування приводять Суд до висновку, що Уряд

несе безпосередню відповідальність за стверджувані порушення (див. *Radanović v. Croatia*, no. 9056/02, §§ 42 and 49 — 50, 21.12.2006, *Dabić v. Croatia*, no. 49001/14, §§ 48 — 57, 18.03.2021, *Wiegandová v. The Czech Republic*, no. 51391/19, § 52 and 60, 11.01.2024 and *mutatis mutandis*, *Pocasovschi and Mihaila*, cited above, § 46) (п. 106 рішення).

У тому ж ключі Суд зазначає, що, давши свою згоду на захоплення будинку заявниці UNFICYP (див. п. 28 вище), держава фактично розпорядилася відповідним майном і таким чином прямо втрутилася у можливість заявниці користуватися своїм майном (див. *mutatis mutandis*, *Vira Dovzhenko v. Ukraine*, no. 26646/07, §§ 15 and 36, 15.01.2019 and *Moculescu v. Romania*, no. 15636/04, §§ 34 — 35, 02.06.2010). Хоча заявниця зрештою підтвердила відсутність заперечень проти такої домовленості, вона стверджує, що неотримання орендної плати позбавило її потенційних переваг власності на майно. За цих обставин Суд перевірить, чи було втручання виправданим, беручи до уваги принципи законності, законної мети та «справедливого балансу» (див. згадане вище рішення у справі *Ališić and Others*, п. 102) (п. 107 рішення).

Немає тверджень про те, що це втручання не було предметом умов, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права (п. 108 рішення).

Що стосується принципу «справедливого балансу», який міститься в ст. 1 Протоколу № 1, згідно з цим положенням державі надається широка свобода розсуду при визначенні кроків, яких необхідно вжити для забезпечення дотримання Конвенції, беручи до уваги справедливий баланс між конкуруючими інтересами особи та суспільства в цілому (див. згадане вище рішення у справі *Sargsyan*, § 220, з подальшими посиланнями). Таким чином, у кожній справі, яка стосується ймовірного порушення цієї статті, Суд повинен з'ясувати, чи через втручання держави відповідна особа мала нести непропорційний і надмірний тягар. Оцінюючи відповідність ст. 1 Протоколу № 1, Суд має провести загальний аналіз різних інтересів, які розглядаються, пам'ятаючи, що Конвенція покликана захищати права, забезпечуючи їх «практичність та ефективність». Він повинен вийти за межі (*it must look behind appearances*) та досліджувати реальність оскаржуваної ситуації (див. *Hutten-Czapska v. Poland* [GC], № 35014/97, §§ 164 — 168, ECHR 2006-VIII) (п. 109 рішення).

Крім того, не можна ігнорувати важливість процесуальних зобов'язань за ст. 1 Першого протоколу.

Хоча воно не містить чітких процедурних вимог, особи повинні мати розумну можливість подати свої справи до відповідних органів у судовому порядку, щоб оскаржити будь-які заходи, які втручаються в права на мирне володіння майном, гарантовані цим положенням. Таким чином, втручання в ці права не може бути легітимним, якщо особи не можуть його виправдати, розпочавши змагальний процес, який відповідає принципу рівності сторін і дозволяє обговорювати елементи справи, важливі для її результату. Щоб переконатися, що ця умова виконана, застосовні процедури слід розглядати із загальної точки зору (див., серед інших джерел, *G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy* [ВП], № 1828/06 та 2 інших, § 302, 28.06.2018 з подальшими посиланнями) (*n. 110 рішення*).

У цій справі беззаперечно, що розміщення UNFICYP служило суспільним інтересам підтримання миру та безпеки. Що стосується пропорційності втручання, заявниця подала позов до національних судів, стверджуючи головним чином, що її майнові права були порушені через відмову в доступі до території, незаконне використання її будинку та відмову сплачувати будь-яку орендну плату за кількість років. Однак національні суди обмежилися своїм розглядом першим аспектом позову, а саме відмовою в доступі до її будинку, і встановили, по суті, що ситуація була поза ефективним контролем Кіпру через обмеження доступу до зони безпеки (див. пп. 47 — 50, 54 вище). Верховний Суд не взяв до уваги конкретний спосіб отримання «згоди» власника на використання будинку UNFICYP, умови, встановлені нею щодо цього заняття, або розмір орендної плати. Зокрема, Верховний Суд вважав, що відсутність ефективного державного контролю над буферною зоною перешкоджає розгляду цих питань. Таким чином, не було належного розгляду деяких основних аргументів, наведених заявником, і не було здійснено ефективного балансу між суспільними інтересами, поставленими на карту, та особистим тягарем, який несе заявник (порівняйте *Megadat.com SRL v. Moldova*, № 21151/04, § 74, ЄСПЛ 2008) (*n. 111 рішення*).

Крім того, Суд зазначає, що лише два роки тому держава визнала, що вона може сплачувати орендну плату власникам нерухомості, які перебувають у тій самій ситуації, що й заявник (див. п. 23 вище). Уряд відхилив посилання заявниці на цей прецедент, вказавши, що воно «не пов'язано», без додаткових пояс-

нень. Водночас, ураховуючи цей прецедент, видається, що хоча будинок був недоступним для громадськості і, отже, не міг залучити звичайних орендарів, він все одно міг приносити дохід своєму власнику, якщо існувала організація, зацікавлена в його зайнятті (*n. 112 рішення*).

Щодо аргументу про те, що держава відремонтувала будинок заявниці, Суд повторює, що взаємозв'язок між потенційним збільшенням вартості майна та сумою компенсації, яка має бути надана за його використання, є ключовим аспектом скарги заявниці — не було піддано належній судовій оцінці саме з причин, викладених вище (*n. 113 рішення*).

Суд визнає надзвичайно складну правову та фактичну ситуацію на місці після окупації частини Кіпру та необхідність запобігти поновленню боїв і, отже, забезпечити постійну присутність миротворчих сил. Необхідність співпраці уряду Кіпру з UNFICYP та обмеження доступу до певних визначених районів є частиною цієї складної картини. Незважаючи на це, Суд не може визнати, що втручання у право власності заявника було здійснено відповідно до вимог ст. 1 Першого протоколу у цій справі. Зокрема, твердження заявниці про порушення її майнових прав через те, що держава дозволила UNFICYP зайняти її будинок, і через відмову держави сплачувати їй орендну плату за це заняття, не було належним чином розглянуто національними органами влади. Таким чином, пропорційність втручання не була належним чином оцінена національними судами (*n. 114 рішення*).

Відповідно у цьому відношенні мало місце порушення ст. 1 Протоколу № 1 (*n. 115 рішення*).

А. Збитки (Damage)

За матеріальну шкоду заявниця вимагала декілька альтернативних складно розрахованих сум від 405 273,11 євро до 1 013 829,77 євро. За моральну шкоду заявниця вимагала 110 000 євро (*n. 117 рішення*).

Уряд відхилив вимогу про відшкодування матеріальної шкоди як необґрунтовану та спекулятивну. Він повторив, що будинок не мав орендної вартості. Він стверджував, що під час окупації UNFICYP подібні об'єкти нерухомості, розташовані за межами буферної зони, можна було орендувати в середньому за 2,13 євро за квадратний метр на місяць. Вони також вважали вимогу про відшкодування моральної шкоди надмірною у світлі практики Суду (*n. 118 рішення*).

Суд вважає, що за обставин цієї справи завдану матеріальну шкоду важко підрахувати, а також, що вона тісно пов'язана з моральною шкодою. Беручи до уваги характер встановленого порушення та всі відповідні обставини справи, включаючи витрати на ремонт, понесені державою, та здійснюючи їх оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 10 000 євро для відшкодування всіх видів шкоди (див. рішення у справі «Саркісян проти Азербайджану» (*Sargsyan v. Azerbaijan* (just satisfaction) [GC], no. 40167/06, §§ 56 — 57, 12.12.2017, and *Chiragov and Others v. Armenia* (just satisfaction) [GC], no. 13216/05, §§ 79 — 80, 12.12.2017) (п. 119 рішення).

В. Судові витрати (Costs and expenses)

Заявниця вимагала 23 705,38 євро відшкодування витрат, понесених нею в національних судах та в Суді (п. 120 рішення).

Уряд вважав цю вимогу надмірною (п. 121 рішення).

Заявниця має право на відшкодування судових витрат лише тією мірою, якою буде доведено, що вони були фактично та обов'язково понесені та є обґрунтованими за обсягом. У цій справі, беручи до уваги наявні в нього документи та вищезазначені критерії, Суд вважає обґрунтованим присудити 12 000 євро, що покриває витрати за всіма статтями, плюс будь-який податок, який може бути стягнутий із заявника (п. 122 рішення).

З ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує заяву прийнятною.

2. Постановляє, що не було порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції у зв'язку з обмеженням доступу громадськості до сектору буферної зони, де розташований будинок заявниці.

3. Постановляє, що мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції через те, що національні суди не оцінили пропорційність втручання

щодо зайняття будинку заявника та відсутності виплати заявникові.

4. Постановляє

(а) що держава-відповідач має виплатити заявнику протягом трьох місяців з дати, коли це рішення стане остаточним відповідно до ст. 44 § 2 Конвенції, такі суми за курсом, застосовним на дату виплати:

(i) 10 000 євро (десять тисяч євро) плюс будь-які податки, які можуть бути стягнені, відшкодування матеріальної та моральної шкоди;

(ii) 12 000 євро (дванадцять тисяч євро), плюс будь-які податки, які можуть бути стягнені із заявника, як відшкодування судових витрат;

(б) що зі спливом вищезазначених трьох місяців і до моменту розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку протягом періоду несплати плюс три відсоткові пункти.

5. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Також ЄСПЛ у контексті справ віднесених до сфери регулювання норми ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, у яких застосовував доктрину «поле розсуду держави», аналізував питання переходу від державної планової економіки до системи приватної власності й ринкової економіки (див., наприклад, рішення у справах «Кредитний банк та інші проти Болгарії» («*Credit Bank and others v. Bulgaria*») від 30.04.2002 № 40064/98; «Броньовський проти Польщі» («*Broniowski v. Poland*») від 22.06.2004 № 31443/96; «Хуттен-Чапска проти Польщі» («*Hutten-czapska v. Poland*») від 28.04.2008 № 35014/97; «Зеленчук і Цицюра проти України» («*Zelenchuk and Tsytsyura v. Ukraine*») від 22.05.2018 № 846/16 та № 1075/16; «Ніна Дімітрова проти Болгарії» («*Nina Dimitrova v. Bulgaria*») від 16.04.2024 № 40669/16⁸.

⁸ Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.; за заг ред. Т. М. Слінько; Нац. юрид.ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2-ге вид. Харків: Право, 2024. 672 с. (С. 167).

АДВОКАТ ВОЛОДИМИР ІЛЬНИЦЬКИЙ

(1887 — 1942)

У СУСПІЛЬНИХ І КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСАХ ДРОГОБИЧЧИНИ

Василь Ільницький, доктор історичних наук, професор

Громадсько-політична діяльність адвоката, доктора права Володимира Ільницького у 20 — 30-х роках ХХ століття на Дрогобиччині — це приклад служіння своєму народові. Підтримуючи в найтяжчий час визвольні прагнення українців, він не боявся ані втрат, ані навіть самої смерті.

РОДИНА ТА ПЕРШІ ЖИТТЄВІ СТЕЖКИ ВОЛОДИМИРА ІЛЬНИЦЬКОГО

Батько Володимира Ільницького, Данило Іванович, народився 27 липня 1857 року в селі Верхнє Гусне Турківського району в родині заможного господаря. Він отримав змогу навчатися в Перемишльській семінарії. Перед висвяченням Данило залишив цей заклад освіти і разом із мандрівним театром опинився в місті Підгайці (тепер — Тернопільська область), де обійняв посаду лісника. У 1905 році Данила паралізувало, він сам не міг пересуватися, і лікарі порадили змінити клімат. А тому він повернувся у Верхнє Гусне (тепер — Турківський район Львівської області), де проживала його родина. Брати допомогли збудувати будинок, в якому він й оселився. Сім'я Данила (дружина, син Володимир і донька Олена) тим часом мешкали в Дрогобичі. За спогадами Роксоляни Степанівни Сливинської (внучки Володимира Ільницького), були ще сестри Галина та Юстина. У кримінальній справі Олени Ільницької, зокрема в анкеті заарештованої, згадується ще сестра Марія (1890 р. н.)¹.

Налагодивши зв'язки з місцевим священником Тришньовським, Данило розгорнув широку просвітницьку роботу. Так, з його ініціативи в селі побудували хату-читальню, де була зібрана значна кількість різноматематичної літератури. Крім того, в селі регулярно

на релігійні свята відбувалися вистави, до участі в яких залучалося місцеве населення. Данило допоміг людям повернути частину лісу, що належав польському пану

¹ АУСБУ ЛО. Спр. П-1535. Арк. 5.

Лібену, у власність громади. За фінансової підтримки Данила Ільницького представники від села були відправлені до Відня, де, після демонстрації документів перед урядовим комітетом із земельних питань, домоглися виділення в користування села 300 гектарів лісу. Також у селі був побудований магазин, в якому мешканці могли придбати товари першої необхідності. На початку 1914 року Данило переїхав до Дрогобича, де й помер 14 березня. Похований на цвинтарі на вулиці Трускавецькій².

Володимир Ільницький зростав у національно-патріотичній атмосфері, що наклало глибокий відбиток на подальші покоління родини Ільницьких (наприклад, один із листів до родини в Україні син В. Ільницького Данило почав із таких слів: «Перш за все я українець і говорю в Польщі по-українськи. Діти і внуки майже цілком говорять по-українськи»³).

Народився Володимир Данилович Ільницький 22 серпня 1887 року в містечку Гусятин на Тернопільщині⁴. Майбутній доктор права отримав добру освіту — закінчив гімназію в місті Бережани та правничий факультет Львівського університету⁵. У 1910 році, після завершення навчання, розпочав адвокатську практику в м. Рогатин (тепер — Івано-Франківська область) помічником адвоката. З 1913 року працював у канцелярії адвоката Владислава Шайна в Дрогобичі, яка спеціалізувалася на високооплатних нафтових справах⁶. Хоча в кримінальній справі, зокрема під час судового засідання, В. Ільницький говорив, що переїхав до Дрогобича на постійне проживання у 1915 році⁷. Виконуючи сумлінно свою роботу, моло-

дий адвокат здобув у Дрогобичі реноме авторитетного і професійного фахівця. Це дало йому підставу відкрити у 1917 році власну адвокатську контору і стати провідним адвокатом із нафтових справ⁸.

Більше про сім'ю адвоката довідуємося з кримінальної справи, в якій зазначалося, що вона складалася з дружини Меланії Порфірівни (1900 р. н. (за інформацією силових органів)⁹, 1898 р. н. (за інформацією пана Даріуша Соневицького)), синів Данила (1916 р. н.) і Степана (1920 р. н.)¹⁰. Його перша дружина Марія (1888 р. н.), мати Данила і Степана, померла у 1921 році. У графі соціальне походження В. Ільницького зазначено «селянин, 7 моргів землі»¹¹. До речі, зі спогадів довідуємося про ще одну доньку Софію (1913 р. н.). Сімейний будинок розташовувався в м. Дрогобич на вул. Сенкевича, 44¹². Чоловіком сестри В. Ільницького був Казимир Альфредович Крижановський, який у міжвоєнний період працював управителем бюро газети «Кур'єр Варшавський» у Львові.

ВНЕСОК АДВОКАТА ВОЛОДИМРА ІЛЬНИЦЬКОГО В РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ ДРОГОБИЧЧИНИ

Крім професійної діяльності, В. Ільницький зарекомендував себе активним громадсько-політичним і культурно-освітнім діячем. На громадській ниві він проявив себе як надзвичайно багатогранна особистість. Виступив одним із засновників української спілки для розшуку та експлуатації нафти поза Бориславським басейном, учасником туристично-спортивного товариства «Підгір'я»¹³, яке у 1935 році змінило

² Записано 26.01.2004 від Ільницького І. М., 1921 р. н. (с. Модричі). Зберігається в особистому архіві автора.

³ 3 листа Данила Ільницького Івану Ільницькому, Краків, 15 травня 1997 року. Зберігається в особистому архіві автора.

⁴ ДАЛО. Ф. 26. Оп. 15. Спр. 125. Арк. 744.

⁵ ДАЛО. Ф. 26. Оп. 15. Спр. 125. Арк. 744; Спр. 119; Спр. 120; Спр. 121; Спр. 122; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Книга друга / Упор. Бажан О. Г., Гасай Є. О., Гуцал П. З. / Тернопіль: ТЗОВ «Терно-граф», 2012. С. 139; Гуцал П. З. Ільницький Володимир Данилович. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. Т. 11. URL: esu.com.ua/article-13181 (дата перегляду: 12.08.2022).

⁶ Пастух Р. Є в Дрогобичі вулиця імені Володимира Ільницького. Галицька зоря. 2003. 21 лютого. С. 4.

⁷ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 36зв.

⁸ Пастух Р. Є в Дрогобичі вулиця імені Володимира Ільницького. Галицька зоря. 2003. 21 лютого. С. 4.

⁹ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 5, 8.

¹⁰ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 5, 8.

¹¹ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 6.

¹² ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 3.

¹³ Нижанковський З. Суд і адвокатура. Дрогобиччина — земля Івана Франка. Т. 1. Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1973. С. 581.

назву на нову — «Ватра»¹⁴. Плекання фізично-сильної і здорової молоді було основним завданням Товариства. Саме таку мету передусім ставили перед собою учасники Товариства. У той час спорт став чинником національної пропаганди та вишколювання борців за національні інтереси.

Володимир Ільницький увійшов до складу товариства «Бурса ім. Св. Івана Хрестителя» (БІХ). Товариство вбачало свої завдання в моральній та матеріальній допомозі українській християнській молоді, яка навчалася в дрогобицьких школах. 25 лютого 1934 року загальні збори затвердили В. Ільницького головою організації, о. Северіяна Бараника — заступником голови, проф. Івана Чмолу — секретарем; др. Петра Гнатива — скарбником¹⁵.

У 1920-х роках Володимир Ільницький працював на виборній посаді другого заступника бургомистра Дрогобича, яка була зарезервована для представника українців для відстоювання національних інтересів¹⁶. Від 1923 до 1930 року В. Ільницький обіймав важливу посаду голови громадського комітету з побудови приміщення Дрогобицької приватної гімназії «Рідної Школи»¹⁷. Він очолював повітовий кружок «Рідної Школи», який утримував місцеві українські школи, з-поміж них і гімназію¹⁸. Повітовий кружок «Рідної Школи» тісно співпрацював з читальнями товариства «Просвіта», активним членом якого був Володимир Ільницький, регулярно сплачуючи членські внески¹⁹. Крім того, був засновником і головним активістом товариства «Підойма», яке об'єднувало українських бруттівців і захищало їхні правові інтереси, фінансово допомагало «Рідній Школі»²⁰.

У 1935 році адвокат В. Ільницький очолив щойно зорганізований Повітовий союз кружків «Рідної Шко-

ли». За період його головування, наприклад у 1935 році, в Дрогобичі діяв 41 дитячий садок, де перебували 1579 вихованців. У народній школі навчалися 280 дітей, а в гімназії — 251. «Рідна школа» підтримувала жваві контакти з сільськими кружками «Рідної Школи». В одному зі звітів до обласного управління «Рідної Школи» зазначалося: «...Впродовж року відбулося 132 рефератів по Кружках повіту, 40 концертів, 130 вистав, 16 фестин і 66 забав...»²¹. Про свою діяльність доповнює і під час судового засідання (25 травня 1940 року), говорячи, що проводив, як і інші члени Фронту національної єдності (далі — ФНЄ), платні лекції, а за зібрані кошти «ми годували та одягали бідних українських хлопців, які в той час навчалися в тій бідній школі»²².

В. Ільницький був активним учасником товариства «Сільський Господар»²³, дрогобицька філія якого нараховувала близько 30 кружків. Діяльність Товариства була надзвичайно багатогранною: від турботи про піднесення сільського господарства — до співпраці з «Рідною Школою» і «Просвітою».

Цікаву деталь довідуємося з протоколу допиту В. Ільницького слідчим НКВС: у 1938 році на два дні його заарештовувала польська поліція за участь у ФНЄ та ще тому, що не вивісив прапор на державне свято²⁴.

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА: УЧАСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНО- ДЕМОКРАТИЧНОМУ ОБ'ЄДНАННІ ТА ФРОНТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ

У 1925 році Володимир Ільницький вступив в Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО)²⁵. Це було найбільше політичне об'єднання, яке брало

¹⁴ Лазорак Б. Спортивна хроніка «міжвоєнного Дрогобича». Дрогобицький краєзнавчий збірник / пед. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), Л. Винар, Л. Войтович, Г. Гмітерек та ін. Вип. XVII-XVIII. Дрогобич: Коло, 2014. С. 314 — 340; Кокільник С. Спорт у Дрогобичі. Дрогобиччина — земля Івана Франка. Т. 1. С. 563.

¹⁵ Лазорак Б. Спортивна хроніка «міжвоєнного Дрогобича». Дрогобицький краєзнавчий збірник / пед. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.),

¹⁶ Л. Винар, Л. Войтович, Г. Гмітерек та ін. Вип. XVII-XVIII. Дрогобич: Коло, 2014. С. 314 — 340.

¹⁷ Кокільник С. Спорт у Дрогобичі. Дрогобиччина — земля Івана Франка. Т. 1. С. 563.

¹⁸ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі — ЦДІАЛ). Ф. 206. Оп. 1. Спр. 890. Арк. 47 — 64.

¹⁹ ЦДІАЛ. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2288. Арк. 3678.

²⁰ Нижанковський З. Названа праця. Дрогобиччина — земля Івана Франка. Т. 1. С. 581.

²¹ ЦДІАЛ. Ф. 206. Оп. 1. Спр. 890. Арк. 1.

²² ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 37.

²³ ЦДІАЛ. Ф. 302. Оп. 1. Спр. 764. Арк. 5.

²⁴ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 8зв., 12зв.

²⁵ Там само. С. 584.

активну участь у виборах до польського парламенту. В основі програми діяльності УНДО було створення самостійної Української держави, утвердження міцних економічних підстав національного руху, його ідейне й організаційне згуртування, щоб стати впливовим зовнішньополітичним фактором. Однак через прагнення частини учасників об'єднання до співпраці з поляками, решта незгодних із таким курсом учасників, серед яких був Володимир Ільницький, вийшли з УНДО і вступили у Фронт національної єдності (ФНЄ)²⁶. У протоколі допиту від 26 листопада 1939 року В. Ільницький так визначав завдання УНДО: «...організувати в єдине український народ і боротися проти режиму польського уряду по відношенню до українського народу»²⁷. Водночас у тому ж протоколі він пояснював причину переходу з УНДО у ФНЄ: «У 1930 році серед партії УНДО відбувся розкол, і з одної частини колишніх членів партії утворилася нова партія т. зв. ФНЄ (Фронт національної єдності). Розкол партії УНДО на дві партії утворився тому, що послаи, які були виділені від партії УНДО у сейм, продалися польському уряду і не стали захищати інтереси українського народу, а навпаки стали із польським урядом пригнічувати ще більше український народ»²⁸. Натомість ФНЄ зайняв жорстку і тверду позицію стосовно Польщі, відстоюючи виконання міжнародних зобов'язань останньої перед українцями.

Відтак у протоколі допиту від 8 жовтня 1939 року В. Ільницький наголошував, що вступив у 1934 році і, по суті, був організатором ФНЄ у Дрогобицькому повіті, до останнього часу був його лідером у Дрогобичі і головою окружного комітету. Крім нього, до керівного складу ФНЄ входили Петро Гнатів (доктор права, який працював адвокатом і мав власну канцелярію; проживав на вул. Стрийській, навпроти суду), Іван Яремко (приватний адвокат), Дмитро Гежій (інженер, приватний землемір; проживав на вул. Стрийській біля залізничного вокзалу), Остап Левицький (інже-

нер, землемір; проживав на вул. Чесного Хреста)²⁹. Хоча в іншому протоколі допиту за 1940 рік свідчив, що організатором ФНЄ у 1934 році у Дрогобичі був Іван Яремко (працював адвокатом-помічником у канцелярії В. Ільницького)³⁰. Уточнив у своїх зізнаннях В. Ільницький і щодо політики ФНЄ: «наша партія проводила політику звільнення українського народу від польського ярма легальним шляхом»³¹. Практична робота полягала у проведенні просвітницьких лекцій: «Я, як голова повітового комітету партії ФНЄ, українець, проводив роботу, просвітлення українського народу, щоб всі українці знали історію України і після цього об'єдналися в один союз, щоб вони були в одній державі»³². У цьому ж протоколі стверджував: «Я є українським націоналістом»³³.

ПОДВІЙНИЙ АРЕШТ ВОЛОДИМИРА ІЛЬНИЦЬКОГО ТА УВ'ЯЗНЕННЯ

У 1939 році, після окупації Дрогобича радянськими військами, в суспільно-політичній діяльності В. Ільницького розпочався новий період. Розуміючи свою правоту і діючи в межах закону, він не мав наміру залишати Дрогобич, продовжуючи роботу та відстоюючи власні погляди. Така особа була загрозою для новоприбулої радянської адміністрації та й тоталітарної системи загалом. Його було потрактовано як ворога робітничого класу. Безглуздість і сміхотворність звинувачень була очевидною: невже людина, життєвим кредо якої було служіння народу, могла бути ворогом цього народу?

Однак репресивно-каральна система діяла блискавично. Уже 2 жовтня 1939 року лейтенант Макаров (підписав начальник Дрогобицького УНКВС старший лейтенант державної безпеки Петров) видав ордер на арешт Володимира Ільницького³⁴. Натомість постанову про обрання міри запобіжного заходу 29 жовтня 1939 року підготував оперуповноважений оперативної групи НКВС УРСР Самойленко. У ній В. Ільницький

²⁶ Пастух Р. Названа праця.

²⁷ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 11.

²⁸ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 11.

²⁹ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 9-9зв., 11зв.

³⁰ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 14.

³¹ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 14зв.

³² ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 14зв.

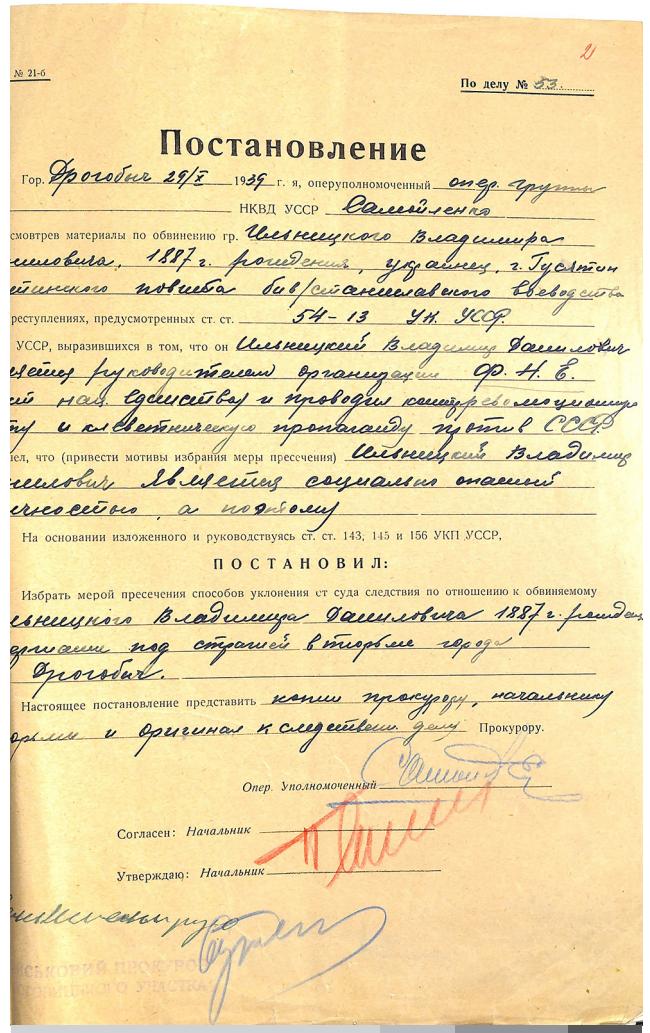
³³ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 15.

³⁴ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 3.

звинувачувався за ст. 54-13 Кримінального кодексу УРСР (як керівник ФНЄ та особа, яка проводила «наклепницьку пропаганду» проти СРСР)³⁵. Водночас справа містить цікаву деталь — 20 лютого 1940 року слідчий Бориславського МВ НКВС Ненуженко підписав довідку про те, що під час арешту Володимира Ільницького (2 жовтня 1939 року) обшук у нього на квартирі не проводився, але літературу контрреволюційного змісту (плакат-карикатуру червоноармійця, географічний журнал, виданий у Празі) після арешту виявив оперуповноважений Дрогобицького обласного Управління УНКВС Самоїленко, який проживав у його будинку³⁶. Тобто особа, яка обирала міру запобіжного заходу В. Ільницькому, після цього в дивний спосіб почала проживати в його будинку (сам склав постанову, заселився в одну з найкращих будівель, сам знайшов «доказову» базу, а насправді — злочинець-мародер, дії якого санкціонувало та підтримувало найвище радянське керівництво). Уже не кажучи про зміст цих матеріалів, але ж вони були долучені до справи після кількомісячного слідства. Хоча дивно, що під час арешту обшук, який був традиційним, не проводився, а лише через відсутність найменших даних для репресії адвоката швидко віднайшли «докази». Вищезгаданий слідчий Бориславського міського відділу НКВС Ненуженко (засвідчив начальник Бориславського МВ НКВС лейтенант державної безпеки Осадчий³⁷) підготував постанову, в якій він, на підставі розгляду слідчої справи та цих вилучених матеріалів, зазначав, що обвинувачений викривається в контрреволюційній діяльності³⁸.

16 січня 1940 року слідчий Дрогобицького повітового відділу НКВС Ненуженко, розглянувши слідчу справу № 53 (тобто В. Ільницький був заарештований у числі перших) щодо обвинувачення В. Ільницького за ст. 54 п. 13 Кримінального кодексу УРСР, дійшов висновку, що за час його утримання під вартою (від 2 жовтня 1939 року до 16 січня 1940 року) матеріалів, які б обґрунтовували його злочинну діяльність,

Постанова про арешт 29.10.1939, фото вирізане

слідство отримало недостатньо. Саме тому слідчий уважав за необхідне провести допит свідків та очні ставки. Адвоката він вважав «соціально небезпечним елементом, який представляє інтерес»³⁹.

Сини Данило і Степан не сиділи склавши руки, а підготували та надіслали 17 січня 1940 року листа першому

³⁵ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 2.

³⁶ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 4.

³⁷ **Осадчий Гаврило Іванович** (1900 — 08.1945, Миколаївського р-ну). Українець. Освіта середня. Лейтенант, майор, на чекістській роботі (1923, 1934). Начальник Бориславського МВ НКВС. Начальник Жидачівського райвідділу НКДБ (зг. 04.1941). У період радянсько-німецької війни перебував за межами Дрогобицької області. Начальник 4 відділення 2 відділу НКДБ Ворошиловградської області. Начальник 2 відділення 2 відділу управління НКДБ Дрогобицької області (зг. 10.1944). Начальник 6 відділення 2 відділу управління НКДБ Дрогобицької області (зг. 02.1945).

³⁸ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 17.

³⁹ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 18.

секретарю ЦК КП(б)У М. Хрущову, в якому писали про незаконне затримання і абсурдність звинувачень, а також наголошували факт слабкого здоров'я батька. Важливо, що під цим листом свою думку виклав тогочасний видатний діяч, проректор Львівського університету Кирило Студинський, який, розуміючи абсурдність звинувачень, протестував проти арешту і незаконного утримання під вартою: «Д-ра Вол. Дан. Ільницького знаю особисто, як людину чесну і як діяльного громадянина... Знаю теж, що др. Ільницький своїми грішми випровадив багато молоді в люди»⁴⁰. Звісно, цей лист активізував слідчих, які мусили хоч щось знайти для обґрунтування арешту та ув'язнення відомого адвоката.

У постанові від 20 лютого 1940 року міститься узагальнення: «Ільницький, будучи українським націоналістом, проводив контрреволюційну роботу шляхом проведення лекцій для українського населення на контрреволюційні теми, виховував українців у націоналістичному дусі, говорячи, що землі Радянської, Закарпатської і Західної України населені українцями і вони повинні належати тільки українцям і повинні бути об'єднані в одну національну державу «Велику Україну»»⁴¹. Саме на основі цього слідчий робив висновок, що проживання В. Ільницького на території Західної України є соціально небезпечним. Відтак, керуючись ст. 33 і 34 Кримінального кодексу УРСР, слідчу справу за звинуваченням Володимира Ільницького скерували обласному прокурору Дрогобицької області для розгляду і направлення за підсудністю на предмет виселення його за межі УРСР⁴². Проте вже 15 квітня 1940 року оперуповноважений Бориславського НКВС Ненуженко змушений був визнати, що доповнити слідство уже нічим не може⁴³.

25 травня 1940 року колегія Дрогобицького обласного суду констатувала, що доказів та підстав визнати В. Ільницького за ст. 33, 34 Кримінального кодексу УРСР соціально небезпечним для цієї місцевості немає. Саме

тому суд визнав його невинуватим та постановив з-під варти у цій справі звільнити⁴⁴. В. Ільницького було негайно звільнено. Варто додати, що радянська юриспруденція у своїх діях керувалася не правовими нормами, а ідеологічними догмами, тож при бажанні будь-яку людину можна було засудити. При виході із зали судового засідання прокурор запитав В. Ільницького, чи змінилися його погляди на нову владу, на що почув рішучу і тверду відповідь: «Погляди — не рукавички, їх з-поза тюремних ґрат міняти важко»⁴⁵. Але не судилося В. Ільницькому, незважаючи на вирок суду, покинути стіни цієї зловісної установи. При виході з приміщення до нього підійшли два працівники НКВС, і він був повторно заарештований. Причина арешту була мотивована дуже просто: «Суд — одно дело, а НКВД — второе»⁴⁶. Тобто, попри виправдальне рішення, В. Ільницький так і не був звільнений, обласний прокурор підготував протест на рішення суду. В. Ільницький 28 серпня 1940 року особисто написав розлогу скаргу у Верховний Суд УРСР. У ній він дав чіткий та послідовний виклад суті справи, а також показав незаконність дій прокурора і порушення всієї процедури⁴⁷. Однак тоталітарна система на це відверто не зважала.

К. Студинський, який виступав за звільнення Володимира Ільницького, добитися цього не зміг, зате вдалося домогтися дозволу на передачу пакунків і виклопотати п'ятнадцятихвилинне побачення сина Степана з батьком, яке відбулося 19 вересня 1940 року в присутності енкаведиста⁴⁸. Наступне побачення планувалося на 19 січня 1941 року, проте після довгих очікувань синові Степану повідомили, що його батька у в'язниці немає. Повідомити про його місце перебування органи НКВС відмовилися⁴⁹.

Водночас абсурд тривав і далі. В. о. прокурора УРСР Ліченін надіслав протест у судово-кримінальну колегію Верховного суду УРСР про те, що здійснений «злочин» В. Д. Ільницьким було кваліфіковано неправильно —

⁴⁰ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 23 конверт.

⁴¹ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 21.

⁴² ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 22.

⁴³ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 20.

⁴⁴ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 35, 36, 39зв.

⁴⁵ С. Ільницький С. Про батька. Дрогобиччина — земля Івана Франка. Т. 1. С. 585.

⁴⁶ Там само. С. 586.

⁴⁷ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 41 — 42.

⁴⁸ Пастух Р. Є в Дрогобичі вулиця імені Володимира Ільницького. Галицька зоря. 2003. 21 лютого. С. 4.

⁴⁹ Там само. С. 586.

ст. 33, 34 КК УРСР, а натомість у діях обвинуваченого був склад «злочину», передбачений ст. 54-10 ч. 2 і 54-11 КК УРСР: «Активно проводив контрреволюційну роботу і мотиви суду, що у справі відсутні дані про його контрреволюційну роботу, є політично неправильними і необґрунтованими»⁵⁰. Тому вирок Дрогобицького обласного суду в цій справі скасували як неправильний, постановивши справу повернути в той самий суд для нового розгляду із стадії попереднього слідства⁵¹.

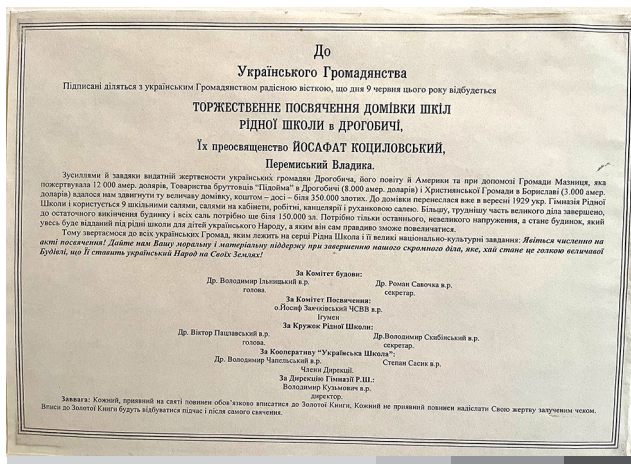
У протоколі допиту від 23 жовтня 1940 року, відповідаючи на запитання слідчого про зміст конкретної роботи із просвітлення українського народу, Володимир Ільницький наголошував, що його завдання як члена УНДО і ФНЄ полягало у проведенні роботи серед українців, щоб вони свої голоси віддавали за представників українського народу. Також організувати поширення в масах українських націоналістичних ідей⁵². Зокрема, у літній період вони спеціально направляли підготовлених українських учителів у села, де організували дитячі садки для українського населення, в яких також виховували в дусі націоналізму, навчали читати, писати, історії та географії⁵³.

На думку слідчих і прокурора, Володимир Ільницький як «соціально небезпечний елемент» підлягав ув'яз-

ненню у виправно-трудоному таборі терміном на вісім років (термін мав рахуватися із 2 жовтня 1939 року)⁵⁴.

Відтак, після майже двадцяти місяців слідства, 7 травня 1941 року Володимир Ільницький був засуджений Особливою нарадою НКВС СРСР терміном на 8 років. Звісно, уже немолодий вік, виснажливі допити, моральний тиск ще більше підірвали здоров'я адвоката і за офіційною версією він помер 18 лютого 1942 року (відповідне повідомлення зафіксоване в РАЦС УНКВС Горьковської області)⁵⁵. Хоча після Другої світової війни синові Степану вже з-за кордону, за допомогою Червоного Хреста, вдалося дізнатися, що його батько — В. Ільницький був засланий у м. Старобільськ Донецької області, де 12 травня 1942 року і загинув⁵⁶. Реабілітований лише 25 вересня 1989 року⁵⁷.

Адвокат Володимир Ільницький зробив значний внесок у розвиток громадсько-політичного та культурно-освітнього життя Дрогобиччини в 1920 — 1930-і роки. Його завданням була боротьба за відновлення Української держави, а особливий акцент він робив на освіті місцевого українського населення. Саме задля цього активно розбудовував цілу низку організацій («Просвіта», «Рідна Школа», «Підойма», «Підгір'я», товариство «Бурса ім. Св. Івана Хрестителя» тощо).

Запрошення на освячення будинку української гімназії

Пам'ятка про освячення будинку української гімназії

⁵⁰ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 43.

⁵¹ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 43.

⁵² ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 48.

⁵³ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 49.

⁵⁴ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 57.

⁵⁵ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 59.

⁵⁶ Реабілітовані історією. Тернопільська область. Книга друга / упор. Бажан О. Г., Гасай Є. О., Гуцал П. З. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2012. С. 139.

⁵⁷ ДАЛО. Ф. Р-3258. Оп. 1. Спр. 15383. Арк. 70 — 70зв.

АДВОКАТУРА ТА ЮРИДИЧНІ УСТАНОВИ ДРОГОБИЧЧИНИ В ДОКУМЕНТАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Галина Кордіяка, заступник директора Державного архіву Львівської області

Сьогодні Державний архів Львівської області є одним із найбільших сховищ писемної джерельної бази в Україні та в Європі. Архів зберігає документи державних та громадсько-політичних установ, організацій, підприємств і спілок, що функціонували на Львівщині в період Австро-Угорської монархії (1784 — 1918 рр.), Польської республіки міжвоєнної доби (1918 — 1939 рр.), Української РСР (1939 — 1941, 1944 — 1991 рр.), німецької окупації (1941 — 1944 рр.) під час Другої світової війни, а також періоду Незалежної України з 1991 року. Усього понад 2,6 мільйона справ.

Адвокатура та юридичні установи Дрогобиччини представлені джерельною базою фондів різних історичних періодів краю.

Фонди повітових судів Дрогобицького, Меденицького та Підбузького повітів Галицького намісництва (період Австро-Угорської монархії) налічують 11010 справ, документи яких відображають увесь спектр тогочасної діяльності повітових судів.

Це справи за звинуваченнями осіб у вчиненні кримінальних злочинів, справи за позовами фізичних та юридичних осіб про стягнення боргу; визнання права власності на земельні ділянки та інше нерухоме майно; вписування в нафтові, земельні книги прав на одержання прибутків з валових доходів від видобутої нафти; відкриття і реєстрацію нафтових товариств; нафтових ділянок; описування і продаж майна боржників; установа і присудження спадщини; установа опіки над неповнолітніми, неповносправними; майном юридичних осіб; видачу позик тощо. Збірники договорів про купівлю-продаж земельних ділянок. Земельні, нафтові книги гмін. Збірники документів про описування і продаж майна боржників; вписування у земельні книги прав власності на нерухоме майно, боргів і позик, виданих під заставу нерухомості; надання позик із сирітської каси. Свідчення про смерть осіб, які не залишили спадщини.

У фонд Стрийського окружного суду Галицького намісництва (Ф-1063) внесено 774 справи за 1849 —

1918 рр. Крім документів, що стосуються основної діяльності суду — листування з Львівським крайовим, апеляційним судами, Стрийським староством про судове діловодство; з організаційних та фінансово-господарських питань, цивільні та кримінальні справи, у фонді є списки адвокатів м. Стрия; судових практикантів, вказівки президії Львівського вищого крайового суду з особового складу.

Фонд 1148 Данила Стахури (1860 — 1938 рр.) — адвоката, українського суспільного і політичного діяча, посла до австрійського парламенту від національно-демократичної партії (1907 — 1911 рр.). Він містить 12 справ за 1874 — 1918 рр. Це шкільні свідчення Д. Стахури; матеріали про вибори до палати послів, Самбірської повітової ради: вказівка Львівського Народного Комітету національно-демократичної партії про проведення зборів щодо виборчих прав громадян, листування, повідомлення тощо. Звернення товариства «Самбірська окружна рада» до сейму з проханням про створення української гімназії у Самборі. Незважаючи на те, що ці документи стосуються більше громадської діяльності Данила Стахури, вони мають велику цінність для дослідження біографії та життєвого шляху адвоката.

Діяльність української адвокатури в період Польської республіки простежується у **фонді Ф-1256 Делегатура Союзу українських адвокатів у м. Самборі**. Фонд налічує 8 справ за 1928 — 1939 рр., а саме: циркуляри Союзу українських адвокатів

у Львові, статут Союзу, листування із Союзом українських адвокатів і товариством «Просвіта» з різних питань; книга протоколів Союзу; фінансові звіти; списки членів Союзу.

У Державному архіві Львівської області зберігається **фонд адвоката доктора А. Мартиновича (Ф-1192)**, який працював у Дрогобичі у 1922 — 1939 рр. До фонду увійшли 8 справ — листування з крайовим сільсько-господарським банком у Дрогобичі з юридичних питань; з французькими нафтовими та промисловими і торговими підприємствами в Польщі про сплату фінансів за договорами; договір про продаж шахти «Целіна» в Бориславі; справи про позови робітників щодо виплати заробітної плати; про отримання валового доходу від видобутку нафти в Бориславі.

Фонди повітових судів Дрогобицького, Мединського та Підбузького повітів Польської республіки міжвоєнного періоду налічують 17986 справ. Це документи президіальних відділів: протоколи засідання президії суду і рішення про зняття з посад суддів, які працювали при Українській Національній Раді; службовців суду; листування з Міністерством юстиції, Львівським апеляційним судом, Самбірським окружним судом та іншими про організаційні, фінансові, адміністративні питання; особові справи службовців судів; дисциплінарні справи суддів і службовців; службові характеристики на суддів, штатні розписи судів. *Справи кримінальних та цивільних відділів:* про вчинення кримінальних злочинів; про відкриття і реєстрацію нафтових полів; збірники документів про вписування до земельних книг прав приватної власності на нерухоме майно, боргів і позик, виданих під заставу нерухомості; описування і продаж з аукціону нерухомого майна фізичних осіб.

Фонд Дрогобицького суду праці налічує 2197 справ за 1918 — 1939 рр. Це позовні справи працівників до роботодавців за фактами порушень трудового законодавства; списки особового складу суду; засідателів суду; судових експертів і перекладачів.

У документах Самбірського окружного суду за 1919 — 1939 рр. (Ф-37) є скарги адвокатів на незаконні дії суддів; відомості на зарплату службовців суду; цивільні справи про установлення та присудження спадщини; справи за звинуваченням осіб у вчиненні кримінальних злочинів; списки, анкетні дані, послуж-

ні листи, характеристики суддів, службовців, судових аплікантів.

Документи юридичних установ Дрогобиччини періоду німецької окупації надійшли до архіву в незначній кількості.

В об'єднаному фонді міських судів (Р-268) є документи Дрогобицького міського суду — цивільні справи про установлення та присудження спадщини; книга обліку спадкових справ; перелік сіл округу Дрогобицького міського суду; перелік майна Дрогобицької міської управи.

Документи нотаріату Дрогобиччини представлені фондами нотаріусів Миколи Басараба та Романа Лавровського, які працювали у Дрогобичі в 1941 — 1944 рр. Це нотаріальні акти, списки службовців нотаріальних контор.

У 1959 році після ліквідації Дрогобицької області до Державного архіву Львівської області були передані на зберігання документи адвокатури та юридичних установ, які зберігались у Дрогобицькому обласному архіві.

Фонд Р-1291 Президія обласної колегії адвокатів налічує 59 справ за 1944 — 1959 рр.: протоколи засідань президії, загальних зборів адвокатів; акти обстежень колегії адвокатів вищими органами та акти обстежень юридичних консультацій; штатні розписи колегії за 1949 — 1959 рр.; річні та місячні фінансові звіти; акти прийому-передачі справ при зміні завідувачів юридичними консультаціями; плани роботи президії та юридичних консультацій; статистичні звіти про чисельність та склад адвокатів колегії, юридичних консультацій; плани роботи президії та юридичних консультацій; листування з питань комплектування, обліку кадрів.

У фонд районних судів Дрогобицької області (об'єднаний фонд Р-2597) внесено 392 справи: рішення та вирoki суду, статистичні звіти про роботу судів.

Фонд Дрогобицького обласного управління Міністерства юстиції УРСР юстиції (Р-1371) налічує 119 справ за 1944 — 1956 рр. — це накази, протоколи нарад, штатні розписи, звіти з діяльності управління.

Це, звичайно, не повний перелік документів щодо діяльності адвокатури та юридичних установ Дрогобиччини в різні періоди історії. Під час науково-пошукових досліджень документи із зазначеної теми можна буде виявити і в інших фондах архіву, дотичних до історії краю.

УКРАЇНСЬКІ СУДДІ, АДВОКАТИ ТА НОТАРІУСИ ДРОГОБИЧА В СИСТЕМІ ГАЛИЦЬКОГО СУДОЧИНСТВА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Наталія Мисак, к. істор. н., доцент, старша наукова співробітниця відділу нової історії України Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, старша наукова співробітниця Львівського історичного музею, учасниця Всеукраїнського Проєкту «Історія адвокатури України» Центру досліджень адвокатури і права НААУ

Юристи з кінця ХІХ ст. стали однією з найактивніших професійних груп української інтелектуальної еліти в суспільно-політичному житті як Галичини загалом, так і окремих міст і містечок зокрема. Вони були не лише правовими захисниками національних інтересів українського народу, а й активними політичними та культурними діячами, фундаторами багатьох громадських організацій.

Численне зростання юристів у краї було зумовлене низкою чинників. По-перше, реорганізація судоустрою в Австро-Угорській імперії, зокрема й Галичині, призвела до зростання попиту на фахівців-правників. Зміни в системі судочинства були викликані подіями революції 1848 — 1849 рр., необхідністю відмови від станового підходу у здійсненні судочинства, уніфікації крайових та імперської судових систем. Із середини ХІХ ст. у краї почала функціонувати триступенева система загальних судів, яка складалась із: 1) повітових судів та колегіальних окружних (крайових) судів (які розглядали цивільні та кримінальні справи); 2) колегіальних Вищих крайових судів та 3) Найвищого судового і касаційного трибуналу у Відні (третья і остання судова інстанція)¹. Розбудова мережі судових установ супроводжувалася наповненням їх кадрового апарату. Разом із судочинством зазнала трансформацій і адвокатура. Прийняття Тимчасового

(від 16 серпня 1849 р.) та постійного положення (липень 1868 р.) про адвокатуру закріпило її самоврядування й автономію. Ці документи регулювали вимоги до адвокатів, процедуру складання адвокатського іспиту тощо. Водночас була заснована адвокатська палата у Львові, а згодом — палати в Перемишлі, Тернополі, Золочеві, Самборі і Станіславові². З 1885 р. функціонували лише Львівська та Краківська палати адвокатів³. Також для регулювання професійної діяльності правозахисників 1 квітня 1872 р. був прийнятий адвокатський дисциплінарний статут. Одночасно відбулися зміни і в системі нотаріату. Ухвалена 25 липня 1871 р. Устава нотаріальна детально регулювала призначення на посаду і професійну діяльність нотаріусів⁴. Також почали функціонувати нотаріальні палати⁵.

По-друге, ліберальні реформи й демократизація суспільно-політичного життя зумовили правову

¹ Дзіковський М. Р. Судова система Австрії за конституцією 1867 року // Часопис Київського університету права. 2020. № 3. С. 60.

² Анішук Н. В., Бойчук А. Ю. Становлення інституту адвокатури на західноукраїнських землях // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2011. Вип. 3. С. 17 — 18.

³ Діло (Львів). 1885. Ч. 53. С. 3.

⁴ Про нотаріусів див.: Kozak Sz. Notariat w Galicji 1859 — 1914 (zarys statystyczny) // Kresy Południowo-Wschodnie. 2005/2006. R. 3/4, z. 1. S. 227 — 258.

⁵ Нотаріальна палата — орган, що здійснював керівництво і контроль за діяльністю нотаріусів певного судового округу. Вона складалася з президента і 4 (якщо в окрузі налічувалося від 15 до 25 нотаріусів) або 6 членів (якщо в окрузі було більше 25 нотаріусів). До функцій нотаріальної палати входив нагляд за роботою нотаріусів і нотаріальних кандидатів, підтвердження проходження нотаріальної практики, співпраця при обсадженні нотаріальних посад тощо. У випадку виникнення непорозумінь і спорів між двома нотаріусами або між нотаріусами і третьою стороною палата виступала посередником під час врегулювання конфлікту.

активність населення, попит на юридичні послуги та популярність фаху правника. Хоча навіть після кількох пореформених десятиліть у Галичині брак фахівців-юристів був суттєвим. Характеризуючи кадрове забезпечення судів у 1890-х рр., Степан Шухевич зауважив, що треба було «дуже багато укінчених правників, аби ними заповнити велике число новоутворених судейських посад»⁶. Відтак помітно збільшилася кількість випускників юридичних факультетів університетів⁷. Зростання чисельності українських суддів у краї, так само, як і нотаріусів та адвокатів, наприкінці XIX — початку XX ст. частково зумовлювалося функціонуванням у Львівському університеті двох україномовних кафедр — цивільного та кримінального права. Можливість здобувати освіту рідною мовою сприяла кількісному збільшенню українських студентів на юридичному факультеті. Це яскраво підтверджують статистичні дані. Якщо у 1880 р. у Львівському університеті навчалося 113 українських правників, то в 1900 р. — 286, а в 1913 р. — 979⁸. Крім Львова, юридичний фах молодь також здобувала у Краківському, Віденському, значно менше — у Грацькому чи Празькому університетах.

На популярність юриспруденції в студентських колах суттєво вплинула і певна специфіка навчального процесу на юридичних факультетах, що дозволяла поєднувати здобуття освіти з трудовою діяльністю. Наприклад, у Львівському університеті майбутнім правникам достатньо було записатися на виклади, студіювати дисципліни вдома (на провінції) і приїжджати до Львова лише для складання іспитів. Така практика була доволі поширеною, фінансово привабливою для студентів та їхніх батьків. Зокрема, у 1913 р. з понад 1 тис. українських студентів, що на-

вчалися у Львові, заледве 160 постійно перебували в місті, решта — на провінції⁹. Також молодь на юридичні факультети приваблювали і відносно широкі можливості працевлаштування. Зазвичай випускники-правники працювали в трьох галузях — адвокатурі, нотаріаті та судочинстві (рідше — на державній службі в намісництві, прокуратурі скарбу, місцевих органах самоврядування).

Підготовка та її кваліфікаційні вимоги до фахівців кожної із сфер відрізнялися. Початково кандидати повинні були скласти низку іспитів (правно-історичний, судовий і політичний) і пройти обов'язкову безкоштовну однорічну судову практику в окружному чи повітовому суді. З 1911 р. в Австрії був запроваджений новий закон, за яким розмежовувалася судова практика для майбутніх суддів, нотаріусів і адвокатів. Спершу всі вони мали пройти стажування в крайовому (окружному) суді¹⁰. Із цього моменту підготовка майбутніх суддів, нотаріусів і адвокатів дещо відрізнялася.

Кар'єра судді в Австро-Угорській імперії, так само як і представників інших юридичних професій, починалася з однорічної судової практики, яку у 1885 р. подовжили до двох, а з жовтня 1896 р. — до трьох років¹¹. Згодом претенденти складали кваліфікаційний суддівський іспит¹².

Станом на 1908 рік у Східній Галичині налічувалося 1150 судових чиновників різних рангів¹³. З-поміж них українці становили понад 300 осіб¹⁴. Варто зауважити, що частина українських суддів, зважаючи на те, що перебували на державній службі, не надто активно декларували свою національну належність. Причини такої ситуації слід шукати в їх дискримінації польською крайовою владою. Не дивиною на галицьких землях були випадки, коли національно свідомі й політично

⁶ Шухевич С. Моє життя. Спогади. Лондон: Видання української видавничої спілки, 1991. С. 173.

⁷ Там само. С. 161.

⁸ Підраховано за: С. к. Uniwersytet imienia Cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład uniwersytetu i program wykładów w półroczu zimowym 1901/1902. Lwów, 1901. S. 36; Державний архів Львівської області (далі — Держархів Львівської обл.). Ф. 26. Оп. 15. Спр. 163. Арк. 1 — 658; Спр. 164. Арк. 1 — 610; Спр. 165. Арк. 1 — 597; Спр. 167. Арк. 1 — 806; Спр. 168. Арк. 1 — 890; Program wykładów w c. k. Uniwersytecie imienia Cesarza Franciszka I we Lwowie w letnim półroczu r. szkolnego 1880/1. Lwów, 1881. S. 21.

⁹ Грушевський М. На українські теми. Батьки і діти // Літературно-науковий вісник. Т. LXI (61). Кн. III. Київ, 1913. С. 435.

¹⁰ Макух І. На народній службі: Спогади. К.: Основні цінності, 2001. С. 38.

¹¹ K. S. Auskultanci sądowi // Słowo Polskie (Lwów). 1900. № 41. S. 3.

¹² Дзіковський М. Р. Судова система Австрії... С. 60.

¹³ Żylski K. Stosunki materialne i intelektualne wśród młodzieży prawniczej uniwersytetu lwowskiego na podstawie badań z roku 1910. Lwów, 1912. S. 47.

¹⁴ Едер П. Т. Правові основи організації та діяльність Вищого крайового суду у Львові (1855— 1918 рр.): історико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2015. С. 65.

активні судові чиновники безпідставно переводилися у віддалені судові округи або десятками років чекали давно заслуженого посадового підвищення (як, наприклад, Тит Ревакович¹⁵, Володимир Нестерович¹⁶, Лонгин Рожанковський¹⁷ тощо).

Активізація українського національного життя в Галичині на початку ХХ ст. стала своєрідним поштовхом до перекваліфікації суддів на адвокатів. Самостійна адвокатська практика гарантувала фінансову і певну соціально-правову незалежність. На відміну від суддів і нотаріусів, які належали до числа державних службовців, адвокати мали більше можливостей займатися законотворчою діяльністю як послі до Галицького сейму чи австрійського парламенту, брати участь у суспільно-політичних та культурних процесах.

За висловом К. Левицького, підготовка адвокатів в Австро-Угорщині була якщо не найскладнішою, то найтривалішою, і мало хто «справлявся з тими вимогами перед тридцяткою». Крім однорічної судової практики, вони повинні були пройти ще власне адвокатську шестирічну практику¹⁸. Через чотири роки такого стажування можна було скласти кваліфікаційний іспит, який дозволяв самостійно представляти інтереси клієнтів у судах¹⁹.

Розвиток правової системи в Галичині зумовив чисельне зростання адвокатів: від 229 у 1876 р., до 1270 у 1906 р.²⁰. Слід зауважити, що протягом окресленого періоду за кількістю правозахисників Галичина посідала перше місце з-поміж усіх австрійських коронних країв. Утім, частка українців серед адвокатів, була не-

великою. У пропорційному співвідношенні українці становили заледве 5 % всього адвокатського загалу. У 1880-х рр. у краї було лише 2 українських адвокати, в 1911 р. їх налічувалося уже 57²¹.

Нотаріуси, як і судді, в Габсбурзькій імперії були державними службовцями. Отримати посаду нотаріуса можна було лише після проходження чотирирічної нотаріальної практики та складення кваліфікаційного іспиту. Перед початком роботи кожен нотаріус вносив спеціальну грошову заставу (або готівкою, або цінними паперами), розмір якої залежав від типу місцевості, в якій знаходилася його посада. У Відні нотаріуси сплачували заставу в 8 тис. зол. рин.²², в містах з населенням понад 30 тис. мешканців — 5 тис. зол. рин., в містах, де розташовувався суд I-ї інстанції, — 2 тис. зол. рин., у всіх інших — 1 тис. зол. рин. Вона була свого роду гарантією всіляких матеріальних претензій, що могли виникнути за час служби. У випадку смерті чи звільнення нотаріуса сума застави поверталася йому або його спадкоємцям²³.

Загалом станом на 1904 р. у Галичині було 152 нотаріуси. При цьому кількість українців серед них була незначною: у 1910 р. налічувалося лише 19²⁴.

Більшість українських правників зосереджувалися в невеликих містах, де розташовувались суди I-ї інстанції, що розглядали більшість цивільних позовів та кримінальних справ. Неабияку роль у системі правосуддя краю відігравав Дрогобич. У місті розташовувався повітовий суд, який підпорядковувався окружному судові в Самборі. Утім, за висловом З. Нижанківського,

¹⁵ Мудрий М. «Згадки з життя свого і своєї родини»: спогади Тита Реваковича як джерело до історії Галичини ХІХ століття // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Т. ССІІІ: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. Львів, 2006. С. 716, 749.

¹⁶ Діло. 1904. Ч. 38. С. 2.

¹⁷ Волошин М. Тим, що відійшли від нас у боротьбі за право // Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів. Львів, 1934. С. 83.

¹⁸ Нечиталюк М. Цінний документ до біографії Андрія Чайковського // Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. / Упор. Б.З. Якимовича за участю З. Т. Грень, О. В. Седляра; Редкол.: Б. З. Якимович (голова) та ін. Львів, 2002. Т. 3. С. 221.

¹⁹ Там само. С. 221.

²⁰ Мисак Н. Галицькі адвокати наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст.: національна ідентифікація і професійна діяльність // Україна — Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Львів, 2012. Вип. 5: Ювілейний збірник на пошану Олександра Коляччука. С. 27.

²¹ Ілюстрований народний календар товариства «Просвіта» на звичайний рік 1911. Річник ХХХІV. Львів, 1911. С. 59 — 60.

²² Золотий ринський (гульден) — назва грошової одиниці Австро-Угорщини. Вона запроваджена в обіг у 1857 р. Гульден (флорин) поділявся на 100 крейцерів. У 1892 р. Австро-Угорщина провела грошову реформу, в результаті якої в обіг вводилась крона. Співвідношення між старою і новою валютою було таким: 1 гульден = 2 кронам, 1 крейцер = 2 геллерам. Гульден паралельно з кроною перебував в обігу до 1899 р.

²³ Мисак Н. Українські нотаріуси в Галичині наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст.: соціально-професійна характеристика // Інтелігенція і влада. Серія : Історія. 2015. Вип. 32. С. 79.

²⁴ Ілюстрований народний календар товариства «Просвіта»... С. 59 — 60.

дрогобицький суд «був однак найбільшим (під оглядом числа суддів і кількості полагджуваних справ)»²⁵ в Австрійській частині імперії. Функціонування суду віддзеркалювало соціокультурну специфіку міста. Дрогобич вирізнявся своїм колоритом, економічними та етнічно-демографічними особливостями. Насамперед він був центром нафтового промислу, а це визначало особливості і характер більшості затребуваних і надаваних юридичних послуг. У місті розташовувалися чотири великі рафінерії (нафтоочисні фабрики), офіси різних нафтових фірм. Юрисдикція судової юриспруденції Дрогобича поширювалася ще й на сусідні нафтоносні території (місто Борислав, села Східниця, Тустановичі, Мразниця). З огляду на бурхливий розвиток нафтового промислу в регіоні з середини XIX ст., більшість судових справ, адвокатських та нотаріальних послуг у місті були пов'язані з нафтовидобуванням, територіальним розподілом ділянок, патентуванням, отриманням іншої дозвільної документації, орендою чи купівлею землі тощо²⁶. Основними клієнтами були нафтовидобувні, торговельні, експортно-імпорتنі фірми, банки, бізнес-посередники тощо. С. Шухевич так охарактеризував специфіку юридичних послуг у місті: «У кожному разі, в тім часі снували в Дрогобичі гроші, гроші та й ще гроші, і це була загальна прикмета дрогобицьких відносин»²⁷.

Вона визначально вплинула на кількість та етнічнодемографічний склад судових службовців у місті. Дрогобицький суд був найбільшим судом у краї. Так, С. Шухевич зауважив, що коли він почав там працювати (1906 р.)²⁸, кадровий склад суду налічував 14 суддів, а в 1910 р. — вже 30²⁹. Ці дані підтверджує й офіційна статистика. Так, у 1900 р. персонал суду

складався з начальника, судді Михайла Панеша, секретаря суду, 9 ад'юнктів³⁰, 11 канцеляристів (займалися оформленням документації)³¹. У 1910 р. там працювало аж 29 суддів та 25 канцеляристів³², а напередодні війни — 27 суддів та 22 канцеляристи³³.

За етнічним походженням серед службовців переважали поляки, тоді як українці та євреї становили лише одиниці³⁴. Загалом у процесі дослідження нам удалося визначити імена 13 українців, що працювали суддями в Дрогобичі. З-поміж них варто назвати Йосипа Ганінчака, Володимира Йойка, Володимира Кобрини, Степана Шухевича, Івана Борила, Йосифа Гордійчука, Миколу Кліща, Романа Діонісія Лагодинського, Володимира Лужецького, Михайла Слоневського, Михайла Терлецького, Івана Тимочка, Євгена Янкевича³⁵.

Так, Йосип (Осип) Ганінчак (1875 — 1922) походив із родини залізничного урядовця. Народився і провів раннє дитинство в містечку Живець у Західній Галичині. Згодом через зміну батьком посади родина переїхала до Львова. Середню освіту Й. Ганінчак здобув в Академічній гімназії (єдиній на той час у Галичині середній школі з українською мовою навчання), яку закінчив у 1892 р. Продовжив навчання на юридичному факультеті Львівського університету. Ще зі студентських років брав активну участь у громадському житті, був членом студентських товариств «Ватра» (головою) та «Академічна громада», а також «Просвіти». Після закінчення університету у 1896 р. проходив судову практику, а у 1900 р. призначений суддею в Дрогобичі. Завдяки своєму професіоналізму швидко здобув репутацію висококваліфікованого фахівця, за твердженням С. Шухевича, «мав найбільше пошанування проміж всіма суддями» у місті³⁶. У 1907 р. Й. Ганінчак

²⁵ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича // Дрогобиччина — земля Івана Франка. Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1973. С. 567.

²⁶ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича... С. 568.

²⁷ Шухевич С. Моє життя... С. 214.

²⁸ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1906. Lwów, 1906. S. 120.

²⁹ Там само. С. 213.

³⁰ Ад'юнкт — службовець нижчого рангу в державних установах (намісництві, прокуратурі скарбу), в судівництві — заступник або помічник судді, який не мав права самостійного розгляду судових справ.

³¹ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1900. Lwów, 1900. S. 99.

³² Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1910. Lwów, 1910. S. 134.

³³ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914. Lwów, 1914. S. 139 — 140.

³⁴ Шухевич С. Моє життя... С. 213.

³⁵ Мисак Н. Українські судді в Галичині наприкінці XIX — початку XX ст.: соціально-професійний портрет // З історії західноукраїнських земель. 2020. Вип. 16. С. 30 — 51.

³⁶ Шухевич С. Моє життя... С. 213.

обійняв посаду заступника державного прокурора в Станіславові. Щодо громадської активності судді залишилися доволі неоднозначні свідчення. У некролозі на шпальтах «Громадського вістника» вказано, що Й. Ганінчак завжди декларував себе українцем, брав активну участь у громадському житті, «їздив по читальнях з відчитами і викладами, був членом виділу³⁷ української бурси, устроював українські обходи...»³⁸. Водночас С. Шухевич у спогадах про роботу в дрогобицькому суді наголошував, що колега «був щирим українцем, але в українським громадянським житті не брав найменшої участі»³⁹. Чим було зумовлене таке твердження, не відомо. Призначення у прокуратуру вплинуло на концентрації Й. Ганінчака на професійній діяльності і дистанціюванні від громадських справ. Адже в умовах польсько-українського протистояння в Галичині, активізації національної боротьби українців участь у громадському і політичному житті одразу ж трактувалася владою як неблагонадійність, і це могло призвести до втрати посади чи репутації. У 1912 р. Й. Ганінчак був переведений до Відня, де працював⁴⁰ у Генеральній прокуратурі при Найвищому судовому і касаційному трибуналі. У 1918 р. призначений першим прокурором у Генеральній прокуратурі. Після розпаду Австро-Угорської імперії деякий час працював в українській кодифікаційній комісії⁴¹.

Більшість українських суддів, які наприкінці XIX — на початку XX ст. працювали у Дрогобичі, були представниками молодшої генерації інтелігенції. Зазвичай вони обіймали посади в суді починаючи з 1900-х рр., особливо перед Першою світовою війною. Працювали кілька років, і цей час був лише трампліном у подальшій кар'єрі. Наприклад, Іван Борило спершу був суддею в м. Залізці (тепер селище Тернопільського району Тернопільської обл.), а протягом 1912 — 1914 рр. — в Дрогобичі. Ще один українець, Йосиф Гордійчук, обіймав посаду в дрогобицькому суді до 1910 р., а з наступного року практикував у Надвірній (тепер місто Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл.).

Недовго, усього кілька років, суддею в Дрогобичі працював Володимир Йойко. Розпочав роботу у 1902 р., а вже невдовзі був призначений судовим секретарем у Глинянах (тепер місто Львівського р-ну Львівської обл.), а з 1907 р. — у Золочеві (тепер адміністративний центр Золочівського р-ну Львівської обл.). З Дрогобичем пов'язана і професійна діяльність Володимира Лужецького (1881 — 1964). Юридичну освіту він здобув у Віденському університеті (1899 — 1904). Згодом як судовий практикант працював у містах Сколе, Дрогобич, Стрий. Відтак призначений суддею в Дрогобичі. Після Першої світової війни перекваліфікувався на адвоката, і у 1921 р. відкрив свою канцелярію в Стрию.

Особливої уваги заслуговує постать Степана Шухевича (1877 — 1945). Він народився в родині священника. Середню освіту здобув в Академічній гімназії (1886 — 1895), а вищу — на юридичному факультеті Львівського університету (1895 — 1899). Судову практику проходив у Львові та Відні. У 1903 р. отримав призначення на посаду судді у м. Рава-Руська (тепер Львівського району Львівської обл.). Потім С. Шухевич працював у Долині (тепер місто Калуського р-ну Івано-Франківської обл.) і Дрогобичі. Період роботи в повітовому суді міста фрагментарно описав у своїх спогадах. С. Шухевич паралельно з професійною діяльністю брав активну участь у громадсько-політичному житті українців на Дрогобиччині, їздив селами, агітуючи місцеве населення засновувати читальні, організував боротьбу з поширенням у повіті москвофільської ідеології тощо. З 1911 р. перейшов на адвокатуру. Активний громадсько-політичний і військовий діяч (командант II куреня УСС, з 1917 р. сотник австрійської армії, отаман УГА). У міжвоєнний період як адвокат брав участь у багатьох політичних процесах (наприклад, процес С. Федака, справа О. Басараб, справа М. Лемика тощо)⁴².

Перед війною в дрогобицькому суді працювали українці Михайло Слоневський (від 1909 р., до того обіймав посаду повітового судді в Раві-Руській), Роман

³⁷ Виділ — керівництво, управа.

³⁸ Осип Ганінчак [Некролог] // Громадський вістник (Львів). 1922. Ч. 93. С. 2.

³⁹ Шухевич С. Моє життя... С. 213.

⁴⁰ Цю посаду він обійняв винятково в результаті політичних домовленостей між австрійською владою та Українською парламентською репрезентацією, яка виклопотала місце саме для українського представника.

⁴¹ Осип Ганінчак... С. 2 — 3.

⁴² Городиський І. «Старий Шух»: ще один з дому Шухевичів // Історична правда URL: istpravda.com.ua/columns/2024/01/5/163519/ (10.01.2025).

Діонісій Лагодинський (від 1911 р.), Євген Янкевич (до 1911 р., відтак призначений повітовим суддею в Зборові, а у 1912 р. переведений до Тернополя), Микола Кліщ (до 1912 р., згодом обійняв посаду начальника повітового суду в Підгужжі), Іван Тимочко (1900-і рр.)⁴³, Михайло Терлецький (до 1913 р., відколи перейшов на адвокатуру)⁴⁴.

Найдовше життєвий шлях пов'язав із Дрогобичем суддю Володимира Кобрин (1879 — 1941). Він народився в місті, там же і провів дитинство. Його батько був столяром, а родина мешкала в будинку під № 104 по вул. Стрийській. Вищу освіту В. Кобрин здобув на юридичному факультеті Львівського університету. У 1905 р. почав працювати в дрогобицькому суді аж до початку Першої світової війни. Активно займався громадсько-політичною діяльністю. У червні 1911 р. на парламентських виборах кандидував від Української соціал-демократичної партії по округу Дрогобич — Сколе — Турка. Також займався літературними перекладами, зокрема перекладав польською твори Івана Франка. Як склалася доля В. Кобрин в період воєнного лихоліття, на жаль, не збереглося відомостей. Але з 1918 р. він продовжував працювати суддею. Після переходу судочинства на польське законодавство на початку 1930-х рр. втратив посаду як «нелояльний» до польської влади. Тому перейшов на адвокатуру, відкрив канцелярію в Дрогобичі і практикував аж до арешту радянською владою у 1941 р.⁴⁵

Єдиним суддею старшої генерації в місті був Алойз (Алойзій) Демкович-Добрянський. Поділяв москвофільські погляди. Спершу він працював суддею в Самборі, потім у Дрогобичі, був призначений прокурором у Тернополі, а завершив кар'єру як радник Вищого крайового суду та апеляційний суддя у Львові⁴⁶.

Крім специфіки, судовій системі Дрогобича були притаманні риси і тенденції, характерні для інших галицьких інституцій. Неабиякий вплив на функціонування суду мала поліетнічність Галичини і польсько-

українські відносини (радше протистояння). Більшість українських суддів, щоб уникнути переслідування, переведення в більш віддалені місцевості чи на посади з меншою платнею, не декларували свою національну належність. Таку тактику поведінки обрав, наприклад, начальник дрогобицького повітового суду Михайло Панеш, українець за походженням, який не брав жодної участі в громадсько-політичному житті української громади⁴⁷.

Друга проблема, характерна для тогочасних судів, — українська мова в діловодстві. Попри декларування рівності двох мов як крайових у судочинстві, відсутність будь-яких юридичних заборон щодо використання української, часто судді-українці вели документацію винятково польською мовою. Такі випадки у дрогобицькому суді описав С. Шухевич. Він підкреслював, що «були всюди польсько-українські написи, але всі судді в письмі не уживали іншої мови, тільки польської. Всі протоколи, вироки, постанови і т. ін. — все це писано по-польськи. Що це робили судді-поляки, не було найменшої дивниці (...), але дивне було, що це саме робили судді-українці, хоч всі вони були бувшими учнями української гімназії у Львові, а суддя Йойко навіть був до певної міри провідником українського життя у Дрогобичі»⁴⁸. С. Шухевич зауважив, що побачивши в суді купу формулярів українською мовою, наказав принести їх до свого кабінету. І від того часу почав використовувати в діловодстві рідну мову, не боючись і не зазнаючи жодних переслідувань, адже дотримувався законних приписів про двомовність в урядуванні. У своїх спогадах він цілковито поклав провину на утиски української мови в тогочасному судівництві Галичини саме на суддів, які добровільно відмовлялись від національних прав українців у системі судочинства. Зокрема, С. Шухевич наголошував, що оскільки він безперешкодно вів документацію українською, то й «інші судді-українці могли це спокійно робити, а коли не робили, то мимоволі самі

⁴³ Мисак Н. Українські судді... С. 30 — 51.

⁴⁴ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича... С. 572.

⁴⁵ Галик В. Цікаві й малознані факти із життя дрогобицького адвоката Володимира Кобрин та його співпраці з Іваном Франком // URL: maydan.drohobych.net/?p=18680 (20.01.2025).

⁴⁶ Посольська діяльність: Оголошене. Народний комітет... затвердив кандидатуру Альойзія Добрянського, совітника висшого краєвого суду у Львові на посла до державної ради... // Діло. 1909. Ч. 138. С. 1.

⁴⁷ Шухевич С. Моє життя... С. 213.

⁴⁸ Шухевич С. Моє життя... С. 213.

причинювалися до того, що урядування в українській мові почало в судах Галицької землі дуже скоро зникати-пропадати»⁴⁹. Утім, ситуація кардинально змінилася з появою в Дрогобичі нового начальника суду Адама Пілецького-Леліви. Відомий своїми шовіністичними поглядами, він почав поступово усувати українську мову з судочинства і навіть переслідувати суддів за її використання. Це збіглося із загостренням польсько-українського протистояння в Галичині, зумовленого активізацією боротьби за освітні права українців, вбивством намісника А. Потоцького, хвилею наклепництва на українських посадовців з метою їх дискредитації та усунення від влади. Особисті непорозуміння між А. Пілецьким-Лелівою та С. Шухевичем спонукали врешті-решт останнього залишити судівництво і перейти на адвокатуру⁵⁰.

Правничою діяльністю на Дрогобиччині займався ще один суддя, який свого часу також відчув на собі вплив «мовного» питання, — Тит Ревакович (1845 — 1919). Він народився у с. Старий Кропивник (тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл.) в сім'ї греко-католицького священника Івана Реваковича. Навчався в Академічній (1855 — 1859) та Дрогобицькій (1859 — 1863) гімназіях. Згодом — на юридичному і філософському факультетах Львівського університету (1863 — 1868). У 1868 р. Т. Ревакович був призначений судовим авскультантом⁵¹ у Львові. Після строкової (однорічної) військової служби у 1869 — 1870 рр. продовжив працювати на тій же посаді в самбірському суді, з 1873 р. був судовим ад'юнктом на Буковині, у м. Садгорі (тепер частина м. Чернівців). Ігнорування його особи під час призначення на посаду судді спонукало Т. Реваковича на початку 1886 р. повернутися в Галичину, де він працював повітовим суддею у с. Підбуж⁵² (тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл.). Та там його професійна діяльність не була «беззмарною». Т. Ревакович знову

постраждав за свою «національність». Численні скарги суддів-поляків, деяких шовіністично налаштованих місцевих мешканців спонукали поліцію організувати за ним нагляд як за «московським агентом». А приязні стосунки з Олександром Кониським, який у 1887 і 1888 рр. гостював у домі Т. Реваковича в Підбужі, стали неофіційним приводом для ревізії його судової діяльності. Насправді перевірка була викликана використанням української мови в судочинстві та літературною творчістю й публікаціями в українських часописах. Про ці події Т. Ревакович так зауважив у своїх спогадах: «Тимчасом ревізія була спроваджена для того, бо я з рускими партіями писав і пишу ведля обовязуючих приписів протоколи по руски»⁵³. Попри цей епізод, Т. Ревакович обіймав посаду начальника суду в Підбужі аж до 1898 р., коли був призначений радником крайового суду у Львові. Закінчив суддівську кар'єру 1907 р. виходом на пенсію⁵⁴.

Характеризуючи дрогобицьких адвокатів, необхідно підкреслити, що за чисельністю вони навіть перевищували кількість суддів. Так, у 1900 р. у місті налічувалося 12, у 1910 р. — 35, а у 1914 р. — аж 43 правозахисники⁵⁵. Як правило, дрогобицькі адвокати спеціалізувалися на фінансових справах, що були пов'язані з нафтовим промислом у краї, відтак мусили дуже добре знати нафтове законодавство. В їхній практиці переважали позови і спори між власниками нафтових вишок, родовищ, власниками землі та орендарями, щодо територіальних меж ділянок, недотримання умов контракту тощо. Кваліфікація дрогобицьких захисників у цій сфері іноді була настільки високою, що до них у нафтових справах зверталися «не лише місцеві клієнти, але і позамісцеві, а навіть часто і закордонні»⁵⁶.

Чисельність українців поміж адвокатами була незначною. У процесі дослідження вдалося встановити

⁴⁹ Там само. С. 214.

⁵⁰ Там само. С. 222 — 227.

⁵¹ Авскультант — службовець нижчого рангу в австрійській системі судочинства.

⁵² Село Підбуж у другій половині XIX — на початку XX ст. активно розвивалося в напрямку перетворення на повітове містечко. Із цієї метою в селі був створений повітовий суд, персонал якого складався з судді, кількох ад'юнктів і канцеляристів. Також у Підбужі функціонувала і нотаріальна контора.

⁵³ Мудрий М. «Згадки з життя свого і своєї родини»... С. 749.

⁵⁴ Мисак Н. Українські судді... С. 45.

⁵⁵ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1900. Lwów, 1900. S. 99; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1910. Lwów, 1910. S. 134; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914. Lwów, 1914. S. 140.

⁵⁶ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича... С. 571.

імена 7 українських оборонців, що у 1890-х — на початку 1900-х рр. працювали в місті. Це Григорій Винницький, Степан Витвицький, Юліан Кміцикевич, Іван Кобилецький, Юліан Сьокало, Михайло Терлецький та Ярослав Олесницький. Така невелика кількість була зумовлена, насамперед, фінансовими обставинами. Відкриття й утримання власної канцелярії, забезпечення її конкурентності, приваблення клієнтури потребувало неабияких коштів. Оскільки більшість українських адвокатів були вихідцями з священничих чи селянських родин, то зрозуміло, що конкурувати з поляками чи євреями вони не могли.

Двоє з цих адвокатів, Юліан Кміцикевич та Юліан Сьокало, за поглядами були москвофілами. Юліан Кміцикевич (1856 — 1901) навчався на юридичному факультеті Львівського університету. У студентські роки належав до москвофільського студентського товариства «Академічний кружок». Згодом був активним членом Товариства імені Михайла Качковського та «Народного дому». Практикував у Дрогобичі з 1894 р. аж до раптової смерті у 1901 р.⁵⁷

Юліан Сьокало був адвокатом у місті лише 4 роки — від 1907 до 1911 р. починав свою кар'єру як оборонець у Стрию (1903 — 1907). Спеціалізувався на кримінальному праві. 1911 р. з невідомих причин (правдоподібно, через брак карних справ) перевівся в Бориню (тепер селище Самбірського р-ну Львівської обл.). Під час Першої світової війни працював у російській окупаційній адміністрації. Його прізвище в березні 1915 р. згадується серед співробітників Тернопільського губернського управління (як перекладача і молодшого чиновника з особливих доручень)⁵⁸. Також відомо, що раніше, під час арештів українців, особливо греко-католицьких священників, на Дрогобиччині у 1914 — 1915 рр. Ю. Сьокало брав участь в їх допитах⁵⁹.

Про оборонців Івана Кобилецького, Михайла Терлецького та Григорія Винницького відомості вкрай скупі. Відомо, що перші два почали практикувати в Дрогобичі як адвокати з 1913 р. М. Терлецький пе-

ред тим був суддею дрогобицького повітового суду, втім, з яких причин перейшов на адвокатуру, не вдалося з'ясувати. Г. Винницький практикував у місті як правозахисник до початку Першої світової війни. Був активним учасником громадсько-політичного життя українців Дрогобиччини. Зокрема, підтримував український читальнянський рух, сприяв відкриттю читальні «Просвіти» у Нагуєвичах (тепер село Дрогобицького р-ну Львівської обл.) у 1907 р.

З. Нижанківський у своїх спогадах наголошував на відносно невисокій громадській активності українських оборонців у місті. Та обґрунтовано пояснити причини цього не зміг. Як варіанти, він вказав випадковість; надання молодими фахівцями переваги містам, де знаходились окружні суди; «брак притягаючої сили звичайного повітового суду, який перед відкриттям нафти не міг заспокоїти амбіції здібного адвоката»⁶⁰. Та і його порівняння українських адвокатів Дрогобича з такими корифеями юриспруденції, як Кость Левицький, Кирило Трильовський, Євген Олесницький, Теофіл Кормош, Теофіл Окуневський, які репрезентували інтереси українців у Галицькому сеймі та австрійському парламенті, не зовсім доречні. Доцільно згадати Я. Олесницького та С. Витвицького, які лише розпочинали кар'єру, але разом із тим всіляко намагалися згуртувати українське населення Дрогобиччини, вплинути на зростання його національної свідомості.

Один із найвизначніших українських адвокатів Дрогобича — Ярослав Олесницький (1875 — 1933). Він народився в сім'ї священника о. Івана Олесницького. Середню освіту здобував спершу в гімназіях у м. Бучач та Бережанах. Навчався на юридичних факультетах Львівського та Віденського університетів. Активний учасник українського молодіжного руху, у 1892 — 1894 рр. — член українського студентського товариства народовецького спрямування «Ватра» у Львові. Після закінчення університету як адвокатський конципієнт (практикант) стажувався в канцеляріях львівських юристів, одночасно здобув ступінь доктора права. У 1902 р. склав кваліфікаційний іспит і отримав дозвіл

⁵⁷ Кміцикевич Юліанъ [Посмертні оповѣстки] // Дѣло. 1901. Ч. 24. С. 3.

⁵⁸ Патер І. Адміністративно-територіальний устрій Галичини й Буковини в 1914—1915 роках як складова інкорпорації краю в російську державну систему управління. // Місцеве самоврядування в Україні (XX — початок XXI століття). Західні землі: монографія / відп. ред. М. Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2023. С. 101 — 102.

⁵⁹ Lazorak B., Skwarek B., Lazorak T. Drohobycz i ziemia drohobycka w latach 1914 — 1919. Studia z dziejów miasta i region. Warszawa — Legnica — Drohobycz — Nagujewicze, 2022. S. 237

⁶⁰ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича... С. 576.

самостійно виступати в суді. Наприкінці березня 1903 р. Я. Олесницький перевівся до м. Стрия, де продовжив стажування в канцелярії свого дядька Є. Олесницького. У листопаді 1904 р. почав самостійно практикувати в Дрогобичі. У своїй професійній діяльності провадив не тільки нафтові справи, а й кримінальні. Так, у жовтні 1908 р. в окружному кримінальному суді Станиславова він разом з іншими оборонцями представляв інтереси 32 селян зі с. Коропець (тепер Чортківського р-ну Тернопільської обл.), звинувачених в участі у заворушеннях під час передвиборів до Галицького сейму 24 січня того ж року⁶¹. А в лютому — березні 1911 р. Я. Олесницький був одним з оборонців українських студентів, заарештованих під час демонстрації за відкриття українського університету у Львові (т. зв. процес 101)⁶². Однак вже у травні 1912 р. адвокат переїхав до Львова, де розпочав практикувати у своїй канцелярії на пл. Ринок, 43. Знання про юридичні аспекти нафтової справи в Галичині, які він здобув під час роботи в Дрогобичі, згодом виклав у публікації «Про нафтові справи і контракти» на шпальтах львівського «Діла»⁶³.

Я. Олесницький також брав активну участь у громадсько-політичному житті Дрогобиччини. Від 8 грудня 1904 р. до 1 січня 1910 р. очолював дрогобицьку філію товариства «Просвіта». Завдяки зусиллям адвоката були відкриті читальні в селах Нагуєвичі (1907 р.), Унятичі (тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл.), Зварицькому передмісті Дрогобича, а також заснована музична школа в с. Уличне (тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл.)⁶⁴. У 1907 р. Я. Олесницький був одним з ініціаторів та засновників першого українського парцеляційного товариства «Земля». У 1911 р. очолив комітет, що займався підготовкою до відзначення 100-річчя від дня народ-

ження Маркіяна Шашкевича. 12 листопада 1911 р. він також виголосив головну промову на відкритті пам'ятної таблиці М. Шашкевичу у церкві Св. Трійці в Дрогобичі. Також Я. Олесницький був членом Української національно-демократичної партії, згодом — Українського національно-демократичного об'єднання. Політичну кар'єру розпочав у травні 1907 р., коли балотувався на виборах до австрійського парламенту у Дрогобицькому окрузі. Однак, набравши 1518 голосів, поступився кандидатури від Української соціал-демократичної партії Семену Вітику⁶⁵.

Під час Першої світової війни був мобілізований до австрійської армії, але за станом здоров'я не воював, а працював аудитором у військово-адміністративних органах⁶⁶. Після війни — 1-й віцесекретар, товариш (заступник) державного секретаря закордонних справ ЗУНР. З 1919 р. був першим радником дипломатичної місії УНР у Великобританії, а від травня 1920 до грудня 1921 р. — виконувачем обов'язків голови місії. Як адвокат практикував у м. Золочів (тепер Золочівського р-ну Львівської обл.). У 1930—1933 рр. Я. Олесницький був послом до польського сейму III каденції⁶⁷. Займався публіцистичною діяльністю, дописував до різних часописів. Помер 15 липня 1933 р., похований у м. Золочів⁶⁸.

Напередодні Першої світової війни у Дрогобичі почав працювати адвокат Степан Витвицький (1884 — 1965), розквіт юридичної кар'єри якого припав на міжвоєнний період. Він народився в с. Угорники (тепер Івано-Франківського р-ну Івано-Франківської обл.) у родині управителя школи. Навчався у Станіславівській гімназії, юридичну освіту здобував у Львові та Відні. До Віденського університету С. Витвицький перевівся 1902 р. під час сецесії⁶⁹ українських студентів

⁶¹ Лозинський М. Подія в Коропці перед судом (Од власного кореспондента) // Рада (Київ). 1908. № 235. С. 1.

⁶² Лозинський М. Процес 101 // Рада. № 28. С. 1 — 2.

⁶³ Олесницький Я. Про нафтові справи і контракти // Діло. 1914. Ч. 71. С. 3; Ч. 72. С. 4.

⁶⁴ Гром Г. Нагуєвичі. Дрогобич: ВФ «Відродження», 2002. С. 110.

⁶⁵ Д-р Ярослав Олесницький [некролог] // Діло. 1933. Ч. 184. С. 1.

⁶⁶ Мамчин Р. Др. Олесницький Ярослав... // Золочівщина: її минуле і сучасне / Упор. В. Болюбаш. Нью-Йорк — Торонто — Канберра, 1982. С. 604.

⁶⁷ Хто вибраний українським послом // Діло. 1930. Ч. 260. С. 1 — 2.

⁶⁸ Д-р Ярослав Олесницький... С. 1.

⁶⁹ Сецесія українських студентів Львівського університету (1901 — 1902) — одна з наймасовіших протестних акцій української молоді в боротьбі за відкриття українського університету у Львові, спрямована проти антиукраїнської політики польської адміністрації навчального закладу. 19 листопада 1901 р., попри заборону, українські студенти провели в університеті загальне віче. Унаслідок цього 5 студентів було відраховано, що викликало хвилю обурення серед молоді. 1 грудня 1901 р. студенти-українці скликали друге віче, під час якого ухвалили припинити навчання у Львівському університеті і перевестися до інших вищих шкіл поза межами Галичини (Краків, Прага, Відень тощо). Ця подія привернула увагу громадськості до проблеми створення українського університету у Львові.

зі Львівського університету. Там склав іспит на доктора права і з 1908 р. як кандидат адвокатури проходив практику в канцеляріях Володимира Охримовича у Львові та Євгена Олесницького у Стрию. У 1912 р. С. Витвицький перевівся в Дрогобич, де короткий час працював у бюро Я. Олесницького (до його переїзду до Львова). У 1914 р. відкрив власну канцелярію в місті, однак розгортанню її діяльності перешкодила війна. Під час війни служив у лавах Українських січових стрільців (переважно в пресовій квартирі). Згодом деякий час мешкав у Відні, звідки повернувся у 1924 р. Відновив роботу своєї канцелярії у Дрогобичі. І саме на цей період припав пік професійної діяльності С. Витвицького як адвоката⁷⁰.

Необхідно зауважити, що Перша світова війна на деякий час перервала процес становлення української адвокатури в місті, відтермінувала його. Чимало здібних адвокатських практикантів перед 1914 р. якраз завершили чи завершували підготовку в Дрогобичі. Згодом, у 1920-х рр. вони продовжили професійну діяльність і «за короткий час заблиснули не лише на локальному дрогобицькому горизонті, але і знані були на терені цілої Галичини»⁷¹. З-поміж таких варто згадати адвокатів Івана Кобилецького, Івана Блажкевича та Володимира Ільницького, постаті яких ще потребують детального дослідження.

Серед усіх професійних груп юристів найменш репрезентовані у Дрогобичі були нотаріуси. Це пов'язано з тим, що до 1914 р. у межах компетенції дрогобицького повітового суду були затверджені лише 2 посади нотаріусів і обіймали їх поляки⁷². Однак відомо про діяльність українського нотаріуса Романа Бачинського

на Дрогобиччині, у с. Підбуж⁷³. Інформації про нього вкрай мало. Вдалося з'ясувати, що посаду в Підбужі він обіймав у 1902 — 1904 рр., а до того працював нотаріусом у м. Лісько (тепер Ліського повіту Підкарпатського воєводства, Республіка Польща)⁷⁴.

Отже, наприкінці XIX — на початку XX ст. завдяки сприятливим суспільним обставинам (реформа судочинства, адвокатури та нотаріату, розбудова мережі судів різних рівнів, становлення вищої юридичної освіти, зростання попиту на юридичні послуги) в Галичині активно розвивається система правозахисних інституцій не лише в більших містах, а й у малих містечках. Одним із них був Дрогобич зі своєю економічною, суспільно-політичною та соціокультурною особливістю. Місто, за яким закріпився статус нафтової столиці краю, приваблювало правників. Однак частка українців серед них спершу була низькою. Тим паче, українські судді як держслужбовці, в умовах польсько-українського протистояння в краї, щоб уникнути переслідування, не надто декларували свою національну належність. А деякі, як С. Шухевич, навіть змушені були перейти на адвокатуру. Однак збільшення українців серед студентів юридичних факультетів, активізація української національної боротьби в краї (щодо мови в судочинстві, освітніх та громадянських прав тощо) на початку XX ст. сприяли появі в Дрогобичі когорти молодих правників, які вдало поєднували професійну й громадську діяльність. Пік їхньої активності припав на міжвоєнний період. У цей час українські юристи, що працювали в місті, стали справжніми оборонцями національних прав українського населення.

⁷⁰ Пацлавський В. Степан Витвицький у моїх споминах // Дрогобиччина — земля Івана Франка. Нью Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1973. С. 194 — 201.

⁷¹ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича... С. 576.

⁷² Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1900. Lwów, 1900. S. 99; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1910. Lwów, 1910. S. 134; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914. Lwów, 1914. S. 140.

⁷³ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1903. Lwów, 1903. S. 106.

⁷⁴ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1903. Lwów, 1903. S. 106; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1904. Lwów, 1904. S. 106.